אלע ווערק פון שלום־עליכם

אַרעמע יאן פרייליכע

The Norman Raitblat
Memorial Library

B'NAI B'RITH HILLEL FOUNDATION
TORONTO

DONATED BY

LOUIS HERMAN

in memory of his father

EDWARD HERMAN

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אַרעמע און פרייליכע

ערשטעס בוך

שלום-עליכם פאַלקס-פאַנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1919

אַרעמע און פֿרײַלעכע. ערשטער בוך.

Copyright 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינהאלט

דער פער'כשופ'טער שנייידער 7
פינף און זיעבעציג טויזענד 69
דער דייטש 131
די פרויליכע קאמפאניע 149
עולם הבא 211

דער פער׳כשופ׳טער שנייִדער

(אַרויסגענומען פון אַיין אַלטען פּנקס און בעפונט).

נעשריבען אין יאָר 1900.

דער פער׳כשופ׳טער שנײדער

קאפיטעל א.

איש חיה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדייעווקע, א שטעדטעל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאוע־פעווקע, נישט ווייט פון חאפלאפאוויטש און קאזאדאיעווקע, צווישען יאמפעלי און צווישען סטרישטש, פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבעדע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעווע און פון דארטען קיין יעהופעץ; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און גערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו", מחמת ביי׳ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חיי ט — און געווען איז דער מענש א שנײדער, נישט חלילה פון די געהויבענע שנײדערס, וואס נייהען נאכ׳ן „טאבעלטיר", וואס מע רופט דאס „זשורנאל", נאר א שנײדער א לאטניק, א גרויסער מומחה, היימט דאס, אויף לעגען א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט נייי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ׳ם לייבעל נאכדעם עפים אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו" געווען איין בריה אין דער וועלט, און

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאָטש ער איז נעווען כל ימיו א ביטערער אָרעמאַן, מע קאָן זאָגען — כמעט איין אביון, נאָר אַראָפּ־פֿאַלען ביי זיך דערמיט האָט ער פּיינט געהאַט. „אַדרבה, — האָט ער געזאָגט — וואָס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואָס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאָגט: יאה עניותא לישראל כטשערעוויטשקע קראָסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז נעווען דאָס, וואָס מע רופֿט אָן איין „אָרעמס און א פּרייליכס". נעווען איז ער א נידעריגער, א פּערזוהענעש, אַרומגעשטעקט מיט נאַדלען און מיט שטיקלעך וואָטע אין די געקרייזעלטע שוואַרצע האָר; געהאַט האָט ער א קלייַן צאָפּען בערדעל, אַביסעל א צוגעפּלעטשטע נאָז, די אונטער־שטע ליפּ אַביסעל צעשפּאָלטען, און אויגען גרויסע, שוואַרצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאַנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליידעל אונטער דער נאָז: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז נעווען א מטופּל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צוויישען זיי עטליכע דרוואַכסענע; ושם אשתו — און זיין ווייב האָט געהייסען ציפּה־בייל־ה־רייזה, און זי איז נעווען זיין „כנגדו", דאָס הייסט, פֿונקט דער היפּך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידינע א קאָזאַק. פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס נאָך דער חופּה, האָט זי איהם געגומען אין די הענד אריין און נישט אַרויסגעלאָזט איהם, און איז געגאַנגען אין ספּאַדעק, דאָס הייסט: זי איז נעווען דער מאן, נישט ער! ער האָט פּאר איהר געהאַט גרויס דרך־ארץ. זי פלעגט אויף איהם עפענען א מויל, פלעגט ער פערציטערט ווערען; און אמאל, אונטער פיער אויגען, אז ס'איז אויסגעקומען, פלעגט זי איהם אָפּשטעקען א פאטש אויף... דעם פאטש פלעגט שמעון־אלי בעהאלטען אין קעשענע און זאָגען בשעת מעשה א ווערטעל מיט א פסוק.

מחמת זלאדייעווקע איז זעהר איין ארעם שטעדטעל, וואָס דאָרטען מאכען נייע מלבושים איז עפּעס נישט אזא געווײַנטליכע זאך, האָט מען דעריבער געהאלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאדייעווקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאָר, ווען ער האָט נישט געקאָנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב געהאט אריינקומען אין קהל'שע זאכען, זיך אננעמען אָן דער קריוודע פון די ארעמע לייט, רעדען גאנץ אפענטליך אויף די בעלי־טובות, ווען זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאקסע מאכען מיט דער בלאָטע בפרהסיה, זאָגען אויף איהם, אז ער איז א געלדצאפער, א בלוטזויגער, א מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, ווען האָבען געשלאָגען בלאָט מיט'ן בעל־טאקסע — אז ס'איז איין כנופיא, א כתה פון גנבים, רמאים, קוילערס, רוצחים, גזלנים, א רוח אין זייער טאטענ'ס טאטען אריינגעפלויגען געוואָרען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערגעשלאָגען !...

צוויישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האָט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" גערעכענט פאר א „יודע־נגן"; אויף זייער שפראך האָט דאָס געהייסען: א מענש, ווען פערשטעהט אין די קלייניע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלעגט שיטען מיט פסוקים, מיט גאנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, ווען נישט געשטויגען, נישט נעפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אני ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואָט טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אזלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, ווען זענען ביי איהם תמיד געווען גרייט. און דערצו האָט ער נאָך געהאט נישקשה פון א קול'כעל, אפילו אביסעל צו א הילכיגם און א גאָרגעלדיגם. נאָר ער איז געווען קלאָר אין אלע נוסחאות מיט אלע ניגונים מיט אלע תפילות אויף אויסוועניג, און האָט ליעב געהאט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכען, געהאפט פעטש ווי האלץ, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־הראית", ווי געווײַנטליך.

די אויגען! מיט פּסוקים גאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאַנצע תורה דיינע אַוועקגעבען פּאַר איין באַרשטש א מיל־כיגען!...

וכדומה נאָך אַזעלכע מינים „אַנצוהערענישען" האָט איהם געגעבען ציפּה־בוילה־רייזה עטליכע מאָל אין טאָג, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האַנד תקיעת־כף, אַז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט נאָט׳ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!...

פון דעמאָלט אָן האָט שמעון־אלי אָנגעהויבען קלויבען א גראָשען און א גראָשען. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער׳משכונ׳ט די שבת׳דיגע קאָפּאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכגעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס׳איז געבליבען, אַז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאָזאַ־דאָיעווקע קויפען א ציעג. וואָס עפּים קיין קאָזאַדאָיעווקע? איז דערינען געווען צוויי טעמים: ראשית, איז קאָזאַדאָיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אליין בעווייזט שוין דערויף: קאָזאַדאָיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעל־קענדיגע". והשנית, האָט ציפּה־בוילה־רייזה געהערט דערצעהלען פון איהרער א שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אַז יענע האָט געהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאַנג געווען בייַ איהר צו גאַסט פון קאָזאַדאָיעווקע, אַז דאָרט איז פּאַרהאַן א איר א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סגי־נהור, דערפּאַר, וואָס ער איז א גרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע", דערפּאַר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָם רעד; האָט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציעגען, און בייַדע מעלקען זיך. פּרעגט זיך א קשיה: פּאַר וואָס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענ־

— היום הרת עולם — נאָר נישט געוואָרגט! אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פארפאלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. ציפה־בוילה־רייזה קומט צו געהן אייגמאָל זומער מיט'ן קאָשעק פונ'ם מארק, טהוט א שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פעטרישקע מיט די קארטאָפלים, וואָס זי האָט אייגנגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס געהן אין דער ערד ארײַן! שוין נמאס ומאוס געוואָרען אלע טאָג, אלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באַדאַרף האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער! וויעדער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים און אָבער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באַדאַרף זי האָבען א ציעג! פאר וואָס? וואָרום זי האָט א מאן לייזער־שלמה, טאקי א שנייידער, נאָר פאָרט א מענטש! א קליניגקייט א ציעג? פארהאָן א ציעג אין שטוב, איז פארהאָן א גלעזעל מילך פאר די קינדער; מע קאָן אָפּקאָכען א מאָל א קאשע מיט מילך, אָפשטופען א וואַרעמעס, יוצא זיין מיט א וועטשערע, א מאָל א קריגעל פּיד־סמעטענע, א שטיקעל קעז און פוטער — א חיות!

— ביזט נעבאך אודאי זעהר גערעכט! — מאכט שמעון־אלי גלאָסען. — פארהאָן א מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באַדאַרף האָבען א ציעג. בכתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פסוק? — צעשרייט זיך ציפה־בוילה־רייזה. — איך זאָג א ציעג, זאָגט ער גאָר א פסוק! מיר דאכט, אז איך וועל דיר געבען א פסוק, וועט דיר וועהן פסוק'דיג אין

זאָל ער נישט וועלען? פּאר וואָס קומט איהם צוויי ציענען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פּארהאן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פּארמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אלץ די איינענע טענות.

קאפּיטעל ב.

ה ב ו ק ר א ו ר — ס׳איז נאָר טאָג געוואָרען, האָט זיך אונזער שניידער געפּעדערט, אויפּגעשטאַנען און אָפּגעדאַוונט, נענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט׳ן גארטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

געווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, וואַרעמען זומערטאָג. שוין לאַנג נעדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפּיעלטען טאָג. שוין לאַנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פּעלד, אויף דער פּרייער לופט. שוין לאַנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פּאר זיך אזא איין אויס־נעצוואָגענעם גרינעם וואלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פּעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָלירעדיגע שפּריינקעלעך. שוין לאַנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פּישטשען פון פּויגעלעך, א פּלאַטערען פון קלייגע פּערכלעך. שוין לאַנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאַקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערד. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פּערבראכט כל ימיו אין איין אנדערע וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פּאר זיך תמיד אנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויוועז, קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס, און א פּאָמעניצע א פּולע ווי איין אויג; ביי׳ם אויוועז, ביי דער פּאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ׳ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, איינס קלענער פון׳ם אנדערען, האלב־נאקעטע, גאנץ־באַרפיסע,

דינע דערצו? א נרויסער אומגליק וואלט געווען, כלעבען, זי זאל נישט האבען אייגע אפילו! פארהאן, ברוך השם, אידען, וואס פערמאגען נישט קיין האלבע ציגע אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?

— ביזט זעהר נערעכט! — זאגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט נעשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין וויעדער דא מיט זיין פסוק! — שלאגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציגע, קומט ער מיט א פסוק! דו גיעה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאוא־דאיעווקער מלמד, און זאג איהם אזוי און אזוי: מיר האבען נעהערט, אז ס'איז ביי אייך פארהאן צוויי ציענען און ביידע מעל־קען זיך. וואס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציענען? אויף כפרות? ווילט איהר דאך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואס וועט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואס דען, איך פארשטעה נישט? — זאגט שמעון־אלי. — פאר מיין נעלט באדארף איך זיך נאך בעטען? פאר נעלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטא די מטבע, דעמאלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטא פאפע — נעה ליולי; אדער ווי מע זאגט: אהן פינגער קאן מען קיין פייג ניט שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— וויעדער א מאל א פסוק, און אבער א מאל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאפ! איינגעזונקען זאלסט דו ווערען! — זאגט צו איהם ציפה־ביילה־רייזה און בענאבט איהם נייען איילען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאל הונדערט, אז ער זאל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאמער וועט דאס געהן. אי וואס, טאמער וויל יענער נישט? פאר וואס

די אידעלעך, מיר זאלען זיצען דאָרטען אין זלאָדייעווקע אין דער ענגשאפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין א דערשטיקענדיש; ותתן לנו — און דו האָסט אונז געטאָן געבען... אוי, צרות האָסט דו אונז געגעבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קדחת מיט רביעית האָסט דו אונז געגעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א ווארף טהון זיך דא, ווי ער שטעהט און געהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע גע־ניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאנט ער זיך, אז ער האָט איין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „ער כאן אומרים בשבת הגדול — געגוג, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפאן, ברודער, שפאן! אָפרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רעגדאר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפאנט ווייטער.

אפיטעל ג.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צווישען די צוויי שטעדט זלאָדייעווקע און קאָזאָדאיעווקע, שטעהט א פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך א כח, עפּים נאָר א מאגניט, וואָס זי ציהט צו זיך אלע בעלי־עגלות מיט אלע פּאָרשוינען, סאי די וואָס פאָהרען פון זלאָדייעווקע קיין קאָזאָדאיעווקע, סאי די וואָס פאָהרען פון קאָזאָדאיעווקע קיין זלאָדייעווקע — מע מוז זיך אפשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט ניט דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר,

נישט קיין נעצוואָנענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען געהערט פּאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאמע, ברויט! מאמע, בולקע! מאמע, עסען!"... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפּה־ביילה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאָלען אייך ווערעם, ליעבער גאָט, אינאיינעם מיט'ן טאטען אייערען דעם שלים־מזל! פּארחאפּט זאָלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געוועהנט געווען צו אנדערע ריחות: א ריח פון נאסע ווענד, וואָס ווינטער נעצטען זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון געשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אלטע בגדים, וואָס לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פּרעסעל מיט א געדיכטער פּארע און מיט א מאָדנעם טשאד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווייל פון יענער ארעמער ווינטער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פּרייער, ליכטיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי געפיהלט ווי א מענש, וואָס איז אין א היסען זומערטאָג אריינגעשפּרונגען א נאקעטער אין ים אריין; דאָס וואסער טראָגט איהם, די חווא־ליעס שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־ערן!...

— למשל, וואָס וואָלט גאָט געאהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָס וואָלט גאָט געאהרט, ווען איטליכער בעל־מלאָכה, אשטייגער, זאָל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאָטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פּרייען פעלד, א ביסעל גענישען פון גאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, גאָט, באשאפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט,

— עט, מה אנו מה חיינו — וואס זאלען מיר מאכען? — האט איהם דער שנײדער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אספאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס מאכט איהר עפּים, מיין טייערער קרוב? וואס הערט זיך עפּים ביי אייך אין דאָרף? זכרנו את הדנה — איך געדענק נאך אייערע וואָרעניקעס פון פאראיאהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאס איז דאך ביי אייך דער עיקר. ארײנקוקען אין א ספר האט איהר דאך פיינט. למה רגשו גויים — וואס טויג אייך א אידיש וואָרט! ע, רב דאדי, רב דאדי! וועז דער טאטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואלף עליו השלום, זאל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דאָרפּיקען, ווי ער זיצט דאס א ביסעל אין דאָרף צווישען אלע גויים, להבדיל, וואלט ער נאך א מאל איבעראנויים געשטאָרבען. אי, האט איהר געהאט א טאטען, רב דאדי! געווען א כשר'ער איד, לאו ער מיר מוחל זיין: ער פלעגט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואס מע זאל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל בראַנפען, ווי דער תנא רב פימפאם זאגט: קאפאטע במשכנתא שוויינקייך בגרונם — פארזעץ די קאפאטע און נעם א ביסעל בראַנפען"...

— שוין? דו האסט שוין אנגעהויבען מיט דיין לאקשען־קויל־עטש? — מאכט דאדי און טראָגט איהם אונטער א ביסעל בראַנפען. — דו זאג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאהרט דאס א איד?

— א איד פאהרט נישט, — זאגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד נעהט צו פוס. ווי מיר זאגען אין הלל: רגלים ולא יהלכו — האסט פיס, ביזט דו נישט קראנק צו שפאנען"...

וויל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָרי דער רענדאר, איז זעהר א ליעבליכער פּארשוין און א גרויסער מכנים־אורח, דאָס הייסט, פּאר געלד האָט איהר נעקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט נלעזעל משקה מיט די שענסטע פּארבייסענס; און א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפּאר, וויל דאָדי איז נעווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפּערס", אָדער „נביאים", וואָס אליין האָנד־לען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער וויסט דאָס נישט פּאר קלאָר, לכן בעדארף מען מאכען דערפון א שווייג...

דאָדי איז נעווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האָריגער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואטער נאָז, און א קול האָט ער געהאט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגענאָנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער געהאט מיט'ן פולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען איין אלמן און נעווען א לעדיגער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הנדה און א בענטשערעל איז ביי איהם נעווען אלץ איינס. און דערפּאר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגענעהמען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, א יודע־נגן און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, איין עם־הארץ פּאר א קרוב... און דאָדי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פּאלגע" פּאר א קרוב... זיי האָבען זיך געשעמט איינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָדי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגענעבען א גאנץ ברייטען ברוך־הבא, מחמת דאָדי דער רענדאר האָט פּשוט מורא געהאט, נישט אזוי פּאר'ן קרוב אליין, ווי פּאר'ן קרוב'ס פּיסק.

— א, א גאסט, א גאסט! וואָס מאכט עפּים אַ איד שמעון־אלי? וואָס מאכט עפּים דיין ציפּה־ביילה־רייזה? וואָס מאכען עפּים דיינע קינדער?

בעווייזט זיך מיר היינט צו פּיעל אַרויס מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האָבען א ציעג, וועסט זיך קראַצען!"... און שמעון־אלי האָט זיך געהייסען אָנגיסען נאָך א מאָל פון יענעם ביטערען טראָפּען, וואָס איז א רפואה צו אַלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אַוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב געהאַט א ביסעל בראָנפּען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! וועו האָט ער דען געהאַט אויף א טרונק בראָנפּען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאַט, וואָס קוים האָט ער נענומען א ביסעל בראָנפּען, אזוי האָט ער באַלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסעל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פּלעגט ער שוין ווערען מבוסם׳דיג־פרייליך, די בעקלעך רויטליך, די אויגעלעך מיט א גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און געקלונגען אָהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך", — מאַכט שמעון־אלי — „צעך", שער און אייזען. אונזער פּאָלק עמך האָט אין זיך א מעלה, וואָס איטליכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... א ליאַדע שוסטערעל וואָלט א בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאָטש איבער א פּאָמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דאַרף עס אויף כפּרות, קלויבט אייך אויס א שוסטער פּאַר א גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל דעם כבוד, איך ווייל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אָפּ, איז פּאַרפּאַלען!... זאָג איך: עס קומט אויס ווי אין פּסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שא, איך האָב מיך א ביסעל פאַרדעדט, און האָב נאָר פאַרגעסען, אז איך האָב אויף זיך א ציעג. עוד היום גדול — דער טאָג שטעהט נישט! א גוטען טאָג, רב דאַדי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר געזונד און שטאַרק און מאַכט וואַרעניקעם!

— אויב אַווי, — מאכט דאָדי — זאָג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפאנט א איד?

— א איד שפאנט — זאָגט שמעון־אלי און מאכט נאָך א כוסה — קיין קאָזאַדאיעווקע שפאנט ער, האנדלען ציעגען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציעגען זאלסט דו קויפען...

— ציעגען? — פרענט איהם דאָדי פער'חידוש'ט. — ווי קומט א איד א שניידער האנדלען מיט ציעגען?

— עס רערט זיך אזוי „ציעגען"! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציעג, טאָמער וועט מיר נאָט צושיקען, הייסט דאָס, א ציעג א רעכטע. נישט טייער. דאָס הייסט, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט; נאָר מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, איהר קענט דאָך זי, אז זי שפּארט זיך איין! זי האָט זיך פאר'עקשנ'ט איין מאָל פאר אלע מאָל: ה כ צ ע ק ת ה — זי ווייל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פאָלגען, דאָס איז דאָך א בפירוש'ער „מדרש־פליאה", הא? איהר נערענקט דעם „מדרש־פליאה"?

— אין די זאכען — זאָגט דאָדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאָך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאפער מחותן!... איך פארשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאָר איין זאך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציעגען?

— וואָט טיבע יוצר המאורות! — זאָגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראָס. — ווי קומט א רענדאר זיין א מבין אויף א סדיל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פסח צום סדר, קלאָפּט איהר מיט גאָט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאָגט „זה כפרתי זה חליפתי", ווי עס געהער צו זיין... וואָס? אפשר נישט אזוי?...

דאָדי דער רענדאר האָט פערשטאנען דעם שטאָך; ער האָט פערביסען א ליפּ און האָט זיך געטראכט: „וואָרט, וואָרט, דו שניידערוק, דו פאלגע! ביזט מיר עפּים היינט צו גייציג, און דו

— נעחיי באודע פּיוועז! א שאָ טאָבי זא קורקע?*

אָט נאָך צוויי שפּאַן איז דער שולהויף, וואו אַלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך אוז פּערקויפּען בארלעך, סעמעטשקעס אוז בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען אוז ציעגען, ציעגען אָהז א שיעור, שפּרינגען, שלעפּען שטרוי פּוז די דעכער, אָדער זיי זיצען איוף דער ערד מיט די אויסגעגלעטע בערדלעך, וואַרעמען זיך אַקעגען דער זון אוז מעלה־גרה׳ן. אוז אָט איז שוין די באָד מיט די שווארצע פערדויבערטע וועגן. אָט איז דער טייך, וואָס אויבען איז ער בעדעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פּיאווקעס אוז מיט זשאבעס, וואָס קוואקען. דער טייך שיינט אַקעגען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען אוז שטינקט מיט סכנת־נפשות... אוז דאָרט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטאָ גאָרנישט, א חוץ ערד אוז הימעל — אויס קאָזאַדאָיעווקע!

אז דער שנייידער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האָט ער איהם געטראָפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט׳ן גרויסען טלית־קטן אוז מיט דער שפּיצעכיגער יאר־מעלקע איבער דער גמרא אוז געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די גמרא בבא־קמא: ההוא ברחא — די דאָזיגע ציעג, וואָס זי האָט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ׳ן פּע־סעל, האָט זיך די ציעג צוגעחאפּט צום עסענווארג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אַן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון אוז זעצט דאָס באלד איבער אויף פּראָסט אידיש: א גוטער מאָרגען זאָל זיך אריינחאפּען, רבי, צו אייך אוז צו אייערע

---

* — הער נאָר, וואָס ווילסט דו פּאַר דער חוהן?
— וואָסער הוהן? ס׳איז ניט קיין הוהן, ס׳איז א חאָהן!
— לאָז זיין אַהאָהן! וואָס ווילסט דו פּאַר דער הוהן?

— פארגעס זשע ניט, — מאכט צו איהם דער רענדאר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, למען השם, זיך אָפשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אַנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם". ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאָטשקע רוק זיך"... איהר גרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פארבייסען, דאָס הייסט מאָהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פאָלק שער און אייזען עמך!

קאפיטעל ד.

ויצא שמעון־אלי הו מדעמבינג — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז ארויסגעגאנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, גאנץ פרייליך, ויבוא — און ער איז נע־קומען בשלום, געזונדערהייד, קיין קאָזאָדאָיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאָזאָדאָיעווקע, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו פרעגען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואָס האָט א ווייב טעמע־ניטעל די שטיל־שווייגענדיגע מיט צוויי מעלקענדיגע ציעגען? נאָר לאַנג נאָכפרעגען זיך האָט ער נישט בעדארפט, ווארום דאָס שטעדטעל קאָזאָדאָיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואָס מע זאָל דארטען קאָנען, חלילה, פערבאָנזעט ווערען. דאָס גאנצע שטעדטעל ליגט פאר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אָט זענען די יאטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאטקע־הינד; אָט איז דער מארק, וואו וויבער דרעהען זיך ארום אין זאָקען פון איין גוי'ע צו דער אנדערער, טאָפען אלע איין האָהן:

— טשועש, טשועש! א שאָ טאָבי זא קורקע?

— יאָקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

זיך צוגעהאפט צום עסענווארג, און מע האָט געזונגען אויף א קול:
„חייבא רבא — האָט רבא געפסק׳ענט, אז
זי דארף באצאהלען פאר׳ן עסענווארג
און פאר׳ן פעסעל דעם גאנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האָט ארויסגעזעהען, אז מיט׳ן מלמד האָט ער נישט וואָס צו רעדען, האָט ער זיך געמומען צו דער מלמד׳קע, און בשעת דער מלמד האָט דאָ געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציעג פון דער גמרא, האָט שמעון־אלי דער שניידער געהאלטען א שמועס מיט טעמע־גיטעל די מלמד׳קע מכח איהר ציעג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד א בעל־מלאָכה. — האָט צו איהר געזאָגט שמעון־אלי דער שניידער. — אפשר האָט איהר געהאָרכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָ־דייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען. חאטש איך דארף דאָס אויף כפרות! לאָ מעוקצך ולא מרוקצך — איך בין אייך מוחל, זאָג איך, די פעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... געקומען בין איך, הייסט דאָס, צו אייך טאקי מכח איינער פון אייערע ציעגען, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפארט: הכצעקתה — איין מאָל פאר אלע מאָל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פאָלגען, ס׳איז א בפירוש׳ע גמרא...

טעמע־גיטעל, א קליין ווייבעלע מיט א נעזעל ווי א פאסאלי, וואָס זי טהוט דאָס אלע מאָל א וויש מיט צוויי פינגער, האָט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשלאָגען אין מיטען:

— זענט איהר געקומען, הייסט דאָס, צו מיר אפהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציעגען? וועל איך אייך זאָגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציעג, וואָרום, לאָמיר זיך נישט נארען, צו וואָס זאָל איך דאָס טהון? צוליעב געלט? וואָס איז נעלט? געלט איז קיילעכיג!

תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, פאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח נעווען אהער צו אייער זוגתי מרת טעמע־ניטעל, מכח א ציעג הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציעג נישט נעקויפט, נאר מיין וויב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: הכצקעתה — זי ווי׳ל א ציעג! און א וויב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס׳איז דאך א בפירוש׳ע גמרא: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בגלעזל אלא בפלעשל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איר א בעל־מלאכה; יגיע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר געהאדכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאטש איך דארף עם אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך ווי׳ל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אף, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב מיך א ביסל׳ל פארדראט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגעבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדיסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אזוי וועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — איא, איך האב געטראפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קנייפען איינס דאס אנדערע אונטער׳ן טיש און שיסען מיט די נעזער. זיי זענען דוקא נעווען העכסט צופריעדען מיט׳ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה נעווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אזעלכע נעסט. נאר חיים־חנה דער קלוגער איז נישט נעווען צופריעדען; ער האט פיינט געהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין וויב טעמע־ניטעל און האט זיך אומ־געקערט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואס זי האט

— הערסט דו! — שלאָגט איהר איבער דער שנייידער אין מיטען. — אָט דערפֿאר ווי׳ל איך דאָך זי קויפֿען, וואָס זי איז אַ ציגע, נישט קיין פֿיפֿערנאָטער! דאָס היסט, איך וואָלט קיין ציגע גאָר נישט געקויפֿט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כפֿרות, נאָר אַזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפֿה־ביי׳לה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פֿאר אַלע מאָל: הכצעק...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פֿאַלט איהם אַריין טעמע־גיטע׳ל אין די רעד אַריין און הויבט אָן וויעדער א מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציגע. לאָזט זי נישט דער שנייידער און שלאָגט איהר איבער אין מיטען, און אַזוי שלאָגען זיי איבער איינס דאָס אַנדערע אַזוי לאַנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאיינעם, און עס קומט־אויס א מישמאַש, א קאַשע מיט באַרשטש און מיט לאָקשען: „א ציגע? א מאַמע, נישט קיין ציגע... איך וואָלט קיין ציגע נישט געקויפֿט... א „פּילע" פון קלייען... זי האָט זיך אַיינגעשפּאַרט איין מאָל פֿאר אַלע מאָל: הכצעקתה... געלט איז קיי׳לעכיג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפֿה־ביי׳לה־רייזה הייסט דאָס... זי עסט דען עפּים... איין מאָל פֿאר אַלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבעריגע — שטרוי פּונ׳ם דאָך פון בית־המדרש... א ווייב באַדאַרף מען פֿאַלגען... א ציגע? א מאַמע, נישט קיין ציגע!"...

— טאַמער וואָלט שוין געווען געגונג אייך צו ציגענען, טאָ־מער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אוים מיט׳ן פּנים צום ווייב. — האָסט דו געהערט א ביסעל? מע האַלט אין מיטען איין ענין האַלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציגע־ציגע! ציגע־ציגע! ממה־נפשך, אָדער פֿארקויף זיי די ציגע, אָדער פֿארקויף זיי נישט די ציגע. ציגע־ציגע! ציגע־ציגע! סע ציגענט מיר שוין אין קאָפּ ציגענט מיר!

— גערעכט! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דאָ לאַנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאָגט

געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאָג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך־נעבען! היינט איהר עסען, וואָס זי עסט! זי עסט דען עפּים? איין מאָל א טאָג א „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבעריגע שטרוי פון׳ם דאָך פון בית־המדרש... נאָר נאָר נישט, אויב מע זאָל מיר באַצאָהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: געלט איז, ווי זאָגט איהר, א יצר־הרע, פּאַר געלט קאָן איך קויפען איין אַנדער ציעג, חאָטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קריגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאָר שא! וואָס טויג ווערטער? אָט פיהר איך אייך אריין די ציעג, ווען איהר זעהן!...

און טעמע־גיטעל לויפט־אַוועק, פיהרט־אַריין די ציעג און ווייזט א פול קריגעל מיט מילך, וואָס זי האָט ערשט היינט אָנגעמאָלקען.

דערזעהען מילך, האָט זיך דער שניידער אזש אָנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אָן:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאָס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפיעל קאָנט איהר זיך הייסען אָנמעסטען פּאַר אייער ציעג, אשטייגער? מחמת ווי באַלד נישט אין גלייכען געלט, ווען איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווייל ערשטענס, באַדאַרף איך זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פּאַר אלע מאָל: הכצעק...

— וואָס איז שייך וויפיעל? — האָקט איהם איבער טעמע־גיטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאָס נעזעל. — זאָגט איהר אייער מקח, לאָמיר האַרכען! דאָס קאָן איך אייך זאָגען: הערט איהר? אז וויפיעל איהר וועט באַצאָהלען, האָט דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פּאַר וואָס? וואָרום אז איהר קויפט אוועק ביי מיר די ציעג, האָט איהר א ציעג...

נישט ערנער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האלטען און האלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען !...

— אָמן, גם אתם ! — מאכט דער שנייידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציעג נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּאַרט זיך אַיין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאכט אויף א הילכיג קול'כעל און ציקעלט זיך, ווי א יונג חזנ־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה פשעי ! ו מ ה ה ה ה חטאתי !... ווי אייגער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך ?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאנטשיק אונטערגעהאָלפען ארויספיה־רען די ציעג פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטער־גענטריבען:

— היי, קאָזע ! קאָזע ! פּאשאָל, קאָזע !...

און דער שנייידער איז אַוועק אין זיין וועג אַריין.

קאפיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציעג היימט דאָס, געהן מיט'ן שנייידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן ! זי האָט זיך געריסען צוריק אהיים מיט אלע כחות ! עס האָט איהר אבער נאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פאר'ן גאַרטעל און האָט איהר נענעבען צו פערשטעהן, אז ס'איז ארויס־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עס שטעהט ביי אונז: ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מעגסט יא וועלען, נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין

שלשה דברים, א וואָרט און צוויי און א מאָריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מחספס מפצפצים — איז דער פשט...

— וואָס טויג מיר אייער פשט? איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס גיט איהר מיר פאר דער ציעג? — מאכט טעמע־גיטעל שטיל־ערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעל־ע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאָגט שמעון־אלי אויך שטיל־ערהייד. — וואָס הייסט, איך זאָל זאָגען? וואָס בין איך פאר א זאָגער וואָס? איך זעה, אז ס'איז אל תקשו לבבכם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאָר זעהט! — מאכט טעמע־גיטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם ארבעל. — וואָס האָט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפּים האָט איהר דאָך אָנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האָט געזאָגט איהר מקח, דער שניידר דער האָט געזאָגט זיין מקח; זי האָט אראָפגעווארפען, ער האָט ארויפגעווארפען, א רעגדעל אראָפ, א רעגדעל ארויף — מע האָט זיך אויסגעגליכט. שמעון־אלי האָט אויסגעצעהלט די ממתקים, געגומען די ציעג אויפ'ן גארטעל, טעמע־גיטעל האָט בעשפּיגען דאָס געלד, וואָס זי האָט געלייזט פאר דער ציעג, צוגעווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאָל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפּים נעשעפּטשעט שטיל־ערהייד און געקוקט אלע מאָל אויפ'ן געלד און אויף דער ציעג און האָט ארויסבעגליט דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— גענהט געזונט, און זייט געזונט, און פארנוצט געזונט, און לאָז נאָט געבען, זי זאָל זיין אזוי ווי זי איז געווען ביז אהער,

און שמעון־אלי האָט אָפּגעחאפּט די שמונה־עשרה נאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאָפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאר מיט א שמחה:

— א גוטען אָוונד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עס לבן גרתי — איך האָב שוין אייגנעהאנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאָנד, א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּים יאָ א יודע־ספר! אנו, טרעפּט, כמה לקו במצרים — וויפיעל האָב איך באַ־דאַרפּט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך געגומען מיט דער האַנד ביי׳ם קאָזעראָק, זיך פערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאָלדענעם פּאָס אין עק הימעל, און האָט בעטראכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאצט פונקט צוויי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפון איז שמעון־אלי געוואָרען אזוי אויפגעלעגט, אז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדברי־ך — איהר האָט היינטיגם מאָל דוקא נישט געטראָפען. אזוי פיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רענדאר האָט אויפגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אָהן וועדמער: מפּו־פּו־פּו! ווי אייגער רעדט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!“

און שמעון־אלי האָט אייגגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטהאָן מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער ביי׳ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדארפט ארויסחאפּען פון דאָרט א נאָדעל און אריינזעצען אין איהר אין דער גיך א פּאָדעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּים זאָגען, עמך? פּארשטעהען מיר אייך עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, קיין

אויף אמאל, נישט היינט נעדאכט, געווען א פריי פוינעלע, א בחור כהלכה — א פיינער, א יונג מיט א קאמוויל און מיט סקריפ־קעס, טשאקענדיג און קנאקענדיג; וואס איז מיר אפגענאנגען? קאפוועטיג? האט גאט געזאגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאק אריין! האב חתונה פאר ציפה־בייל־הרייזה'ן! האב קינדער! ווער פארשווארצט אויף דייגע יאהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערויף ביזט דו א שניידער!...

אזוי האט שמעון־אלי ג'טענה'ט צו דער ציגע און איז ג'נאנגען ג'עשווינד, כמעט ג'לאפען. א וואר־עם ווינטל האט איהם צעבלאזען די פאלעס פון דער ג'לאטעטער קאפאטע און האט פער'גנבה'ט זיך איהם אונטער די פאות און א גלעט נעטהאן איהם ביי'ם בערדל, צוגעטראגען איהם צו דער נאז א געשמאקען ריח פון מיענטע, פון ראמאשקעס און פון אנדערע פעלדבלומען און קרייטער, וואס האבען א ריח פון בשמים, און וואס זיין נאז איז צו זיי כלל נישט געווען גע־וואהרען; און פאר גרויס התפעלות האט ער אנגעהויבען צו דאוונען מנחה, זאגען „פטום־הקטורת", אויסרעכענען אלע גוטע זאכען: „הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה", און אלע איבעריגע גע־ווירצען, גאנץ פיין, מיט זעהר א שענעם ניגון, און ער האט פערקאטשעט זיך „אפשטעפען" א מנחה, אויפ'ן חזנ'ישען שטייגער, גאר אויף איין אנדער אופן! פלוצים... פון וואנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין א סוד אין אויהער אריין:

— הער נאר אוים, שמעון־אלי, דו יאלד איינער! וואס האסט דו זיך דא אזוי צעזונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באלד נאכט, און דו האסט נאך אין דיין מויל נישט געהאט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראנפען! היינט האסט דו דאך עפים געגעבען דיין קרוב דאס הייליגע וואר־ט, אז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציגע, וועסט דו זיך אפשטעלען ביי איהם עפים צו־בייסען! געזאגט א וואר־ט — איז פערפאלען. א מויל איז נישט קיין חאליווע!

נאָמען זאָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אוועקגעבען אלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאדי? — אזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאפען בלוט, שינדען דעם ארעמאן, אראָפנעמען די הויט! פאר דריי קאָרבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואָך! נאָר גאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופץ בהאץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קוויטעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א בייטש... נאָר וועד הערט א ווייב? עפּים האָב איך דאָך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פשט פון די דאָזיגע וועדטער? ס'איז דאָך צוקער־זים! הערט זיך איין אקאָרשט אין איטליכם וואָרט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געוועלטיגען!... נאָר וואָס דען? החילות לנפול נפול תפול — איהר האָט אנגעהויבען גיסען, גיסט שוין אָן נאָך אביסעל בראָנפען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: אסקאקורדע, דבאר־באנטע...

וואָס ווייטער־ווייטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגע־הויבען זיך פלאָנטען, די אויגען קלעפען זיך, אזוי לאַנג און אזוי בריים, ביז ער האָט זיך צוגעשפּארט צו דער וואַנד אויף א ווייל חאפען א דרימעל, און דאָס קעפעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האָט ער צונויפגעלעגט אויפ'ן הארצען, צוגעהאלטען דאָס צאפען־בערדעל מיט דריי פינגער,

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואלט איהר א מיתה משונה איינגע־נומען דא אויפ'ן ארט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער איין אליין! — רופט זיך אן צו איהם דאדי.

— אמן, גם אתם! — זאגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יא ביי אייך אזא־נ־אנגעלעגטער גאסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאדי, די ציעג. און באשטאט זי ערגיץ אין שטאהל, מע זאל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל א דאוון טהון מעריב, מנחה האב איך געחאפט אין וועג, און נאכדעם וועל־טען מיר מאכען „שהכל נהיה בדברו", און טאקי עפים צו־ביסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: אין קוצים בפרוצים — פאר'ן עסען געהט קיין טאנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, צי ניין?

— וואס איז שייך? — מאכט דאדי. — מסתמא אז דו זאגסט, סע שטעהט — שטעהט דאס; דערוויף ביזט דו דאך עפים א איד פון תורה.

אפגעדאוועט מעריב און אויסגעשפיגען צו „עלינו", רופט זיך אן דער שניידער צום רעגדאר:

— אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרויס, איז הלעיטני־נא מן האדום האדום הזה — גיסט אן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאמיר נעמען צו קאפעלעך שפירעט, און לאמיר זיין געזונט. געזונט דאס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאגען אלע טאג אין דאוונען: השכיבנו לשלום...

געזומען א ביסעל בראנפען און פערביסען, האט זיך אונזער שניידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צצך, שניידעריי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה געמאכט א תל פון זלאדייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פראדקעס", געשוואגען, אז זיין

לעבען נישט געזעהן אזוי פיעל קריגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווארעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער גאנצע מאקרעטעס! היינט מאסלינקע, פידסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שטיקער „קריהע", און פוטערגעבעקס עפּיס אהן א שיעור, פלעצלעך אזעלכע מילכיגע, געבאקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימעריגג. און דער ריח, דער ריח! עפּיס א מאדנער ריח, א בעקאנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפּיס קריכט איהם אויפ׳ן האלז צוויישען קאלנער, און אונטער׳ן אויהער, און אויפ׳ן פּנים, און עפּיס קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפּט מיט די פינגער און טאפּט אן א וואנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפּט א קוק אין פענסטער — אוי־וועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף טאג!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפּט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רענדאר, פליהט־ארוים אין הויף אריין, עפענט די שטאהל, נעמט די ציעג אויפ׳ן גארטעל און לאזט זיך גהן אהיים געשווינד, פייל אויס׳ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפעטיגען מי יודע וואס!....

קאפּיטעל ו.

והאשה — און דאס ווייב ציפּה־ביילה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי נאר נישט געקאנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אנגעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה געטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אנגעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם געקויילעט און פערווארפען ערגיץ אין א גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייביגע ענונה

און האָט אויסגעזעהן ווי א מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צו־פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאַרחלען מיט'ן האַלז און בלאָזען דורך די צייהן: טצ־טצ־טצ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט נעדרימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געארבייט נאָנץ געשמאַק, און עס האָט זיך איהם ג'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש ליגט אויסגעשפרייט פאר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואָס ס'איז שוואר צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז א פאָר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז א לייבעל אויפלכעם — פון וואַנען האָבען זיך געגומען אזעלכע לאַנגע ארבעל? אלא וואָס רעד? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע דען איז דאָס? עפּיס מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז נאָר א קאַפּאָטע, און נאָך וואָסער א קאַפּאָטע! א שפּאָגל־נייע, א גלאָטע, איין אטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אזא קאַפּאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאַלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־ארוים דאָס מעסערל פון זשילעט־קעשענע און זוכט א נאָט און ווייל אָנהויבען טרענען די קאַפּאָטע. א גליק, וואָס סע בעווייזט זיך ציפּה־בוילה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־גראָבען אין דער ערד ארויס.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל אייגער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאַסאָלי מיינע! דאָס איז דאָך דיין קאַפּאָטע די שבת'דיגע, וואָס איך האָב דיר געמאַכט פון מיין געלט, וואָס איך האָב אָנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאָנט זיך, אז ער האָט א ציעג מיט נאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו א שטיק געוונד! ער האָט אויף זיין

דאָס. א מציאה פון א גנב, כלעבען, קוים־קוים, אויסגעדונגען פאר זיעבענטהאלבען קארבען! וויפיעל מיינסט דו, האָב איך זיך נע־דונגען, איידער איך האָב זי אויסגעדונגען? אז סך־הכל האָט זי גאָר נישט געוואָלט פארקויפען קיין ציעג, קוים איינגערעדט! א גאנצע נאכט געהאקט האָלץ...

און ציפה־ביילה־רייזה האָט זיך געטראכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאָר זי איז א בעל־הבית'טע, נאָר זי האָט א ציעג, און וויטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אז עס וועט איהר ארוים די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפה־ביילה־רייזה שמעון־אלי'ס ווייב האָט אויך א ציעג... און בלומע־זלאטע? און חיה־מייטע? כלומרשט נאָר גוטע שוועסטער! עס זאָל זיי אנגעהן חאטש האלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!"... אזוי האָט זי זיך געטראכט און האָט איינגעהייצט אין אויוועז, געגומען דערווייל צוגרייטען רע־טשעניי לאקשען אויף אבנבייסען, און שמעון־אלי האָט אנגעטהאן טלית ותפילין און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאוונען, און געשמאק, מיט הארץ — ער האָט שוין לאנג נישט געדאוועט אזוי ווי אצינד! ער האָט געזונגען די הללויהם, געמאכט חזנ'ישע שטיק, צוגעקנאקט מיט'ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען געוואָהר געוואָרען פון דער מאמען, אז דער טאטע האָט געבראכט א ציעג, און מע קאכט לאקשען מיט מילך, איז געוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אראפגעשפרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך געגומען פאר די הענטלעך, און מע האָט געהאפט א טענצעל, בשעת מעשה צוגע־זונגען א ליערעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאפען געוואָרען:

א ציעג, א ציעג, א ציעגעלע!
דער טאטע האָט געבראכט א ציעגעלע!
דאָס ציעגעלע וועט געבען מי־לעך!
די מאמע וועט קאכען לאק־שען!...

מיט, קיין עין־הרע, אזוי פיעל קינדער, חאטש נעם ווארף זיך אריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אריין !... אזעלכע, און כדומה אזעל־כע, מחשבות האָט נעבאך ציפה־ביילה־רייזה יענע נאכט איבער־נעטראכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג ; און אז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האהן אויף טאָג, האָט זי געחאפט אויף זיך דאָס קליידעל און איז ארוים אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל ארויסקוקען אויף איהר מאן, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „א שלים־מזל געהט אוועק !“ — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אָפשפיעלען א פריהמארגען, ווי ער איז ווערטה נעווען. נאָר אז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי׳ם גארטעל א ציעג, איז איהר באלד אָפגענאנגען דאָס הארץ, און זי האָט זיך אָנגערופען צו איהם מיט גוטען :

— וואָס אזוי לאנג, דו קאנאריקעל מיינס, מאנדעלבויגעלע ? איך האָב דאָך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אריין, שענער תכשיט מיינער, אָדער אזוי עפים איין אומגליק געטראָפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צעגארטעלט, אוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק ; ער האָט איהר פערדרעט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט א ציעג — פון ציעגענלאנד ; דאָס איז א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו ! ווי לאנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית׳טעס, ווי לאנג זיי האָבען נאָך אזא ציעג נישט געזעהען אין חלום אפילו ! אז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאָל אין טאָג א „פילע“ פון קלייען, און דאָס איבריגע — א ביסעל שטרוי פונ׳ם דאָך פון בית־המדרש ; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי א קוה, מעלקט זיך צוויי מאָל אין טאָג — איך האָב אליין געזעהען א פול מעלק־שעפעל, איך זאָל אזוי זעהען ביי דיר אלדאָס גוטס ! ס׳איז דען א ציעג ? ס׳איז א מאמע, נישט קיין ציעג ! אזוי זאָגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

דיין קאָפּ און אויף דייַנע הענט און פּיס, רבונו של עולם, זיסער פּאָטער, האַרציגער־נעטרייער!...

דאָס איבערגיג האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָננגערוקט דאָס היטל און איז אַרויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

אַרויסגעאַנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שׂענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פלעקל פון דער טהיר און מעלה־גרה'ט זיך קאָלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינהערפלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאַנען, געטראַכט, געטראַכט, און א זאָג געטהאָן צו זיך אַליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאָטע'ס טאָטען אַריין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען געפּונען, מיט וועמען צו טרייבען קאָטאָ־וועם! איך וועל זיי געבען א קאָטאָוועם, וועט זיי זיין וויסט און פינסטער! דאָכט זיך, גאָר א נעבאָכל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים געחיחיקעט בשׂעת דער רבי האָט מיך אַרויסגע'משלח'ט מיט דער ציעג און די רבי'צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי אַרויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאָזאַדאָיעווקער כלי־קודש, טונעיאַדצעם, קאָטאָ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך געלאָזט נעהן צוריק קיין קאָזאַדאָיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפּשפּיעלען א וויווּאָט, ווי זיי זענען ווערטה!

געגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רעגדאר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעקל אין די צייהן, האָט זיך אונזער שנייִדער צעלאָכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאַר א שמחה אויף דיר, — פרענט איהם דאָדי — וואָס דו לאַכסט אזוי?

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געוואָרען בריטער ווי לענגער. ער האָט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשערנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאָג א גלעזעל מילך, און קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז טאקי א געזונד אין די ביינער!... וואָס איז מיר אצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאָטער! ער ווייל נישט געבען קיין פלייש, נאָר ביינער? לאָז ער זיך ווארגען מיט די ביינער! וואָס דארף איך זיין פלייש, אז איך האָב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאָס, אז א איד מוז עסען פלייש? איך האָב אין ערגיץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע אידען זאָלען מיך וועלען פאָלגען, וואָלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאָלט וואָלט אונזער בעל־טאקסע שען אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואָלט שוין דעמאָלט א רוח אין זיין טאטענ'ס טאטען אריין!"...

אזוי האָט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט צונויפגעלעגט די תפילין, און האָט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפה־ביילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאָפ! נישט קיין קללות זענען דאָס געווען — שטיינער זענען געפאלען פונ'ם הימעל, פעך און שוועבעל האָט זיך געגאָסען פון ציפה־ביילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסווארפען, דיך אריינווארפען! א שטיין, א בוין זאל פון דיר ווערען! כף־הקלע זאלסט דו נעהן! געשאָסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! העננען און טרינקען, ברענגען און בראָטען, שניידען און בראָקען! געה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד אויינער, וואָס פאר א ציעג דו האָסט מיר געבראכט! א וויסטער, א פינסטערער חלום אויף

דאדי פיפקעט מיט'ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פלייצעם און צעפיהרט מיט די הענד, ווי אויבער רעדט: „וואם בין איך שולדיג? איך בין דאך אודאי נאט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאפט די ציעג און לאזט זיך געהן קיין קאזאדאיעווקע, וחמתו בערה בו — און עם ברענט אין איהם א פייער.

קאפיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האט זיך געטהאן זיין מלאכה, דאם הייסט, ער איז געזעסען און געקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער געשרייי האט זיך געלאזט הערען איבער'ן גאנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האט א זעץ געטהאן מיט'ן ווייבעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האט צעבראכען דאם קריגעל"...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מארגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מעגט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאם צעבראכענע קריגעל וועט שוין במילא גאנץ נישט ווערען. וואם טויג מיר גרויס — איהר האט מיר אפגענטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאוועס, נאר וואם דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האב פיינט אזעלכע קאטאוועסלעך! איהר האט דאך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואם זענען געווען ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באנק? רופט זיך אן אייגער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אפ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עם נעהער צו זיין, צעקארדאשעט דאם לייב ביז'ן בלוט ארויס. זאגט צו איהם דער געשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך געוואלט מיט

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאכען? — זאגט צו איהם דער שניידער און הויבט אן לאכען נאך שטארקער, גלייך ווי צעהן שדים וואלטען איהם געקיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאדי, אזא שלאק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דארף עס טרעפען מיך! איהר פארשטעהט א מעשה? איך האב דאס געהאט א פסק פון מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה היים דאס; זי האט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טעלער, און דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאל נאר פאלען אויפ'ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פאטש פאר א פאטש! איך האב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קאטאווסלעך. אנו, גיט נאר לעת־עתה, רב דאדי, פאר הארצווהטיג א גלעזעל שפירעט, דורכשווייגקען דעם האלז, איך זאל חאטש כח האבען צו רעדען און די נשמה זאל נישט קליאקנען... לחיים, רב דאדי, לאמיר זיין אידען, דאס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאר נישט נעזארגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אפשפיעלען א פריהמארגען. איך וועל זיי באווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאטאווסע מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

— וואר האט דיר געזאגט, אז ס'איז א קאטאווסע? — מאכט דער רענדאר גאנץ תמ'עוואטע און פיפקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דארט ארוים א טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אזש אונטערגעשפרונגען פאר כעס.

— משל כחרם הנשבר! וואס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאקעטע: א ציעג! זאגט איהר נאר דאס!...

זיי רעדען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־ניטעל ווערד אין כעס, חאפט דעם שניידער פאר'ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעווקער שניידער טשעפעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפען א פרעמדען מענטשען און מאכען פון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ללעג ולקלעמעניש... קומט טאקי איהר אויף, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אן דעם פליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עם בלייבט, אז זיי נעהען צום רב אלע פיער, דאס הייסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציענ.

אז די קאמפאניע איז נעקומען צום רב, האבען זיי נעטראפען דעם רב אין א ציצען חאלאטעל ווישען די הענד און זאגען „אשר יצר" פאוואלינקע, מיט כונה, נישט נעחאפט, נעקוועטשט איט־ליכם ווארט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האט זיך אפגעפארטיגט מיט אלסדינג ארום און ארום, האט ער צונויפגענומען דאס האלאטעל און האט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז געווען אהן א געזעסעל, נאר פיסלעך מיט פערענטשעם אלטע, גלאנצענדיגע און שאקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואלטען שוין לאנג בעראפט ארויספאלען, נאר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האבען נישט געלאזט רעדען אייענער דעם אנדערען, האט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבעריגע פארנעמסטע לייט פון שטאדט, די „שבעה טובי העיר", און האט זיך אנגערופען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאך א מאל די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, און נאכדעם וועט זי דערצעהלען.

מיר אפרעבענען דאָ, אויף דער אויבערשטער באַנק, בשעת איך לינ א נאקעטער און דו האָסט א בעזעמעל אין האַנד, — מהכתיתי, ביזט דו נערעכט; נאָר טאָמער מיינסט דו דאָס אויף קאטאָווסק, זאָג איך דיר, אז איך האָלט נישט פון אזעלכע קאטאָווסקעלעך!"...

— אקענען וואָס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאכט שמעון־אלי — איז טאקי אקענען אייך אליין מיט דער שענער ציעג, וואָס איהר האָט מיר אריינ־געוואָקט בשגגה, דאָס הייסט אויף א געלעכטער. פון אזא געלעכ־טער, הערט איהר, קאָן אייך ארויסוואַכסען א געלעכטער אויפ'ן פופיק! מיינט נישט, אז איהר האָט צו טהון מיט גלאָט עפּיס א פאַלגע; איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאַלק עמך!

ביי די לעצטע ווערטער איז שמעון־אלי אזש אונטערגע־שפרונגען, און דער מלמד האָט אָנגעטהאָן צוריק די ברילען און האָט בעטראַכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון היץ, און דער גאַנצער חדר האָט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א בייזער מארשעלעק? — רופט זיך אָן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קוק ביי אייך א ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אריין דער רוח ווייסט וואָס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאָגט איהר? ס'איז אזוי א ציעג, ווי איהר זענט גובערנאַטאָר!

דער גאַנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עם קומט אָן טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע, און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־ניטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאכען;

זעסען, סדר נזיקין האָב איך נעלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און גיט אָפּ שלום גיט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר א גאנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האלט זיך די גאנצע צייט בייַ בערדעל, שטעהט מיט צוגעמאכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און ביילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען געגעבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פּאוואָלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס וועט איהר ווייטער זאָגען, ידידי? איהר פּאררעדט נאָר נישט די צייהן! איהר דערט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב געערדט און וואָס איהר האָט נערערט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות נעהט נישט אָן...

— איך וויים נאָר נישט איך! — מאכט דער מלמד דערשראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם נערערט זי, זי האָט מיט איהם געהאנדעלט זי. איך וויים נאָר נישט איך!

— אצינד — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס וועט זי עפּעס זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט'ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האנד, און מיט דער אנדערער האנד הויבט

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפוילט איבער־חזר'ען נאָך א מאל און נאָך א מאל די אויגענע מעשה פון'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אהער קיין קאזאדאיעווקע נאָך א ציעג; דאָס הייסט, ער וואלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדארף זי אויף נייען און נייענציג כפרות; נאָר אזוי ווי ער האָט א וויב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אטהעמען: הכצעקתה — זי וויל א ציעג... און א וויב, זאגט איהר, בעדארף מען פאלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי איהם א ציעג און רעדט אויס „ברחל בתך הנאקעטע": א ציעג. צום סוף לאזט זיך אויס, אז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אריינגערוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאטאָווע־הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אזעלכע קאטאָווע־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פרייטאג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך א מאל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאכען.

— האָבען מיר אויסגעהערט איין צה. — רופט זיך אָן דער רב. — אציגד לאָמיר האָרכען דעם אנדערען צה.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יארמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמעו־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי געווען די מעשה: איך בין געזעסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך גע־

נישט קיין ציעג! קומט ער צו נעהן, דער שנייַדער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאָגט ער! שא, ווייסט איהר וואָס? אָט שטעהט זי. ניט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פּאר אייך אין די אויגען!

און זי האָט אָנטליהען ביי דער רבי'צין דאָס מעלקשעפעל און האָט אויסגעמאָלקען די ציעג פּאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראָגען דאָס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פּריהער, געווויינטליך, דעם רב, נאָכדעם די דיינים, און נאָכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א ליארעם, א געפּילדער — הימעל עפען זיך! דער האָט געזאָגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאָדרייעווסקער שנייַדער, ער זאָל שטעלען משקה! דער האָט געזאָגט: קנס'ענען אליין איז נאָך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האָט געזאָגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאָז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פּאנטאָפּעל און ארויסווארפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שוואַרצע יאָהר!

דערזעהען אזא מעשה, האָט זיך שמעון־אלי פּאוואָלינסע ארויסגערוקט פּונ'ם רב'ס שטוב און האָט געמאכט פּליטה.

פּאפּיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שנייַדער האָט גענומען די פּים אויף די פּלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים ניך און געשווינד, ווי א מענש, וואָס לויפט פון א שרפה. ער האָט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאָגט איהם חלילה נישט נאָך, און האָט נעדאַנקט גאָט, וואָס ער איז ארויס „חנם אין כסף — טרוקען אָהן פּעטש"...

זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפּשטעל, און דאָס פּנים בשעת מעשה פּלאָמט איהר ווי א פּייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך ווייס אַליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אזש פון זלאָדייעווקע אָט דער דאָזיגער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פּאר אַלע מאָל, איך זאָל איהם פּארקויפּען א ציעג, איך האָב געהאט צוויי, און דערצעהלט מיר דערבייא פּזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפּט, ער באדארף זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־בריילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אַלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באדארף מען פּאַלגען, איהר פּארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס געהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפּען א ציעג, פּארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט פּארקויפּט פּאר קיין געלט, וואָרום וואָס איז געלט? געלט איז קיילעכיג, געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך געבען, היינט איהר עסען משטיינס געזאָגט, זי עסט דען עפּים? איין מאָל אין טאָג א „פּילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פון'ס דאך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און געלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דא האָט זיך שוין אַריינגעמישט מיין מאן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגעקומען מיט'ן שניידער פּאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פּארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגענעבען די ציעג, אויף אַלע מיינע ליעבע געזאָגט געווארען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאמע,

— זאגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּעס אַ איד, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קיין נאָר, כּלעבּן, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כשוף? פּאַרכּלענדעניש?

— דהיינו? — פּרעגט איהם דאָדי תמ׳עוואטע.

— דהיינו — זאגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אקעגען וואָס זאגסט דו דאָס? — מאכט דאָדי מיט אַ תמ׳עוואטען פּנים און פּיפּקעט מיט׳ן לולקעלע.

— איך שמועס עס גלאַט אזוי אקעגען דרינען. — זאגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואווקעלאקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאָפּ, פּיפּ־קעט מיט׳ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס אוו רופט זיך אָן צום שנייידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר ערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האָבען שלאָפען. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, פּאר מתים האָב איך תמיד מורא געהאט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— א ברירה האָט איהר? — מאכט צו איהם דער שנייי־דער. — פּרובט נישט גלויבען! אנו, לאָז זיך נאָר אַריינחאפּען צו אייך עפּעס א רעכטער לץ און אנהויבען פּראָווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די רייזשע באַרשטש, אויסגיסען דאָס וואסער, אויסטרינקען אלע קריגלעך, איבערבּרעכען אייך אלע טעפּ־לעך, פּאַרקנייפּען די ציצית פון׳ם טלית־קטן, אַריינווארפען אייך א קאַץ אין בעט אַריין, און די קאַץ זאל ליגען ביי אייך אויפ׳ן האַרצען, ווי צעהן פּוד משא, און איהר זאלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאל אייך די קאַץ קוקען גליך אין די אויגען אַריין, ווי א זינדיגער מענטש...

דורכגעגאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר ווײסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פֿאר דאָדי'ן די גאנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרענט איהם דאָדי כלומרשט נייגיעריג.

— וואָס זאָל זיך הערען? — זאָגט שמעון־אלי. — פֿאר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאָטאָוועס, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּים נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל געעפענט אויף זיי א פּה־קדוש, זיך פֿארהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אויס, אז איך ווייס בעסער פון איהם, וואָס אין די קלייניע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און געגעבען מיר די ציגע, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„געגוג ער איז א גדלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראָכט זיך דאָדי דער רעגדאר. — „מע בעדארף מיט איהם מאכען נאָך א מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען ווייטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פּונ'ם יין המשומר? — מאכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אוש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך ווייס, אז ביי אייך דארף זיין א גוט גלעזעל ווישניק, נאָר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערוויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אָן צום רעגדאר:

האָט געבראכט; האָט זי געחאפט דאָס טעפּל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציעג. און עס האָט נישט לאַנג געדויערט און ציפּה־בוילה־רייזה איז אריינגעלאָפען אין שטוב אריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָנגענומען שמעון־אלי'ן מחילה פון הינטן ביי'ם קאָלנער און האָט איהם מיט דריי גוטע סטוסאָקעס ארויסגעווארפען מיט דער שענער ציעג אינאייניעם „צו אלדי שווארצע וויסטע פינסטערע יאָהר!"...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציעג, האָבען זיך ארום דעם שניידער צונויפגעקליבען א גאנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי האָט זיי דערצעהלט, אז די דאָזיגע ציעג, וואָס ער האָלט אויפ'ן גאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאַדאָיעווקע, א ציעג, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אהער, אזוי ווערד זי אוים ציעג... שמעון־אלי האָט געשווארען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען א משומד, אז ער אליין האָט געזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי'ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען א פול מעלקשעפעל מיט מילך... א סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראַכט די ציעג גאנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און שטאַרק גע'חדוש'ט זיך... אנדערע האָבען געלאַכט, געמאכט חוזק און געזאָגט ווערטלעך, און אנדערע האָבען געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און א זאָג געטהאָן:

— א שענע ציעג! ס'איז אזוי א ציעג, ווי איך בין א רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— א גלגול! איהר זעהט ניט, אז ס'איז א גלגול?...

— דאָס וואָרט „גלגול" ווערד אונטערגעהאפט פונ'ם גאנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפען דא אין זלאדייעווקע, אין קאָזאַדאָיעווקע, אין יאמפּאלי, אין פישי־יאבערד, אין חאפלאפאוויטש, אין פעטשי־חוואסט — אויף דער גאנצער וועלט! ווער וויסט נישט די מעשה

— נענוג! נענוג! — מאכט דער רענדאר, שפייט־אויס און פערוואַרפט מיט די הענד. — נענוג דיר שוין צו דערצעהלען אקעגען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר נעווונט, רב דאדי, האָט קיין פּראיבעל נישט, וואָס איך האָב איך א ביסעל דעקוטשעט; איהר ווייסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: לא היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפאטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החיט — אז דער שניידער איז נעקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, נאנץ בריטליך, און האָט נעוואָלט נעבען א פּעטשאטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך געטראכט: „עס, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינם איבער־נעהן!" און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פּאר זיין ווייב א שענעם ליגען.

— הערסט דו, ציפּה־ביילה־רייזה מיין ברודער? פּאר מיר האָט מען, אפּנים, פּאַרט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האָבען פון מיר נעהאט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי נעגעבען, ווייפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האָט דער רב אפּגע־פסק'ענט, אז זיי באדארפען צאָהלען קנס, וואָרום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האנדלען א ציעג, באדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, וואָרום אט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאמאַרי וועלכער...

ציפּה־ביילה־רייזה האָט אבער מעהר נישט נעוואָלט אויס־הערען די שבחים, וואָס מע לענט אויף איהר מאן. זי האָט שוין נעוואָלט אָנקוקען וואָס גיכער די אמת'ע ציעג, וואָס איהר מאן

פאר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געווארען אזא רציחה, מע זאָל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציגע און אריינשטופען איהם דער רוח וויסט וואָס שוין דאָס אנדערע מאָל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפגעקליבען אוף דער נאכט אלע ביי'ם רב אוף איין אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאָל טאקי דאָ אויפ'ן ארט אנשרייבען א רעכטען בריעף צו די קאָזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען זיך אוועקגעזעצט און האָבען אנגעשריבען א בריעף צו די קאָזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אוף לשון־הקודש אין זעהר א שענער מליצה. אָט איז דער בריעף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, גאונים מפורסמים, זייערען פון דער וועלט, וואָס דאָס נאנצע הויז פון ישראל איז אנגעהנט אוף זיי. פריעד זאָל זיין צו אייך און פריעד זאָל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאָזאדאיעווקע און אלדאָס גוטס זאָל טהון רוהען אוף זייערע קעפ, אמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האָבען געטהאָן הערען, אז ס'איז געטהאָן געווארען זעהר א גרויסע עולה צו איינעם פון אונזערע שטאדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואָס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, הייגו: צוויי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האָבען אויסגענארט מיט קלוגשאפט ביי אונזער שניידער נעלה, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואָס זיי האָבען אריינגענטהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אפגעווישט די ליפען און

מיט לייזער־וואלפ׳ס פערדעל, וואס מע האט דאס געמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאדט, הרג׳ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, ווער האט נישט געהערט די מעשה מיט׳ן פערטעל עוה, וואס בשעת מע האט דאס דערלאנגט שבת צום טיש, האט דאס אנגעהויבען צו ריהרען מיט׳ן פליגעלע?... וכדומה אזעלכע אמת׳ע מעשיות.

אז שמעון־אלי׳ס האט זיך געלאזט געהן ווייטער, האבען איהם א גאנצע קאמאנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האבען איהם נאכגעשריגען:

— הוררא, שמע־קולנו! הוררא, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאנצער עולם האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון געלעכטער.

דא האט שוין שמעון־אלי׳ן אנגענומען פאר׳ן הארצען; געגוג ער האט אזא איין אומגליק, מאכט מען נאך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאדט, האט געמאכט א גוואלד צווישען חברה „פועל־צדק״: סטייטש, וואס שוויגט מען? ער האט זיי דערצעהלט די גאנצע מעשה, וואס מע האט איהם אפגענהאן אין קאזאדאיווקע, זיי בעוויזען די ציעג... האט מען באלד געשיקט נאך בראנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאל געהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר״, מע זאל שרייען פאר זיי, איינלעגען די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס געהערט געוואלדען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנארען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און ארויס־שטופען איהם דער רוח ווייסט וואס? און נאך מאכען פון איהם חוזק שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!

און חברה „פועל־צדק״ זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר״, האבען געשריגען

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האָט געשיינט די לבנה און האָט אַראָפגעקוקט אַראָפּ אויף זלאָדייעווקע מיט איהרע פינ־סטערע האלב־איינגעפאלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגע־קוועטשט, אָהן הויפען, אָהן בוימלעך, אָהן פּאַרקאַנאַס. ווי א בית־עלמין זעהט אויס ביי נאכט די שטאָדט, איין אלטער בית־עלמין מיט אלטע מצבות, וואָס א סך פון זיי שטעהען אָנגעבויגען כורעים, און א סך וואָלטען שוין לאַנג איינגעפאלען, ווען זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפּאַרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מארק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפּים נישט אזוי געשמאַק, און דער שטויב איז נעדיכט און שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארוים, ווי טאראקאַנעס פון די לעכער, אידען און ווייבער, אלטע לייט און קליינע קינדער, „חאפען א לופטל“ נאָך דעם הייסען ברענענדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגע־זעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאַפלען דברים בטלים, אָדער גלאָט אזוי קוקען ארויף אין הימעל אריין, בעטראכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאָסען שטערען, וואָס אז מע זאָל זיין מיט אכצעהן קעפּ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האָט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומ־געדרעהט אויפער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואָס ער האָט איינגעהאנדעלט אין קאָזאַדאָיעווקע, זיך געהיט פאר די ווייסע־חברה'ניקעס, מע זאָל איהם נישט דערזעהען. ער האָט נערעכענט, אז עס וועט ווערען טאָג, זאָל ער זיך וויעדער לאָזען אין וועג אריין, און דערווייל האָט ער זיך אריינגעחאפט צו האָדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצוועהטיג א ביסעל בראַנפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאָס האַרץ, זיך האלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואָס ער האָט גזיף זיך געטומען.

זאגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען ג'חתמ'עט, זאָגען עדות, אז דער דאָזיגער שניידער איז איין אָרעמער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער האָרעוואָניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאַנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באַלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס'איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפט זאָל ארוים ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אָדער מע זאָל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אָדער מע זאָל איהם ארויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאנצע שטאָדט געהן שוועהרען א שבועה דאורייתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטאָ נאָך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאָהענסטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום ברוך קאפאטע, זרח פופיק, פישעל ווייקידייל, חיים קוויטש, ניסל קאטשען, מאטעל שאלעכע, יהושע־העשעל קישקיש."

און עס לאָזט זיך אויס מיט די ווערטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
נאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אזש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז געווען האָדעל די אקציזניטשקע, און פּאר איהר האָט דאָס אונזער שניידער אויסגענאָסען זיין ביטער הארץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און געבעטען, זי זאָל איהם געבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּים יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס׳איז שען, איהר זענט ביידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָדעל און שפּייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס׳איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און וואַרפט איהם ארויס צו אלדי שווארצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פּסק, וואָס מיין מוהמע פּערעל האָט געהאט, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת׳ער וועלט.

— דהיינו? — פּרעגט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָדעל מיט א זיפּץ — מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידינע, א כשר׳ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פּארברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב בארעדען איטליכען באזונדער, געווייסטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חליפת׳ניקעם, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז איינמאָל געגאנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קנייל־עכין בייוועל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קנייל־עכין בייוועל קומט צו־נוטץ; בויגט

האָדעל די אַקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל איין אלמנה, א „מאנסביל־שער קאָפּ", אויסגעבונדען מיט גאנץ „נאטשאלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אלע בעלי־מלאכות אין שטאָדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען „אַקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואָס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האָט איין אַקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאל דורכ־פאָהרענדיג פארבי זלאָדייעווקע, בשעת זי האָט געטראָגען געגז צום שוחט; האָט זי דער אַקציזניק אָפּגעשטעלט און א פרעג געטהאָן:

— מיידעל, וועמענ'ס ביזט דו?

האָט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאָפען גע־וואָרען; האָט מען איהר פון דעמאָלט אָן א נאָמען געגעבען „די אַקציזניטשקע"... אנדערע זאָגען, אז דער אַקציזניק איז געווען ביי איהר נאכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאָקור, געוואָלט פאר איהר חתונה האָבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און געהט און נאָך צוצאָהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האָט דאָס שטעדטעל זי געזומען אין די מיילער אריין, איז צעקראָכען געוואָרען דער שידוך, און זי האָט גאָר חתונה געהאט נאכדעם א שטילע חתונה פאר עפּים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דיגען; האָט זי שטארק געווויינט, נישט געוואָלט געהן צו דער חופּה, האָט זיך דעמאָלט די גאנצע שטאָדט געוויינט. מע האָט געזאָגט, אז זי איז נאָר געווען פערקאכט אינ'ם אַקציזניק, און מע האָט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואָס וווייבלעך און מיידלעך זינגען דאָס נאָך עד היום אין זלאָדייעווקע: דאָס ליעדעל הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:

„די לבנה האָט געשיינט,
האלב נאכט איז געווען —
און האָדעלע זיצט ביי דער טיר..."

געוואנד אין דרויסען, זיך איבערגעדעקט מיט די געלע לייליעבער איבערʼן קאָפּ, געהאָפּעט נאָנץ געשמאַק און געזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פּדיון אויפּʼן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פּערדיענסטעל א גראָבס; חלומות פון א פּריץ זעהר א וואויל־ען, פון א געשעפּטעל א גוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פּרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פּערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער נאָס קיין לעבעדיגען נפש; מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, — אפילו די יאטקע־הינד, וואָס האָבען זיך גענוג אָנגעביליט און אָנגעמאָרדעוועט דורכ'ן טאָג, האָבען זיך איינגע־נאָרעט צוויישען די קלעצלעך, בעהאָלטען די מאָרדעס צווישען די לאָפּעס — און שא! זעלטען־זעלטען חאָפּט זיך ארויס ביי זיי א האָלבער „האָו", בשעת עס חלומ'ט זיך זיי עפּיס א ביינדעל, וואָס אנדערע הינד שארפען זיך דערויף די צייהן, אָדער בשעת עס דאכט זיך זיי, אז א פליעג האָט זיך פערקליבען אין אויהער אריין און ריימט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פליהט־דורך א נאריישער זשוק מיט צעלאָזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באס און מאכט: זששששש!!, טהוט א פאל אָן דער ערד און ווערד אנשוויגען... אפילו דער שטאָדט־שומר, וואָס אלע נאכט געהט ער ארום, היט די קלייטען און קלאָפּט מיט צוויי שטעקלעך: קלא! קלא!... קלא!... האָט היינטיגס מאל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האָט זיך צוגעשפּאָרט צו א וואנד און איז גע־שמאק אנשלאָפען געוואָרען... אין דער דאָזיגער שטילער נאכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שנײדער איינער אליין איבער דער גאנצער שטאָדט, און ער ווייסט נישט, צי זאל ער גענען, צי זאל ער שטעהן, צי זאל ער זיצען... און ער געהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלא־פאָטע — קופּילע סאָבי קאָנא!... לאָז קומען א פאָהיבעל אויף דער דאָזיגער ציעג! א ציעג?... ח־ח־ח־חד גדיא! חד גדיא!

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנייטלעכין בייוועל און לאָזט זיך געהן, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך וויעדער א מאָל אָן, נעמט דאָס וויעדער א מאָל, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים און א פּאָל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפּיי אויפ'ן קנייטלעכין בייוועל (חאָפּט דאָס דער וואטענמאכער!), און ווי שוין געהן אהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קנייטלעכין בייוועל קאטשעט זיך איהר נאָך; זי פּרובט זיך לויפען — דאָס קנייטלעכין בייוועל קאטשעט זיך. בקיצור, זי איז געקומען אהיים א טוידטע נעבאָך, געפּאָלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס געווען, אשטייגער? אָנו, טרעפּט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אָלע ווייבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באַבסקי מעשיות, פּוסטע מיהלען, באָצרעם, פּידרוך מיט לאָקריצע! מע זאָל זיך וועלען צו־הערען, וואָס ווייבער פּלעטשען, וואָלט מען באַדאַרפט מורא האָבען פּאַר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: נ ש י ם ד ע ת ן ק ל ו ת — ווייבער זענען נענז... נאָר גאָר נישט, היום הרת עולם — נישט געזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך געהן ווייטער.

די נאכט האָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט געשפּאַציערט צווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויכע טונקעלע בערג, בעלענט מיט זילבער. מיט א האַלבען פּנים האָט די לבנה אראָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדייעווקע, וואָס האָט געהאַלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פּאַר וואַנצען, האָבען זיך אריבערגעפּעקעלט מיט'ן בעט־

באָמבע. וואָר? וואָם? דער שענער בחור שטעהט, ער ווי׳ל נישט אָפּטרעטען פונ׳ם שניידער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פרובט זיך לאָזען נעהן א פּאָר טריט — ער גיעהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — גיעהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער גיעהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אוים שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציעגען קול׳כעל און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־ לך ממית ומחיה!... ונ־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאפיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאנען נעהן דאוונען, ווייבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען גיעפונגען שמעון־אלי דעם שניידער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציעג זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה׳ט און שאָקעלט מיט׳ן בערדעל. מע גיעהט־צו צום שניידער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער נולם... איז באלד גיעווארען א רעדעל, איין אָנגעלאָפּ פון דער גאַרער שטאָדט, א גערעדעריי, א ליארעם, א גיעפילדער ביז׳ן הימעל: שמעון־אלי... ציעג... שמע־קולנו... גלגול... ליץ... וואָווקעלאָקע... נישט־גוטער... פּארשטעלט... גיעפיהרט... גיעפאָהרען רייטענדיג א נאנצע נאכט... גיעמוטשעט... פּארמוטשעט"... בשעת מעשה זענען גע־פלויגען גענוג ליגענס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אַליין גיעזעהען איהם פאָהרען רייטענדיג...

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין אייגענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארביי דער „קאלטער שוהל", וואם האט א שם מיט איהרע מתים, וואם דאוונען דארטען אלע שבת־צו־נאכטס, אנגעטהאן אין ווייסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפים א מין געזאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואם בלאזט אין קוימען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אפ פון דער „קאלטער שוהל", לאזט זיך געהן אין דער גוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פ צ ס ס ס!" דאם פייפט א פוהאטש, וואם האט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פחד, מיט סכנת־נפשות! נאר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און וויל זאגען עפים א פסוק, אזעלכען, וואם מע זאגט ביינאכט, אז מע זאל קיין מורא נישט האבען; האט ער אבער פערגעסען דעם פסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאפ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקעגען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואם זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאנט זיך אן א סך שרעקליכע מעשיות, וואם ער האט זיך אנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטלעך, וואם לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואווקע־לאקעס, וואם געהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפענישען, וואם קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואם געהען־אום אין עולם התוהו, אנגעטהאן אין תכריכים... שמעון־אלי פועל'ט ביי זיך, אז די דאזיגע ציעג, וואם ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאר א גלגול, אדער א לץ, וואם אט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אדער ער טהוט א פאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער גאנצער שטאדט: „קו־קא־רי־קו!"... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אפ אויף א ווייל, בינדט־אפ דעם גארטל; ער וויל פטור ווערען פון דער

א סך שמאטעס איינגעריסן, די אויגען ארויס, די ליפּען פֿער־שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א וואָרט צו א וואָרט, — האָט זי אָנגעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך קאָפּ אָן וואנד, ווינען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס מע בעווייניט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע קינ־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און בארוועסט נעבאָך, האָבען זיך צונויפגעקליבען ארום דער ארעמער מאמע און האָבען איהר נע־האלפען ווינען. די עלטערע האָבען געווינט שטילערהייד, בע־האלטען די פנים'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע, וואָס האָבען נישט פערשטאנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאט געווינט אויף א קול, וואָס וויטער אלץ העכער און העכער; און אפילו גאָר דאָס קליניטשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט איין אויסגעמוטשעט גע פנים'ע, האָט זיך צוגערוקט צו דער מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען בייכעלע, ביידע הענטלעך אריינגערוקט אין קעפּעל און האָט גע־נומען גאָר א הויכען טאָן: „מאמע, ווי! עעעסען!!!" דאָס אלס־דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין געזאנג, וואָס א פרעמדער מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; וועד ס'איז אריינגעקומען צום שניידער אין שטיבעל אריין, איז ער באלד ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט האָרץ און מיט א צעבראָכען געמיט, און אז מע האָט איהם א פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּים שמעון־אלי? — האָט ער א מאָך געטהאָן מיט דער האנד, ווי אייגער רעדט: „אז אָך און וועה איז איהם!"... עטליכע וויבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטא־נען די גאנצע צייט מיט פערווויינטע פנים'ער, מיט רויטע נעזער, נעקוקט ציפּה־בייל־הייזה'ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאכט בשעת מעשה משונה מאָרנע פּיסקעס, צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ,

— וואר איז נעפֿאהרען אויף וועמען? — פרעגט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער נאנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער נעלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־ווייבטע! טאטעס פון קינדער! שעמען מענט איהר זיך אין אייער ווייטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפנעקלויבען אהער צו לאכען? איהר זעהט נישט, אז דער שנייידער איז אוים מענטש, נעבאך טוידט־קראנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אָט־א־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאטענ'ס טאטען אריין!!!

די דאָזיגע וועלטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א האַרמאַט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאכען. דער האָט זיך א וואַרף געטהאָן נאָך וואַסער, דער איז אוועקגעלאָפען צו יודעל דעם ו'וסא. מע האָט גענומען שמעון־אלי דעם שנייידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלענט אין בעט אריין. באלד איז נעקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין נאנץ קלאָפערגעצייג און האָט איהם געגעבען „גרוים ראטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באנקעס און פיאווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, געצאָפט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאָפּען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאָפ־קייטען, ניט דאָ גערעכט, נעמען זיך פון אינוועניג, פון די „נע־בליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הרפואה", און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאל. און אז ציפה־בייליה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאן, ווי ער ליגט נעבאך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעברעכענעם טופטשאן, מיט

בען ?!... איטלעכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס׳איז נישטאָ קיינער, ווער ס׳זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע! געלט אין דער קאָראָבקע ווער צאָהלט ? — מיר! א צרה, א שלאָק, א שוחט, א באָד, להבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט ? — ביי אונז! וואָס שווייגט איהר, אידען ? לאָמיר געהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס! וואָס איז דאָס פאָר א הפקרות, מע זאָל לאָזען קוילען א גאנצע משפחה ?! הבה נתחכמה !!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאכט א גוואלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענט־פער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־ענלה פון די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס׳איז געשטאַנען אין בריעף :

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אָקעגען טראָגען פּריעד צו די גילדענע הענגלייכטער בק"ק זלאָ־דייעווקע, אָמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזא־מעלט אַלע און חוקר ודורש געווען די זאך אקוראט, און האָבען געפונען, אז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין אייגעם פון אונזערע לייט ; נישט מעהר, אז דער שניידער אייערער איז א שאלקהאפטיגער מענש, ער האָט אויסגעטראכט א בלבול און אנ־געפיהרט א רכילות צווישען צוויי קהילות. ער איז ווערטה, מע זאָל איהם קנס׳ענען ! מיר, וואָס שטעהען נע׳חתמ׳עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שוועהרען, אז מיר האָבען נע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציגע מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אַלע אידישע ציגענען אזוי מעלקען ! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פּזמונות ! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די ווערטער פון די פערדאָרבענע לייט, לאָזען פערשטאָפט ווערען די מיילער, וואָס רערען שקרים ! שלום זאָל

ווי אייגער רעדט: „אז אך און וועה איז צו דיר, ציפה־ביילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאהר האט שמעון־אלי שמע־קולנו אפגעלעבט אין זלאדייעווקע אין ארעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א ווארעם, אין דער פינסטער, קיינער האט פון איהם נישט גערעדט, קיינער האט נישט געוואוסט, וואס פאר א מענש דאס איז. אצינד, אז ער איז פערשלאפט געוואָרען, האט ער זיך מיט א מאל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאל געוואהר געוואָרען, אז שמעון־אלי איז געווען א זעל־טענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די ארעמע לייט, זיך קריענען פאר זיי מיט דער גאנצער שטאדט און זיך שלאגען ביז'ן בלוט אריין, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאך און נאך א סך מעלות און שבחים האט מען נאכדערצעהלט נאך דעם ארעמען שניידער, ווי מע דערצעהלט נאך, אשטייגער, נאך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאנצער שטאדט, און מע האט איהם גערעטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאל, חלילה, נישט שטארבען פאר דער צייט...

קאפיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאדט זלאדייעווקע האבען זיך צונויפגעקלויבען אויף איין אסיפה ביי האדעל די אקציזניטשקע, געשטעלט בראנפען, געשריגען, געפיל־דערט, געארבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געווייגטליך, הינ־טער די אויגען, זיי געמאכט מיט דער בלאטע.

— זלאדייעווקע — א שענע שטאדט, ברענען זאל זי! וואס שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א וויסטען סוף זאלען זיי הא־

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאל זיי זיין און איין עק זאל דאס האבען!

— שאט, רבותים! — רופט זיך אן איינער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פידפאלעק, פאַרטיג ארום און ארום, וא י ה ה ש ה — וואו איז די ציעג?

— יא, זעהט־נאר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אנטרונען נעווארען!

— נישט קיין נארישער גלגול! כלעבען, וואוהין האט ער נעקאנט אנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואס פארשטעהסט דו דא נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האט ער נעקאנט אנט־לויפען?

— בקיצור, וואס טויגען די טענות? שריי היינט, שריי מאר־גען, והילד איננו — נישטא קיין ציעג...

. . . . . .

קאפיטעל יג.

כעת — אציגד לאזען מיר איבער דעם פער'כישופ'טען שניידער זיך ראנגלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אריבער צום גלגול, דאס הייסט, צו דער ציעג.

דער גלגול, אז ער האט דערזעהען די בהלה, וואס איז נע־ווארען אין שטעדטעל, האט ער זיך מיישב געווען: וואס טויג איהם דער מסחר? וואס נוצט איהם זיין צוגעבונדען צום שניי־דער, ארומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק און פגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אריין, וואו די פיס וועלען טראגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאן האט נעמאכט פליטה נאר אויף

זיין צו אייך און שלום זאל זיין צו אלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואס וואלגערען זיך אינ'ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הענין גארגעל, יקותיאל שמארוויר־לע, שעפסעל קארטאפעל, פישעל קאטשאלקי, בערעל בראנפען, ליב ווארעטשאק, אלי פעטעלעלע".

אז דער רב האט איבערגעלייענט פאר די בעלי־מלאכות דעם דאזיגען בריוף, זענען זיי געווארען נאך מעהר אננעצונדען. „אהא! קאזאדאיעווקער שקצים! מע מאכט נאך פון אונז חוזק?! באדארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער און אייזען אונזער פאלק — עמך!"... און מע האט באלד געמאכט א נייע אסיפה, געשיקט נאך בראנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאל נעמען די שענע ציגע און מען זאל געהן גלייך קיין קאזאדאיעווקע איבערקעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאנצער שטאדט!

אומר ועושה — נעזאגט און געטהאן. חברה האבען זיך צונויפגעקלויבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוסטערס, סטאליערס און קאווע־לים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, נעזונדע יונגען, איינס אין איינס, אנגעוואפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרעסעל, ווער מיט א קאפיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאט אזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאטשאלקע, א ריבאייזען, אדער א קאלאדאטש־מעסער, — און ס'איז געבליבען, מע זאל געהן גלייך אין קאזאדאיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג'ענען, פערליערען און פערטיליגען! איין מאל פאר אלע מאל — האבען חברה געזאגט: —

פינף און זיעבעציג טויזענד

א פעקעל.

נעשריבען אין יאהר 1902.

איין אנדער אופן, געלאָפען משוגע'נערווייז, נאָר ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפרונגען איבער אידען און ווייבער, אָנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקאהרט טישלעך מיט ברויט־לעך און פלעצלעך, מולטערס מיט ווינשעל און מיט וויימפערלעך, געשפרונגען איבער טעפ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראָך־טאַרעראָך! צווישען די ווייבער איז נע־וואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „וואַר איז?... א שלים־מזל!... א ציגל!... א באשעפענש!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָן איז ער!... חאפט איהם!... לאָז מען איהם חאפען! חאפען!"... און א גאנצע חאליאסטרע אידען מיט פערקאטשעטע פאָלעס און ווייבער מיט אונטערגע־שטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען אויפער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאן האָט דער־פיהלט וואָס הייסט פריהיט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער נעבאך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרעגען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פרייליך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פרייליכע געשיכטעס, אויי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מאַ־ראַל" און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געזעגענט זיך מיט אייך דער פערפאסער מתוך שחוק, לאכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאָט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאכען איידער ווייניען. לאכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאכען...

פינף און זיעבעציג טויזענד

איהר זאגט „פעקלעך?"... אלץ הייסט ביי אייך „פעקלעך"!... מיר דאכט, אז זינט גאט האט באשאפען די וועלט, און זינט אידען זענען א פאלק, האט מען נאך פון אזא „פעקעל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אויס מיט קאפ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו, מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פישטשעווקעס, א מעשה מיט פינף און זיעבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אט־א־דא־א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מוז דאס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר איין זאך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אפשטעלען, אדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, וואהרום פון דער חתונה אן, פון די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאס, האט מיר אנגעהויבען, ניט פאר אייך גערעכט, זשומען אינ־וועניג אין קאפ, און סע מאכט זיך מיר היינט אפט, אז איך פאר־געס וואו איך האלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאגט נאר, האט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיעבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האלט איך? ביי די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאס... היינטיגען ערשטען מאי האב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיעבעציג טויזענד. דאכט זיך, אין פלוג, וואס איז דא פארהאן צו האלכען? קארג מענטשען פאר האן, וואס געווינען גאלט? למאי אט האט איינער א ניקאלאיע־

אבער טאקי גאלע נארנישט! וואם איז שייך צו זאגען נארנישט? געלט איז אודאי א גוטע זאך, נאר געהן זיך שלאגען איבער דעם, מפקיר זיין דאם לעבען — דאם נישט. שלעכט איז נאר, אז ס'איז נישטא דאם, וואם מע באדארף, אז מע קאן זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קאן נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואם איך וואלט וועלען געבען. איהר מענט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאנט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאם חיות. איהר פארשטעהט, צי ניין? איך וועל גיכער חאפען א פסק פונ'ם ווייב, פאר וואם ס'איז נישטא אויף שבת, איידער אפזאגען איין ארעמאן, בשעת עס באמבעלט זיך נאך א פערציגער אין ביטעלע. איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... אט אזא מין משוגע'נער בין איך! האט איהר ניט ביי זיך א פערציגער... טפו! מיין איך א שוועבעלע אויף צו פאררויכערען?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? האב איך אנגעוואהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאס, אהן א פער־ציגער. אז איך האב אנגעוואהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אהן א פערציגער, רוף איך מיך אן איינמאל אין א שענעם פריהמארגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואם איך וועל דיר זאגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואם הייסט, מיר זענען ריין?" זאג איך: „מיר האבען שוין נישט א פערציגער!" איז דאך עס א אידינע, הויבט זי דאך אן מסתמא צו ליארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, א שלאק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואם רעדסט דו, וואו איז דיין געלט?"... „שא, שא, זאג איך, וואם פילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאם געשריבען, אז ס'איז מיין געלט? ה' נתן וה' לקח, ארער, ווי זאגט איהר: נע בילא או מיקיטא הראשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאס, זאג איך, געשריבען, אז יעקב־יוסיל באדארף זיצען אין פיער דירות און האלטען צוויי דינסטען און ארויסגעהן

וועט, זאָגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט איין אדעסער יונגערמאַנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאַנטאָר, געוואונען פערציג טויזענד קאַרבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די גרויסע געווינסען קוקט ארויס די גאַנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס א געווינס צו א געווינס איז ניט גלייך. די מעשה מיט דעם געווינס איז א מעשה נפלא, א געקייטעלטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה, און א מעשה בתוך מעשה, און א מעשה איבער א מעשה. מע באַ־דאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגאַרטלען, מע זאָל זי אויס־האַרכען ביז'ן סוף און פאַרשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באַדאַרף איך מיך פאַר אייך פאַרשטעלען, וועט איך בין. איך וועל מיך פאַר אייך ניט געהן באַריהמען, אז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען עושר, מיט'ן גרויסען פילאָזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד פון א גאַנץ יאָהר — א איד א בעל־הבית הייסט דאָס, מיט אַיין אייגענער שטוב, מיט א שטיקל נאָמען און מיט א שטיק וועדרע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאָל האָב איך געהאַט געלט, טאַקי גאָר א סך געלט, — וואָס איז שייך צו זאָגען א סך? ברא־סקי האָט אודאי א סך מעהר; נאָר נאַרנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האָב איך געהאַט, האָט זיך, ווי זאָגט איהר, גאָט ארומ־געקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פאַרגלוסט, פאַרשטעהט איהר מיך, מיט א מאָל רייך ווערען, האָב איך א האַנדעל געטהאָן אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט, און בין נעבליבען, ווי מע זאָגט, אָהן א פיערער. א שטיקעל גליק חאַטש, וואָס נישט דערונ־טער. מיינט איהר דאָך מן הכתם, אז ווי באַלד איך האָב אָנגע־וואָהרען דאָס געלט, בין איך געוואָרען חלילה ביי זיך געפאַלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פאַרשטעהט איהר, אזא נפש, וואָס נעלט שפיעלט ביי מיר אזא ראָלע, ווי וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ווי אָט דאָס אש פונ'ם פאַפיראָס. לחלוטין נאַרנישט,

באַרגעניש, לויפענישׂ, עולם־התוהו! איז דאָך אַבער פאַרהאַן א גאָט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָם טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען באַרוהטע, אָהן צרות? א בילעט האָסט דו? נאָ דיר פינף און זיעבעציג טויזענד און וועד פאַרשווארצט!"... איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פאַפּיראָם טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאָס. א בילעט? אָט־אַזוי־אָ האָט זיך מסתמא א איד א בילעט און נעמט־אויס די פינף אוז זיעבעציג טויזענד? וואַרט־צו א קאַפּעטשקע! ערשטענס, אויף וואָם האָלט א איד א בילעט? ער זאָל איהם קאָנען פאַרזעצען און נעמען געלט. געה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אַרויין דעם בילעט אין א באַנק און נעם געלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטל קיין בענק, והשנית, וואָם איז מיר די באַנק? א באַנק קאָן דען ניט אָנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאַפּט נישט פון די הענט, און וועד דאַרף עס מיין בילעט? איהר פאַר־שטעהט, צי ניין? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראַכט, און האָב מיר מיישב געווען: איך האָב א שכן, וואָם זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, א יונגערמאַן א בעל־הלואה, זעהר א פיינער יונגערמאַן, א יונגערמאַן, וואָם קען שען לערנען, א לייטישער יונגערמאַן — פאַר וואָם זאָל איך ניט אָפּלעגען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאָר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פאַר וואָם זאָל איך ניט נעמען? בין איך אריינגענאַנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פאַני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?" מאַכט ער: „איך וועל אייך נעבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט". זאָג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פראַצענט?" זאָגט ער: „וויפיעל זאָל איך אייך רעכענען פראַצענט?" זאָג איך:

מיט דער שענער שבת'דיגער קאפאטע? למאי, זאג איך, אט זענען פארהאן אידען, וואם געהען־אויס פון הונגער, — נו, אם כן, שטארבען זיי דען? אז מע זאל וועלען, זאג איך, געהן מיט דעם גאנג, למאי דאם, למאי יענם, וואלט די וועלט קיין קיום ניט געהאט"... און נאך כדומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האב איך איהר געבראכט, און זי, מיין ווייב היימט דאם, האט פארשטאנען, אז איך בין גערעכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... דאם באדארפט איהר ווימען, אז איך האב מיין אייגענם א ווייב, וואם איך באדארף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פארשטעהט איין עסק; לאנג טענה'ן באדארף מען נישט. זי האט באלד אויפגעהערט צו פילדערען און צו ליארעמען און האט נאך, אדרבה, געזומען מיר אויסרעדען דאם הארץ, אז מסתמא איז דאם א באשערטע זאך, אז גאט איז א פאטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען... און טאקי נישט־לאנג געטראכט, געזומען און פארדונגען די דירה א שכן, אליין זיך באזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך, די דיענסטען, מחילה, אפגעשאפט, דאם ווייב, זאל מאריך ימים זיין, האט פארקאטשעט די ארבעל און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביי'ם אויוואן, און איך האב מיך אליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פארשריבען, ווי זאגט איהר, פאר איין ארעמאן. וואם איז שייך זאגען איין ארעמאן? פארהאן, מאהלט אייך, גרעסערע ארעמע־לייט פון מיר; פארט, ווי זאגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואם מע קאן ציהען פון איהר די פרנסה. דער חסרון איז נאר, וואם ס'איז פיער וואכען אין חודש. אין א חודש זאל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואכען, וואלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואכען אויפ'ן אנדערען חודש, איז נישט גוט, וואם זאלט איהר קלערען! נאר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות וועדר מען געוואוינט. ס'איז גאר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהיגערס, זאג איך אייך, ווי איין ארעמאן: מען איז פטור, פארשטעהט איהר מיך, פון קאפדרעהעניש, פון צאהלעניש, לייהענים,

געטראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשערנע... ביז היינטיגען פאַר־פּסח...

היינטיגען פאַר־פּסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט א געשעפטל: איך האָב געהאַנדעלט עטליכע וואָגאָן הירזש, ס'איז געווארען חשוב הירזש, האָב איך פּאַרקויפט די הירזש און האָב דוקא פאַרדיענט אויף די הירזש, דאָנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב געהאָט א פּסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אז בראָדסקי — בראָדסקי איז גאָרנישט אָקענען מיר! א קליניגקייט, א מענטש איז ניט שולדיג קיינעם א פרוטה ניט, און פאַרמאָגט נאָך זיין אייגענם א פּאָר הונדערט קערבלעך אויך, היינט ווער איז צו מיר גלייך, איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אריין בירנבוים'ען די צוויי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנ־בוים וועט ניט אנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פּסח, אָדער אניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטעל אויפ'ן בילעט. אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה גע־טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? און בין אוועקגענאנגען און האָב פאר'ן גלט געהאַנדעלט זעק, און האָב אָפּגעלענט די זעק אין איין אמבאר; האָט גאָט געטהאָן א נס, מע האָט אָפּגעשלאָגען דעם שלאָם פונ'ם אמבאר — ס'איז געווען היינטיגען נאָך־פּסח איז דאָס געווען, פונקט דעם דרייסינסטען אפריל, די נאכט· וואָס אקענען ערשטען מאי, וועז כע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער געבליבען אָהן א פערציגער.

„איך וויים, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט". מאכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגעגליכט מיט'ן פּראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגעגעבען דעם בילעט אויף פינף חדשים און האָב גענומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? געה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און נעם־ארויס ביי איהם א צעטל, אז דו האָסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. געהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אדרבה, ביי מיר ארויס א צעטל, אז איך האָב ביי איהם אנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אָט אזא און אזא בילעט, מיט אזא און אזא נומער, מיט אזא און אזא סעריע; און באם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באַצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פּאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אהרט דאָס איהם, אבי עסקא! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אַוועקגעגאַנגען די פינף חדשים מיט נאָך פינף חדשים, און אָט אזוי פּאַוואָלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פינף חדשים; פּראָצענט, גע־ווינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אמאָל געצאָהלט און אמאָל ניט געצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פּאַר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פּאַרקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פּאַרקויפען מיין בילעט? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אפטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ, — ס׳איז געווען אין דער פריה, ארום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס׳איז דאָך עפּיס היינט א יום־הדין, ערשטער מאי, דער בילעט שפּיעלט, א קשיא אויף גאָט? מיר האָבען א גרויסען גאָט און א שטארקען! ער קאָן דאָך, אויב ער וויל נאָר, באגליקען מיך מיט מיין גאנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די גע־גנב׳עטע זעק, פארגעס איך, אז ס׳איז ערשטער מאי און אז איך האָב א בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך וויעדער א מאָל זוכען די זעק, עפּים האָט זיך געפונען א שטיקעל סליד פון די זעק, — און אזוי דעם גאנצען טאָג מיט דער גאנצער נאכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאי. אליין בין איך פארטאָרערמט, א גאנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פארשטעהט, צי ניין? איך קום אהיים, פאלט נאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאנגען זיך וואשען און עפּים נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אט־א־דא־א! חאפט דער רוח די זעק! מע באדארף זיך טאקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אזוי ווי מיט די זעק, אזוי אָהן די זעק! נא דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף גוט אין קאָפּ, קומסט דו צו געהן און זאלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פארשטעהט, צי ניין? אפשר געפינט זיך ביי אייך נאָך א זאק... טפו! מיין איך נאָך א פאפּיראָס?

— צפורה, זאג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין וויעדער ריין.

— וואס הייסט, זאגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האבען שוין ניט, זאג איך, איין זאק אפילו.

— וואס הייסט, זאגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האט זיי, זאג איך, היינטיגע נאכט ארויסגעטראגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאך אן מסתמא צו ליארעמען און צו פילדערען, ווי דער שטייגער איז פון א אידינע. רוף איך זיך אן צו איהר:

— שא־שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאט! עלעהיי, זאג איך, לאז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פאר־ברענט געווארען די שטוב, און מיר זענען ארוים נאקעט־הויל, ווי די מאמע האט אונז געהאט, — וואלט דיר דעמאלט געווען בעסער?

— ס'א גוטער משל! — זאגט זי. — דעריבער באדארף מען אזוינע'גנב'ענען די זעק?

— וואס געהער זיך אן, זאג איך, דאס מיט דעם? אט וועסט דו געדענקען מיין ווארט, זאג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואנען, זאגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערווארפען די גנבה'שע זעק, דערפאר וואס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האבען, אפנים, מעהר נישט וואס צו טהון?...

— ע, ביזט א נארר! — זאג איך. — וואס גאט קאן טהון, קאן א מענטש גאר נישט צוטראכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאך מסתמא געווען פארפאלען, ווי אין וואסער ארײן. ווער מיר זעק? וואס מיר זעק? איך בין נאר ארומגעפלויגען, ווי א משוגע'נער, געהאט צו טהון מיט פאר־ליצע, געזוכט אין אלע ווינקעלעך, געגישטערט אין אלע מייזענ־לעכער. נאר ווער? וואס? געה זוך דעם פראיאהרינען שניי, דעם נעכטיגען טאג! איהר פארשטעהט, צי ניין? דער קאפ איז אין

פינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיבעציג טויזענד, האָט מיר עפּעס מיט א מאל זיך א וואָרף געטאָן אין די אויגען און א זעץ געטאָן אין קאָפּ: סעריע 2289, נומער 12! איך וואלט געמענט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר וויים איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינס? איך קוק זיך גוט איין אין די ציפערס — רבונו־של־עולם! ס'איז פאָרט מיין נומער! איך וויל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צוגעוואכסען געוואָרען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!" — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּעס מיט א מאל ווי צוגעוואכסען געוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנגענומען מיט אלע כחות, בין אויפגעשטאנען, צוגעגאנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאָן ביי זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין א איד: סעריע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאָפּען. — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?

— איך זאג דיר, — מאך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקערט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פראָצענט... אונזער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאג איך, א פולע היטעל מיט געלט!

— דו זאגסט דאָס ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָס הייסט, — זאג איך, — איך לאך? איך זאג דאָס גאנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען געוואונען געלט!

— וויפיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט:

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק הייסט דאס. מילא, פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — וועל? וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין וויב זאל לעבען. — וועל איז דיר איבערגענאנגען דעם וועג היינט־טיגען טאג?

— איך וויים אליין ניט, וואס מיר איז! — זאג איך און וואר־פוועק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי ווי איך ליג מיר, אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפים געווואונען? — וועל? וואס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואנציגסטער יוני, צי גאר ראש־חודש קרעמעניץ! איהר פאר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאס בלאט און הויב־אן צו לייענען, נעווייגטלעך, פון מה־טובו. בקיצור, איך ליג מיר אזוי און לייען אלערליי נייעסטן: געשאסטן — געהאנגען, געשטא־כען — געקויעט, די ענגלעדער מיט די בורזען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין, פו'ם אנדערען ארויס. וואס מיר ענגלענדער, וועל מיר בורזען, אז ביי מיר האט מען אוועקגע'גנב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורזען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גארניט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראזש!... פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבלעך? אציגנד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא געווען צוגעפאסט, ווי געוואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער — נישטא;

געקוקט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז באגליקט! א דאנק דיר, גאטעניו, א דאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב־יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו, גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער־געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפיקעט ווערען! א קלייניגקייט — אזוי פיעל געלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאגסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאג איך. — געב מיר צפורה, די קאפאטע, לאם איך נעהן.

— וואוהין וועסט דו נעהן?

— וואם היים וואוהין זאל איך נעהן? צו בירנבוים'ען באדארף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פאר־זעצט... און קיין צעטעל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אלערליי קאליערן, מיין ווייב היים דאס, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, נעה נישט גליך. באטראכט זיך פריהער, וואם דו טהוסט און וואוהין דו גיהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען. פארגעס ניט, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואם? וואם בין איך עפים, א יונגעלע?

— פאלג מיך, — זאגט זי — יעקב־יוסיל, באטראכט זיך פריהער, האלט זיך איין עצה מיט א גוטען פריינד, גיה נישט גליך אהין, איך וועל דיך ניט לאזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאך, אז א ווייב שפארט זיך איין, פיהרט זי אוים איהרם. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פריינד, דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער, אז זי איז גערעכט, מיין ווייב היים דאס, וואָרום פינף־

„אנו, לאו דאם נאר זיין א לינגן, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארן!"

— אשטיינגער, כדומה למשל, וויפיעל האסט דו א השגה זאלען מיר נעווינען?

— איך וויים? — זאגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואס ניט — זאג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד — זאגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאג איך — האסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאגט זי.

— האב שכל, — זאג איך — נעם א ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאך העכער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאך העכער!

— יעקב־יוסיל, — זאגט זי — זאג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאג איך און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש זי. — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט געלט! א גאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלט, וואס עס האט זיך דיר קיינמאל ניט פארגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך — א פויטעקע, א סך געלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— געלויבט ביזט דו, גאט! — זאגט זי און חאפט זיך אויף און הויבט־אן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד. — נעבענטשט זאל זיין דער נאמען דיינער, וואס דו האסט זיך ארום־

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפען, זאָלסט דו געדענקען, אז דאָס לעבען איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאָל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונט זיין און נעמט מיך אָן פאר ביידע הענט און זאָגט מיר, איך זאָל איהר געבען דאָס ווארט, דאָס הייליגע ווארט, אז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פארשטעהט, געה זיי רוהיג, אז דאָס הארץ קאָכט אין מיר, און די געדאנקען שלאָגען, און איך קאָן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אוועק א בילעט פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד א בירנבוים'ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין אייג־געטונקטע פען! איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך נישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאפירָאָס טימון?

קורץ און גוט? וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ען היימט דאָס. שען וואָלט געווען, טראכט איך מיר, וען מיין בירנ־בוים זאָל האבען געהאט לאנג דורכגעקוקט דאָס בלאט און ווייסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אייך, פאני בירנבוים"... „גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפים זאָגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאני?"... „וואָסער בילעט?"... „דער בילעט, סעריע 2289, נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פארזעצט"... קוקט ער מיך אָן ווי א תם... אָט אזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפּ, און אין הארצען ווערד מיר ענג, אין האלז שטיקט מיך. נישטא קיין „דעאנגיע", קיין פיצעל אטהעם! צום סוף, וואָס לאזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך א סימן, אז ער ווייסט נאָך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום. געלויבט ביזט דו גאָט!... איך קום אריין צו איהם אין שטוב אריין, טרעף איך דאָס ווייב זיינס, פייגעלע רופט

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעכל; דערווייל לינט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטא, געלט איז א יצר־הרע, א קשיא אויף א מעשה — טאָמער קומט איהם אָן א שלעכטע מחשבה, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַרייננעוואָרפען אין אזא מרה־שחורה, אז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (געלט איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אז מע געווינט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ווערד מען שוין א בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך א מענטשען, דער מענטש זאָל דערווייל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים'ען א שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך חאטש האָבען איין עדות... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „דאָס איז אָבער אלסדינג גוט, — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אז דער בילעט האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אז ער האָט אויך א בלאָט, און האָט אויך געזעהען, אז דער נומער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אז ער זאָגט, אשטיגער, ווי יענע אידענע מיט'ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגענעבען אייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל קיין בילעט ניט געזומען!?"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט א נס געטהאָן, ער ווייסט נאָך ניט פון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס'איז נישט קיין קלייניג־קייט — דו געהסט איצטער אויף פינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פון

ווי איך וויים וואָס זי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר נאָר דאָרטען, אין יענעם אלקיר, וואו בירנבוים לויגט און שלאָפט און חרפּאָפּעט אזוי געשמאַק, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?

— פּאַר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאכט זי צו מיר, פּייגעלע הייסט דאָס.

— וואָס דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפּעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפּעלע — זאָגט זי — שוין א שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב לויב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט היים, מיין איך גוט קאלט, דאָס הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּים זענט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאכט זי צו מיר. — איהר זענט אזוי צעטראָגען, אז איהר ווייסט נאָר נישט וואָס איהר רעדט. שוין זשע באדארף מען זיין אזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אוועק די זעק? גאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פּארהאן א סליד... שא, מיין מאן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט געהט ער!

ארויסגעקומען איז מיין חברה־מאן א פּארשלאָפּענער מיט א זיידען יארמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך געריבעי די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון־זייט.

— וואָס מאכט א איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער ווייסט? צי ער ווייסט ניט? דאכט זיך, אז ער ווייסט ניט? און אפשר יא?"

— וואָס זאל מען מאכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין א באָרד; דערצעהלט אונז עפּים נייעס... געפינט זיך ניט ביי דיר, פּייגעלע, אביסיל איינגעמאכטס,

מען זי, אין קעך. ס׳איז א רויך און א היטץ און א טוואן ביז׳ן האלו.

— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב־יוסיל! — מאכט צו מיר פייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באזעצט מיך גאנץ אויבענאן, און פרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט מיך ניט?

— איך וויים פאר וואס מע זעהט מיך ניט? איך וויים אליין ניט! — זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר: „זי וויסט שוין, צי זי וויסט נאך ניט? דאכט זיך, אז זי וויסט נאך ניט?... און אפשר וויסט זי שוין?“...

— וואס זשע מאכט איהר עפים, רב יעקב־יוסיל?

— וואס זאל איך מאכן? — זאג איך. — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פעקעל“?

— פון וואסער „פעקעל“?

— סטייטש, איהר האט נאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט די זעק, וואס מע האט ביי מיר אוועקגע׳גנב׳עט?

— אט דאס איז דאס „פעקעל“? — מאכט זי. — דאס איז דאך שוין איין אלטע מעשה! איך האב געמיינט עפים א נייעס.

„עפים א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?“ — אזוי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען גארנישט, גאלע גארנישט, קיין פיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך הייסען צעבלאזען דעם סאוואוואר ביז מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ געהט מיר אונטער, קיין „דעחאניע“ איז נישטא, קיין פיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוויים רינגט, און זי, פייגעלע הייסט דאס, רעדט צו מיר — לאם איך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

— פארשרייב, מאכט ער, פייגעלע, פאר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלער איך מיר און פארבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט גאָר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פאר איהם פראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף וויטער?...

— אקענען וואָס, הייסט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פונ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפעלען דער קוק, איהר פארשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באלד פארחאפט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פארשטעהט איהר, פאני בירנבוים, איך זאָג דאָס אקענען דעם, וואָס סע פאלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואלט, כלע־בען, געמעגט נעמען ביי מיר אויף וויטער מיט א פראָצענט וויע־ציגער; פארט, ווי זאָגט איהר, אלטע באקאנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אלסדינג יא, נאָר דאָס ניט. ווילט איהר אזוי, איז רעכט, אניט — באצאָהלט מיר מיין געלט און פארזעצט אייך איהם ערגיץ אנדערש.

— טאקי היינט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאָפט מיר, ווי א האמער: טיק־טיק־טאק! טיק־טיק־טאק!

— אפילו באלד! — מאכט ער.

— נאָט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אנידער זיינע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אט־אָט שפרינגט דאָס ארוים!

— נעם געלט! — מאכט ער צו פייגעלען און אליין בויגט ער זיך אָן צו דער גלאָז טיי און פארבייסט מיט א לעפעלע אייג־געמאכטס. נאכ'ן לעפעלע נעמט ער נאָך א לעפעלע, און נאָך יענעם לעפעלע — נאָך א לעפעלע און נאָך א לעפעלע. איך וואלט

ס'איז מיר פֿאַסקודנע אין מויל פונ'ם שלאָף. — מאכט בירנבוים און פֿארקרימט זיך.

„נו, ווי באַלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאָך נאָר נישט גיט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פֿארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואָס, עס קלעבט זיך ניט א וואַרט צו א וואַרט. אינוועניג אין בויך געגזעלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאָס חיות, אָט פֿאל איך אום, אָט הויב איך אָן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, אידישע קינדער, פינף און זיבעציג טויזענד!" איהר פֿארשטעהט, צי ניין?... ביז גאָט האָט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פֿראָצענט.

— איך קאָן אייך, פֿאני בירנבוים, געבען אביסעל פֿראָצענט, זאָג איך, דאָס הייסט, איך קאָן אייך באַצאָהלען דאָס פֿראָצענט, וואָס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אָך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פֿארזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאָג איך, פֿראָצענט הייסט דאָס?

— איהר ווילט וויסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט מאקי צאָהלען געלט?

— ניין, — זאָג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאָס, צאָהלען געלט ממש.

— פייגעלע! אנו, געב נאָר אהער דאָס בוך...

דערהערט די דאזיגע וועלטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געוואָרען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואָס צו זאָגען!"...

באַצאָהלט דאָס פֿראָצענט, רוף איך זיך אָן צו איהם:

— פֿארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פֿאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאָס, אז איהר האָט מקבל געווען ביי מיר פֿראָצענט פֿאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

— ער ליגט ביי מיר — זאָגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באַנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים, איז מיר נעווארען אביסעלע נרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פּאַרטראַכט.

— וואָס האָט איהר זיך — מאַכט ער צו מיר — אַזוי פּאַרטראַכט?

— נאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראַכט, ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער?

— גאַנץ פּשוט — מאַכט ער: — איך פּאָהר מאָרגען אין שטאָדט אַריין, ברענג איך אייך דעם בילעט.

— אויך נע'פּועל'ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און נעזונגען זיך אָפּ, און לאָז מיך נעהן כלומרשט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באַלד צוריק.

— נעפּעלט אייך בעסער, פּאַני בירנבוים, וואָס פּאר א שטיק סוחר איך בין? דאָס נעלט האָב איך אייך אָפּגענעבען, פּראָצענט אָפּגעצאָהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאַטש א קוויטעל אויפ'ן בילעט!

— אויף וואָס נוצט אייך א קוויטעל? — מאַכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבלעך אָהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך נערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך נעהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום וויעדער א מאָל צוריק.

— ניין, — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּים נישט, ס'איז ניט מעשה סוחר; אז מע האָט ביי יענעם א בילעט, באַדאַרף מען האָבען א קוויטעל... פּאַלגט מיך, פּאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פּאר וואָס זאָלט איהר מיך ניט געבען קיין קוויטעל?

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט, און צום סוף עסט ער נאָר איינגעמאכטס! מיך קאָסט יעדע מינוט, יעדע רגע בלוט און געזונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב איינגעמאכטס — לאָז איהם וואָהל באקומען. טרייבען יענעם האלז־און־נאקען פאסט אויף נישט, מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאכען אַיין עק מיט'ן אייגעמאכטס. איהר פארשטעהט, צי נייז?... געפינט זיך ניט ביי אייך אביסעל איינגעמאכטס... טפו! מיין איך א פאפירענ טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? מיין חברה־מאן עסט איינגעמאכטס. אפגענעסען דעם איינגעמאכטס און אפגעווישט די ליפען, רופט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אפגענומען, פראצענט האָט איהר מיר באצאהלט, אצינד באראף איך אייך, הייסט דאָס, געבען אייער בילעט?

— א פנים האָט דאָס! — מאך איך כלומרשט קאלטבלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אָבער — מאכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָב איך דערפיהלט, אז עס האָט זיך מיר עפיס א ריס געטהאָן אינווענדיג אין הארצען; איך בין מיט א מאל ארמאפגעפאלען פונ'ם זיעבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האָב מיך געהאלטען אויף די פים — פארשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואָס קאָנט איהר מיר ניט נעבען מיין בילעט?

— דערפאר, — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס הייסט — זאָג איך — איהר האָט איהם נישט ביי זיך?

פּרייליך, רוּף איך איהם אָפּ אויף אַ זייט אוֹן נעם איהם אָן ביי די הענט אוֹן זאָג צו איהם:

— לִיעבער פּרייגד! האָט רחמנות אויף מיר אוֹן אויף זיך, זאָגט וואָס וויל איהר. מיר וועלען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פּיס. זאָגט וויפיעל וויל איהר, אוֹן גיט מיר אַרויס א קוויטעל אויפֿ'ן בילעט. ס'איז נאָריש, איך וועל אָהן א קוויטעל פוֹן דאָנען ניט אַוועקגעהן, וואָרום ס'איז פּינחּ־אוֹן־זיעבעציג טויזענד קאָרבען!

— וואָס זאָל איך איהר זאָגען? — מאַכט ער אוֹן די אויגען ברענען ביי איהם ווי פּייער. — מיר וועלען זיך פּאַרלאָזען אויף מענטשען: וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אַזוי וועט זיין.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענטשען? לאָמיר בעסער אַליין זיין מענטשען. פּאָלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אייך ליעב, זאָגט וואָס וויל איהר. לאָמיר נישט דערלאָזען צו קיין לייטיש געלעכטער אוֹן צו סקאַנדאַלען!

— נאָר מענטשען! — זאָגט ער. — וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אַזוי וועל איך טהון...

איך האָב אַרויסגעוואָהנט, אַז איך וועל מיט איהם נאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעפּענט די טהיר אוֹן רוף מיך אָן צו מיין פּאַרשוין, דעם עדות הייסט דאָס: „זיידע! אַצינד קאָנסט דו גענהן!" מיין זיידע האָט געחאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס אוֹן איז אַוועק אוֹן האָט אויסגעפּוויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז יעקב־יוסיל'ס בילעט לִיגט ביי בירנבוימ'ען אוֹן בירנבוים גיט דעם בילעט נישט אַרויס!... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... מעהר האָט מען נישט באַדאַרפט האָבען: עס איז ניט אַוועקגענאַנגען קיין האַלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוימ'ען געוואָרען פּול, די גאַס פּאַר־פּלייצט, עס איז געוואָרען א רעש, א טומעל, א הו־הא: „בילעט"... „יעקב־יוסיל"... „בירנבוים"... „פּינחּ־אוֹן־זיעבעציג טויזענד"... חברה האָבען זיך אַנגענומען מיין קריוודע, עס האָבען זיך געפּונען

פֿלוצים הויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פּאַרהאַנג און טהוט א רוף פֿייגעלען צו זיך.

— פּאַני! — רוף איך זיך אָן צו איהם. — איך וויים אויף וואָס איהר רופט צו זיך פֿייגעלען. איהר ווילט איהר היסען, זי זאָל שיקען די דינענסט קויפען דאָס בלאָט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האָט דער בילעט נישט געוואונען קיין געלט? למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אָנזאָגען די בשורה, אז מיין בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען שען געלט!

מיין פּאַרשוין איז געוואָרען אלערליי קאָלירען.

— טאקי באמת? — זאָגט ער. — לאָז אייך גאָט העלפען! וויפיעל זשע האָט ער געוואונען?

— ער האָט געוואונען — זאָג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען, און דערפּאַר טאקי וויל איך ביי אייך א קוויטעל, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?

— איך זאָג דאָך אייך — מאכט ער: — לאָז אייך גאָט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פּאַרגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאנצען הארצען! פּאַרט וויפיעל האָט דער בילעט געוואונען? וואָס האָט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פּאַני בירנבוים! — זאָג איך. — וואָס טויגען אונז לאַנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האָט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאַרבען, און ער ליגט ביי אייך, פּראָצענט האָב איך אייך באַצאָהלט, דאָס געלט האָב איך אייך אָפּגעגעבען, — גיט מיר אָפּ מיין בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באנק? גיט מיר ארויס א קוויטעל, און איין עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אייך — ביי מיין פּאַרשוין האָבען זיך מיט א מאָל איבערגעקאָהרט די אויגען און דאָס פּנים איז איהם געוואָרען אָנגעצונדרען. איך האָב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

איהר פֿארשטעהט, צי ניין? נאָר דריינען איז א גאנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אקוראט, איהר זאָלט פֿארשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי מיין ברודער הענריך, הייסט דאָס. מילא, האָב איך מיין אייגענם א ברודער הענריך ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף איין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייץ די נאָז און שמיר דאָס פּנים". נאָר נאָר־נישט, חאטא פּאקרישקע... מיר האָלטען עפּיס ניט איינס פון דאָס אנדערע, איהר פֿארשטעהט, צי ניין?... וואָס איך האָב, מאהלט אייך, געטהאָן פון זיינעטוועגען — זאָל דאָס מיר אקעגען קומען. איך מעג מיך באריהמען, אז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פּיס. פּריהער גאָט, נאָכדעם איך האָב איהם געמאכט פֿאר א לייט. איך באדארף מיך פֿאר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פֿאר־שטעהט, צי ניין?... איז, דאכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך, איך זאָל דעם בילעט פֿארקויפען, אדער פֿארזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און ארוים־שיקען איהם דאָס געלט, — מעג איך דאָס טהון, צי ניין?... אי, פּרעגט איהם בחרם: וואָס בילעט? וועלכער בילעט? נעה האָב אין זינען דעם בילעט, סטראכיר איהם, פּראָצענט צאָהל, — וואָס נעהט דאָס איהם אָן, אשטייגער? און אז גאָט האָט נעהאָלפען, דער בילעט האָט געוואונען, — וועלכער האָט זיך נעשלאָגען קאָפּ אָן וואָנט מיט בירנבוים'ען? וועלכער האָט שיער דעם שלאָג באקומען, איידער ער איז ארויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז נעקומען צו עפּיס, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „וועלכער האָט דיך נעבעטען, דו זאָלסט חלש'ען פֿאר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? נעפּעלט אייך, אשטייגער, אזא מין טענה פון א גראָבען יונג?... האָט דאָך דאָס מיך, נעוויינטליך, גוט פֿארדראָסען און פֿארברָאטען ביי'ם הארצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראָבער נפש, וואו שטעהט דאָס נעשריבען, אז דער בילעט איז דייגער?" „וועמענס דען, זאָגט ער, בילעט איז דאָס?" „וועמענס ער איז —

אזעלכע, וואָם האָבען נעקלאָפט אין טיש, אנדערע האָבען צוגעזאָגט געבען פּעטש, ברעכען ביינער, צעטראָגען די שטוב אויף פּיץ־פּיצלעך, נאָר נישט אויף קאטאָווע. ביז ס׳איז געבליבען, אז מע פּארלאָזט זיך אינגאנצען אויפ׳ן גביר. ווי אזוי דער גביר וועט פּסק׳ענען, אזוי וועט זיין. און מיר האָבען זיך געלאָזט, נאָר קהל הייסט דאָס, צום גביר.

אונזער גביר, דאָרפט איהר וויסען, איז א מענטש א שטיל־ער, א לייטישער און איין אָרענטליכער מאן ביז נאָר. בסך־הכל האָט ער נאָר פיינט אזעלכע מעשיות מיט בוררות׳ען! נאָר אז נאָנץ קהל איז אריינגעפאלען צו איהם מיט א גוואלד: „ראטעוועט!" אניט, צעטראָגט מען איהם די שטוב! — האָט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאט און האָט געמוזט איבערגעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האָבען זיך צעשריבען, אז מיר פארלאָזען זיך אינגאנצען אויף איהם, און טאקי אויף זיין נאָמען האָט נעבאָך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס׳איז געבליבען, אז, אם ירצה השם, מאָרגען אָדער איבערמאָרגען פאָהרען מיר אלע אין שטאָדט אריין ארויסנעמען דעם בילעט פון באנק, און וויפיעל דער גביר וועט הייסען באצאָהלען בירנבוים׳ען, אזוי פיעל וועל איך באצאָהלען. איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע־טע־טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פארשטעהט איהר מיך, א שותף צו מיין בילעט. וואו האָט איהר געזעהען, א איד זאָל האָבען אליין א גאנצען בילעט? — וואר איז מיין שותף? מיין שותף איז טאקי מיינער איין אייגענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין א קליין שטעדטעל, ניט ווייט פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאָס, האָב איך טאקי דעם דאָזיגען בילעט פארזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים; דאָס הייסט, פארקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאָס, האָט ער, דער ברודער מיינער, פארזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים...

זאָגט ער, אָן אַהער דער גביר?" — א נאַנצע חתונה! איהר פּאר־שטעהט, צי ניין?... אי, וואָס געהער זיך אָן אַהער דער סלִיעדאָ־וואטע? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אַלע מעשיות? — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאקי די רעכטע מעשה מיט'ן ביינ־דעל! דאָס איז א מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אַהער, ניט אַהין, מיט אזא ביינדעל קאָן מען זיך דערוועַרגען!... איהר ווילט וויסען, פון וואַנען האָט זיך געגומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס דאָזיגע ביינדעל? האָט זיך געגומען פון עפּיס א מאַנאָך, א גלח. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... עפּיס א מאַנאָך, א גלח פּאַרהאַן דאַרטען, וואו מיין ברודער הענריך זיצט, האַנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואַרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט ביי איהם געלט און פּאַרקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צוויישען זיך, ווי די בעסטע גוטע פריינד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, — אזוי דערצעהלט דער גלח, און געה גלויב איהם אויף זייגע הייליגע נאמנות, — דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט צו איהם: „פּאַטערל, איך באַדאַרף האָבען א גמילות־חסד א פּאָר הונדערטער, ס'איז ביי מיר יריד!"... מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען וויי אין לעבען אריין!

— א מאַדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. — איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. א בילעט, אויב דו ווילסט, א וויגרעשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו גענה קריג דיר אויף איהם געלט...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאקי דער דאָ־זיגער בילעט, וואָס האָט געוואונען, הייסט דאָס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און גענה גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

איז ער, זאָג איך; לעת־עתה באַדאַרף מען פאָהרען דעם בילעט ארויסראַטעווען פון פרעמדע ידים, וואָרום ס'איז ניט קיין שפּיעל־כעל, זאָג איך, ס'איז פּינקט־אָון־זיבעציג טויזענד קאַרבען!"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... נו, וואָס קומט מיר דערפּאַר? באַדאַרף מען מיר מאַכען סקאַנדאַלען? קלאָפּען אין טיש אַריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אז די וועלט זאָגט, אז פון א חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטרייכעל ניט מאַכען, איז טאַקי, אפּנים, איין אמת... איך האָב מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מיט מיין ברודער האַריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן גע־ווינס — צום סוף קריענען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע באַדאַרף זעהען קודם כל באַוואָהרענען דעם בילעט; דאָס איז, דאַכט מיר, אביסעל בילכער. האַ? וואָס זאָגט איהר? ניט אזוי?... נו, געה טענה מיט א פּראָסטען מענטשען! איך מיין טאַקי מיין ברודער העניך מיין איך, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען פּאַר די רעד... וואָרום וועז ער זאָגט מיר פּריהער, וואָס איהם קוועטשט, וועז ער דערצעהלט מיר פּריהער, אז דאָס איז נישט גלאַט אזוי א בילעט, ווי אַלע בילעטען, אז דאָס איז א מעשה מיט א בינדעל, — וואָלט איך דאָך געוואוסט וואָס איך האָב צו טהון!... ערשט וועז האָט זיך מיין ברודער העניך אויסגעקוועטשט מיט'ן בייגעל? — העט־העט שפּעטער, אז דער בילעט איז שוין לאַנג אריבער אויפ'ן גביר'ס נאַמען, און דער סליעדאַוואָטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בילעט, הייסט דאָס, אנידערגעלעגט, מחילה, איין ארעסט טאַקי אין באַנק, און אונז האָט מען נענומען איטליכען באַזונדער צום סמיק, דאָס הייסט, דער סליעדאַוואָטעל האָט אונז געשיקט בעטען צו זיך, מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דער־צעהלען אקוראט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, נענומען צו מיר דער דאָזיגער בילעט? און וואָס פאַר א מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בירנבוים? און וואָס געהער זיך,

אָפּ דעם בילעט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס טויג אייך, דער גלח האָט זיך דוקא נישט געפּוילט און האָט געטהאָן אלסדינג, וואָס מע דאַרף, נאָך מעהר ווי מע באַדאַרף, און מע האָט אויפ'ן בילעט, מחילה, אַנידערגעלעגט איין ארעסט, און סע פּאַרבינדט זיך פּאַוואָלינקע א נאַנצער עסק, טאַקי גאָר נישט אויף קאַטאַווע... אָט האָסט דו דיר אוא מין שלאָק, טאָמער איז קארג! נא דיר גאָר א ביינדעל, א גלח!... מיין אָחי האָט שוין אפילו מיט איהם נאָכדעם געענדיגט פּאַר צעהנטויזענד, נאָכדעם — פּאַר פּופּצעהנטויזענד קאַרבען, האָט דער גלח חרטה געקריגען. מע האָט איהם אזוי צערדעהט, פּאַרשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אלײן ניט וואָס ער זאָל וועלען... אָט דאָס האָט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאָס. גאָט האָט אונז באשערט א רעכט ביינדעל, וואָס זאָלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפייען! נישט אהער און נישט אהין! איז דאָך אָבער פּאַרהאַן א גאָט אויף דער וועלט, א גרויסער גאָט, ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האָנט שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער, — האָבען זיך געפונען מענטשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פּריינד, און גלאָט מענטשען, מע האָט זיך אריינגעלעגט אין דער מיט, געדרעהט, געפּרובט אויף אלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ן, פון בירנבוים'ן צו מיר, און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אלע דריי וויעדער צום גלח — א דרעהעניש, א לויפּעניש, א געפּאַהרעריי, א גערעדעריי, א געשפּאַרעריי, — בקיצור, מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעגלייכט. וואָס אויסגעגלייכט? ווי אזוי אויסגעגלייכט? — פּרעגט נישט, אבי אויסגעגלייכט! ווי זאָגט איהר: פון קריוודע קאָכט מען וועטשערע, אדער, ווי מיין אָחי האָט געזאָגט, אז מע האָט איהם צונויפּגעפּיהרט מיט'ן גלח:

האָט געוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו לויפען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען היבשליך געלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט געוואונען געלט"... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע וועט זיין?" מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?"... בקיצור, אהין־אהער, מילא וועלט ער אן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפערט איהם יענם; ער פרעגט איהם פרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שוואַרץ אויף ווייס, אויף פאפיער, איהר פאר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי ביידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאָטש א בילעט, און דער כומר וואָס האָט? ענמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז געבליבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאָס, חאָטש עטליכע טויזענד קערבלעך. נעם זשע, דו נראָבער מענטש, דו הענוך אויינער, פארשטופ איהם דאָס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבלעך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פאר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָס גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאָהר!"... וואָלט אפשר אָפגעלאָפען גלאָט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין געזונט! און דאָס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר נע־הערט פון דעם? „פישי־יאבעדע" הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כשמה כן היא, א שטאָדט פון יאבעדניקעס, מוסרים, פארבראָנט זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען גימל, און מע האָט איהם ארויפגעפיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאנגע שהיות, פאהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין גלייך צום פראָקוראָר און איינגעבען אזוי און אזוי, אז אידען, הייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסגענארט א בילעט, און דער בילעט האָט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

איז בלאָטע, אבי גאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז געזונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באדארף... נאָר גארנישט, פארדראָסיג איז דאָס, פאָרט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף - א ו ן - ז י ע ב ע צ י נ ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פארשטעהט, צי ניין?...

אצינד נעמט בירנבוים'ן. בירנבוים איז דאָך טאקי גאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאקי נעבאָך ארויסגעלאָזט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז איין עהרליכער, א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, און ווי ניט נהנה זיין פון א פרעמדען בילעט; ער ווי נאָר, מע זאָל א פרענ טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען, איהר פארשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר לעפעל, וואָרום ער האָט דאָך טאקי פון מיר א צעטעל, אז באם איך קויף נישט אוים ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נו, פרעג איך אייך, קאָן נישט די גאָל צעזעצט ווערען?... האָט איהר שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פארלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך נעבאָך. ער גהט גלאָט ארום ווי א נגזל, א געקויעלטער האָהן, און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אזוי ווינציג געלט, וואָרום ער איז דאָך טאקי געוואָהנט געווארען אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפּיעלען, נעמען־אוים פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! גהט ער ארום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראָבעווען זיי מיך? אלעמען געב געלט! דעם גלח נעב, דעם ברודער געב, בירנבוים'ן געב — זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן!" איהר פארשטעהט, צי ניין?...

— וואשע פרעפּאראַביע, — זאָג ער — יאָ נע פּסק, טאָ פּסאקעץ, נעחאי בודע יחלוקו...

— נעחאי בודע יחלוקו! — זאָגט איהם דער גלח. — אַלע טי, העניך, מאשענים!...

— לחיים, פּאַטערעל, זאָ וואשע זדאַראָוויע! — זאָגט צו איהם מיין אָחי און טראָגט איהם אונטער א גלעזעל, און מיר אַלע נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אוים און מע צעקושט זיך — פיין, שען, צופריעדען... שייך זאָגען צופריעדען? ווי קאָן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האָט נעהאט כמעט ביי זיך אין האנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האָט זיי ארוים־גלאָזט אויפ'ן ווינט — פּפו! איהר ווילט וויסען, ווי אזוי? נאָט אייך א פּראָסטען חשבון: מילא, פון מיר שמועסט מען ניט: האָב איך נ י ט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, א שענע־ריינע כפרה! נאָר איך פרעג אייך: וואָס וואָלט געטהאָן, אשטייגער, מיין ברור־דער העניך, וועו איך זאָל איהם ניט געווען געבען קיין דעפּעש, אז אונזער בילעט האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? איין אנדערער אויף מיין אָרט, אז ער דערזעהט אזא גע־ווינס, ווייסט איהר וואָס ער טהוט? ער וויש אָפּ די ליפּען און מאכט א שווייג. וואָס מיר ברודער? וועו מיר העניך? — וואָרום לאָז זיך איהם דאכטען, אז איך האָב גאָר פּאַרקויפט דעם בילעט! אָדער עלעהיי איך האָב איהם פּאַרזעצט ביי בירנבוים'ען און האָב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און א צעטעל פון מיר האָט דאָך בירנבוים, אז איך האָב איינגעלענט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע, און באם איך קויף ניט אוים צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר וואָס דען?... אז ס'איז מיר גאָר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואָרום, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, בין איך אזא איד, וואָס קאָטאָרי גלעט שפּיעלט ביי מיר גאָר א קלייניע ראָליע! וואָס איז דען, אייגענטליך, גלעט? גלעט

א חתימה פון׳ם סליעראוואטעל, באדארף מען דאך קודם כל באַ־
פרייען, הייסט דאס, דעם בילעט. וויל דער גלח נישט באפרייען
דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באוואהרענען מיט זיין חלק.
איהר פארשטעהט, צי ניין?... ווי אזוי זשע באוואהרענט מען
איהם מיט זיין חלק? באדארף מען דאס בילעט, הייסט דאס,
אראפנעמען פונ׳ם גביר׳ם חשבון און איבערלעגען איהם אויף מיין
ברודער העניך׳ס און אויפ׳ן גלח׳ם נאמען. וויל דער גביר נישט
הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה׳ט, דער גביר הייסט דאס,
און איז דוקא נערעכט:

— וואס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי
קאן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף־און־
זיעבעציג טויזענד, וואס סע ליגט אויף איהם איין ארעסט, אז איך
וויים ניט וועמנ׳ס בילעט דאס איז? פריהער איז ער געווען
בירנבוים׳ם מיט יעקב־יוסיל׳ס, היינט הער איך, אז ער איז גאר א
העניך׳ס מיט א גלח׳ם, שפעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסבא־
ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכם מיט נייע גלחים — וואס
וועל איך טהון, אז זיי וועלען נאכדעם מאנען ביי מיר איטליכער
באזונדער צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען,
קינדערלעך, אזוי פיעל געלט אויף צו באצאהלען? איך בין דאך
ניט בראדסקי!

איהר פארשטעהט, צי ניין? האט זיך אנגעהויבען איין עסק
מיט אדוואקאטען. און אדוואקאטען זענען דאך פונקט ווי די דאק־
טוירים: וואס איינער זאגט, זאגט דער אנדערער קאפויר. גלעט
נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער איין אנדער עצה. איין
אדוואקאט זאגט, אז דער גביר מעג זהר שען איבערגעבען דעם
בילעט וועמען ער ווייל... און דער אנדערער זאגט: ער טאר ניט
בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און
זאגט, אז ער מוז איבערגעבען, אניט — קאן ער האבען אויף
זיך א „פעקעל", למאי ער גיט ניט איבער... קומט נאך איין אד־
וואקאט און זאגט: לאז זיך דער גביר גלאט אזוי אפזאגען

דער פערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אודאי אײַן אומגליקליכער גלח! ער שוועהרט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זיינע הייליגע נאמנות, אז ער פארשטעהט ניט, פאר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין געלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מע זיך טאקי זיין א מאשענק, און סע קומט איהם אודאי נעהן אין חדר אריין, — איז ער אָבער פּאָרט א היימישער מענטש און א גוטער ברודער... אָבער דאָס גאנצע איבעריגע „קהל", זאָגט ער, — וואָס פאר מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?!"... איהר פארשטעהט, צי ניין? געה רער מיט א גלח און געב איהם צו פארשטעהן, וואָס הייסט ארענטליך: אז דער איז א ברודער, וואָס האָט געהאט ביד צונעמען אינגאנצען אזוי, אז קיין האָהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, וואָס האָט פון מיר א צעטעל, אז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפּים, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען געלט? ער האָט דען עפּים טענות? חס וחלילה! ער וויל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, ו ו א ס מענטשען וועלען זאָגען! א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, א מענטשליכער מענטש — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

הכלל, פיער מענטשען האָבען נעוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד אויף א חלק, און פיער מענטשען האָבען פארלארען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע געקוועטשע מענטשען!... נאָר גאָרנישט, אויסגענלייכט זיך — איז פארפאלען. מסתמא איז דאָך עס א באשערטע זאך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אצינד? אצינד באדארף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט'ן בילעט, דאָס הייסט, מע באדארף נעהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפּ־נעמען דאָס געווינם, אפּגעבען איטליכען זיינם און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאהרוטש. איא? האָט זשע צייט אביסעל, פאוואָ־לינקע, נישט נעחאפט. ערשטענס. לינט דאָך אויפ'ן בילעט עפּים

און געבען עצות — דער אזוי, דער אנדערער אָט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאָר פונקט קאפויר, ווי געווײנטלעך... וואָס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאָר איין גאָט אין הימל, וואָרום קיין מענטשלעכער פּאָרשטאַנד קאָן דאָס נאָרנישט משיג זיין, וואָס דערפון קאָן ארויס; וואָרום טאָמער דערגעהט דאָס חלילה צו א משפּט, ווייסט מען ניט, מיט וואָס עס קאָן זיך ענדיגען... איהר פּאָרשטעהט, צי ניין? דערווײל ווער לײגט נייען אײַלען אין דער אדמה? יעקב־יוסי! אז די שטאָדט, — וואָס זאָג איך די שטאָדט? — די גאַנצע וועלט האָט מיט מיר צו טהון! איטלעכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָן געהען די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אָפּגערוסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייערל, נאָך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מאַרק ארײַן — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האָט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד געוואַן מיט „ששי" גאָר אויף איין אנדער אופן. מע האָט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, וויפּיל איך באדארף געבען אויף דער שטאָדט, וויפּיל איך זאָל צעטיילען אָרעמע קרובים, און וואָס איך וועל טהון מיט'ן איבעריגען, דער האָט געזאָגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעלהלואה; און דער האָט געדרונגען, אז גיכער וועל איך האַנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האָב אמאל געהאַנדעלט; און דער האָט אויסגעוויזען, אז דאָס בעסטע איז פאר מיר א קאַנטאָר: מיט א קאַנטאָר, זאָגען זיי, מאַך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאָדט, וואָרום וואָסער קאַנטאָר ביי אונז פּאַרמאָגט דען מיט א מאל א קאַפּיטאל פון פינחס־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאַקי וואָס מזומנים הייסט! איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?... וואָרום ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אידען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט נאָר נישט, אז ס'איז ערגיץ פּאַרהאַן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואַנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דאַרפט איהר וויסען, איז

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי געוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אָפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט הענגען אין דער לופ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל"!... קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און זאָגט: אדרבה, טאָמער זאָגט ער זיך ניט אָפּ, האָט ער ערשט אויף זיך א „פּעקעל"!... קומט א נייער אַדוואָקאַט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יא אָפּזאָגען, ניט אָפּזאָגען — ער וועט סאי־וויי־סאי האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאָכט, אז ער האָט שוין אויף זיך א גוט „פּעקעל", וואָרום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאָדעק, פּאָהרט ער נעבאָך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אַדוואָקאַט צום אַנדערן, צאָהלט גאלט און בעט, מע זאָל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאָל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באָמבע? ס׳איז א גאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפּה, א בזיון פּאַר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטילען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און מע הענגט איהם אָן אזא באָמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער ווייסט איהר, פּאַר וואָס? פּאַר וועז? פּאַר וואָס קומט איהם אזא באָמבע? דערפּאַר וואָס מענטשען האָבען זיך אריינגעלעגט, געוואָלט א אידען א טובה טהון, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באָמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי דער באָמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאָנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא ווייסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? נאָר ניט, די באָמבע איז א באָמבע! לעת־עתה הענגט זי נאָך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אריין צו די אַדוואָקאַטען, די אַדוואָקאַטען נעמען גאלט

אויך ניט! אלזא, בין איך, הייסט דאָס, א איד פון רי"ש אלפים, דאָס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט! אי, ס'איז פארהאן נאָך גרעסערע נבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואַנען ווייסט מען? ווער איז געווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האָט נעצעהלט זייער גלט? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פּארשטעהט, צי ניין?... א סך מענטשען האָט דאָס טאקי אָננעריהרט ביז דער ביין. זיי האָבען נעבאָך נישט געקאָנט דאָס איבערטראָגען: ווי נעמט דאָס מיט א מאל א געמיינער איד, פלוצים אין מיטען דרינען, און ווערד, אָהן קאָפּוועהטיג, א גביר פון פינקּאון־זיעבעציג טויזענד?... פארהאן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און א קארגער, האָבען חברה אומיסטען אונטערגעשיקט א שליח, איינעם א „מענדעל־בארד", ער זאל איהם אָנזאָגען די גוטע בשורה, אז יעקב־יוסיל האָט געוואונען די פינקּאון־זיעבעציג טויזענד; איז איהם געוואָרען, ניט פאר אייך געדאכט, אזוי שלעכט, אז מע האָט געמיינט, ס'איז איין עק פונ'ם יונגענמאן! א ביטערער רחמנות — ער איז נעבאך עטליכע טאָג כסדר ארומגענאנגען אָהן א קאָפּ! און אציגנד, אז ער האָט דערהערט די געשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צוגעקומען א שטיק געזונט: „לאָז שוין בעסער זיין, זאָגט ער, דעם גלח; פאר וואָס קומט א אידען אזוי פיעל גלט?"... איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט, אז אייגענע פארגינען שוין? אזוי לאנג שמייסט מען זיי! זיי זאָלען קאָנען דערטרינקען אין א לעפל וואסער!... מאהלט אייך, וועט עס פאלט אריין צו מיר טאקי די פינקּ־און־זיעבעציג טויזענד, וואלטען געווען אנדערע וועלטער; דעמאלט וואלטען מסתמא אלע הנאה געהאט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאָר אז עס האָט זיך שוין געמאכט אזוי, איז שוין וויעדער אנדערע וועלטער... נישקשה, די משפּחה מעג זיך נייהען א בייטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפיהרען די הענט. ער איז א רעכטער נדבן, מיין העניך זאל געזונט זיין; ער, אז ער וועט אָנהויבען געבען „נתינות",

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט געזומען! דאָס איז א שטערטעל, פֿאַרשטעהט איהר מיך, פון די שטערטלעך, וואָס מע פֿרעגט אויף זיי!... פֿאַרהאַן לעדיגגעהערס געזונג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, געהט מען אַרום פון שמונין צו בונין און מע רעדט־אָפּ פון דער גאַנצער וועלט. קיין אייגענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמ׳ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מאַרק ביי דער אַפּטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האַלט אין איין שאַצען יענעמ׳ס עסקים: מע האָט מורא, טאָמער פֿאַרדיענט יענער; און אז יענער דערלעבט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונט... היינט פֿאַרשטעהט איהר, וואָס פֿאַר א חמאַרע עס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאַכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין־דער־פֿריה ביז ביינאַכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אַנדערען עסט־אויס די גאַל, קריכט־אַריין מיט די פּיס אין האַרצען.

— פֿאַר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואָלטען דאָך אייך איצטער שטאַרק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר באַדאַרפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאָל דעם איבעריגען עולם פֿאַרדריסען, האָט איינער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פֿראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבעל זעכס־זיעבען טויזענד באַטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימאָ־לן פון פינף־און־אַכציג, קרוב צו מאה אלף קאַרבען. נו, און אז א איד, וואָס פֿאַרמאָגט הונדערט טויזענד קאַרבען, מעג מען, דאַכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פֿאַרמאָגט צוויי, וואָרום אז מע שאַטצט א אידען אין רי״ש אלפים, פֿאַרמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

פון א ווייטער מרינה, וואָס מיין זיידענ׳ס באבע איז דאָרט קיינמאָל נישט געווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אַרײַן פּלוצים א איד, לענט אָפּ דאָס פּעקל,

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אַליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, געקומען צו פּאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פּאָהר במילא פּארבײַ, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב געווען: טא, לאָם איך אראָפּפּאָהרען אהער אויף א טאָג; איך ווייל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען, וואָס האָט געוואונען די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד. ס׳איז ניט קיין קליניגקייט — ס׳איז פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד!!...

איהר פּארשטעהט, צי ניין? געה, דערצעהל איטליכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס וויל מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדעל, און מיט א גביר, און מיט א באָמבע, און מיט אדוואָקאטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פּריהער, פּאַר די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, געווען בעסער ווי אציגד, נאָך די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט׳ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אדוואָקאטען דאָרטען, האָט מיך איינער א חברה־מאן פּארנארט צו זיך אהיים אויף פּאַרטל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאָרטל, ביי־נאכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם א חברה־

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האָט שוין אסיג־נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין אָרעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האָט ער מנדר געווען א גאנצען הונדערטער א האָרטען: לאָז ער וויסען, הייסט דאָס, דער אלטער טאטע, אז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די הייסישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאָט א לאָז נעטהאָן צו מיר פון דער גאָרער וועלט, דער מיט אזא „פּעקעל", און דער מיט אזא „פּעקעל"... א סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האָבען זיך גע'גט צולייעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּים גרעסערס... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָגט איהר: פון אייגענע מוז מען לייידען. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פּרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָך מחויב צו טראָגען? פּאָר וואָס קומט דאָס מיר? פּאָר וועמע'ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינם פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, אז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה'לעך פון איטליכען באזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאנד אריבער־צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און וויים זיי נישט, קומען צו מיר צו געהן זיך מיט מיר איין עצה האלטען.

— מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך געהערט, אז איהר זענט א קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אז מיר מיינען עפּים דערמיט א מיין, וואָס גאָט האָט אייך באגליקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד — חלילה וחס! גלאָט אזוי, זאָגען זיי, מיר זענען געקומען צו אייך אביסעל אויסרעדען זיך דאָס הארץ...

איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?... אייגער איז געקומען צו מיר עפּים פון א מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פּאַרגעסען ווי זי הייסט,

זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער ווילּ נאר־נישט — ער ווילּ נאר מענטשען, האַרבען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פּארשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָלּ; צוגעהאָרעוועט, אויסגעגלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז געבליבען, אויב איהר נעדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז געבליבען? ס'איז געבליבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער נרויסער שטאָדט אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נא דיר, נעב מיר — און א נוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע! יאָ, וועלן זשע איז דאָס נערעדט נעוואָרען? נאָפּשיקלאָד, אז ס'איז פּארהאן א בילעט. אָבער אז ס'איז קיין בילעט נישטאָ? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילעט נישטאָ? א בילעט איז פּארהאן א בילעט, נאָר, אויב איהר נעדענקט, וואו ליגט ער, דער בילעט? פּארצוויאָקעוועט אין א באנק ערגיץ, אויף א פּרעמיע־דען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר נעדענקט, ליגט, איך בעט איבער אייער כבוד, איין ארעסט פון'ם סלידאָוואטע — נעה נעם־ארוים אזא בילעט! וואָס זשע טהוט מען? באדארף מען קודם כל, אויב איהר נעדענקט, זהען, מע זאָלּ צערייבען דעם עסק — לאָז דערווילע, הייסט עס, ווערען אוים עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פּארשטעהט, צי ניין? וועט זשע באדארף צערייבען דעם עסק, סע זאָלּ ווערען אוים עסק? פּארשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר נעדענקט: לאָז מען איהם פּריהער באוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זהען, מע זאָלּ צערייבען דעם עסק. איז ער, דאכט זיך, אויך נערעכט? וועט זשע באדארף דאָס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָלּ צערייבען דעם עסק? פּארשטעהט זיך, אז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

מאן, א אידען מיט דוקא א שענער באָרד, זיצען איבער א ספר; גיט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פּאַרוויכערען א פּאַפּיראָס, פּאַרלעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? עס וואָלט כדאי געווען, כלעבען, ס'זאָל ניט זיין אזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אזוי ניט חאָפּען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך א מעשה, אָדער ווי זאָגט איהר: אויף א בלאָטער א פּרישטש און אויף א מכה א בלאָטער. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף, מיינט איהר? האָט צייט א ביסעל, נישט געחאָפּט, ס'איז ערשט אין אָנהויב. וואָס זאָג איך אין אָנהויב? עס הויבט נאָך גאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אליין טאקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך וויים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, ווי זאָגט איהר, א בשר־ודם, נאָר אז ס'איז באַשערט אין אומגליק, העלפט זיך עפּים? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אז איך... נאָר שא! מע טאָר נישט חאָפּען די פיש פּאַר די לאָק־שען, מיין איך פּאַרקעהרט — די לאָקשען פּאַר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאַוואָלינקע, נישט געחאָפּט, די גאַנצע מעשה פונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פונ'ם אָנהויב, נאָר פונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אז גאָט האָט גע־האלפען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר געדענקט, מיט צרות, מיט אנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליבען באַזונדער זיין חלק, — געווינטליך, נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך; מע האָט זיך גענוג אָנגערעדט, אָנגעהאריקעט מיט איטליבען באַזונדער. אז דער גלח טענה'ט: פּאַר וואָס קומט אונז געלט, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז א בעלן, איך זאָל מיך פּאַרלאָזען אויף

זאָגט „ויאמר" — קומט דער תרגום און זאָגט „ואמר"; און אז דער חומש זאָגט „לאמר", איז, דאכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאדען, רב תרגום, אז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לויגט איהם נישט! נאָר ל־כ־י־מ־ר! — און געה טהו איהם עפּים! איהר פּארשטעהט, צי ניין? אז איין אדוואָקאט זאָגט, אז מיר אלע פּיער זאָלען איינגעבען א פּאפּיער אויף דער באנק און אויפ'ן גביר, למאי זיי געבען אונז ניט ארויס דעם בילעט, — דאכט זיך, א גלייכער איינפאל, הא? קומט דער אנדערער אדוואָקאט און זאָגט: אז איינגעבען באדארפען נאָר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאָר אויפ'ן גביר אליין, למאי ער הייסט ניט די באנק, זי זאָל איבערגעבען דעם בילעט. דאכט זיך, אויך נישט קרום, הא, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אבער דער דריטער אדוואָקאט: וואָס פאר א מחותן בין איך מיט דער באנק? די באנק קען מיך? זי האָט נעהאט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאז בירנבוים אליין, און נישט אויף דער באנק, נאָר אויפ'ן גביר אליין, וואָהרים וואָס איז שילדיג די באנק, אז ער אליין, בירנבוים הייסט עס, האָט ערשט ניט לאנג געהייסען די באנק, זי זאָל אריבערטראָגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאכט זיך, נערעדט ווי א מענטש, הא? קומט נאָך איין אדוואָקאט און דרינגט, אז איינגעבען באדארף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באדארף נאָר דער גלח מיט מיר ברודער, העניך הייסט עס! דאכט זיך, כ'איז אויך מיט א גאנג, הא? קומט איין אנדער אדוואָקאט און פאלט נאָר אויף אזא מין המצאה: מע באדארף זיך, זאָגט ער, נאָר ניט לאדען, וואָהרום לאמיר זעהען, פון וואנען, זאָגט ער, האָט זיך געגומען אין באנק א בילעט אויפ'ן גביר'ס נאָמען? בירנבוים האָט איהם אריינ־געטראָגען. וואו האָט בירנבוים גענומען א בילעט? ביי יעקב־יוסלען, ביי מיר הייסט עס. וואו האָב איך איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאָס. ביי וועמען האָט איהם גענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אנטליהען, מיין איך געקויפט ביי'ם גלח. ער זאָגט געקויפט, דער גלח זאָגט געליהען — וואָס

אונזער גביר און בעטען איהם, ער זאל זיין אזוי גוט און איבער־געבען דעם בילעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער גביר וויעדער די אייגענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז אויך גערעכט: „וואם האט איהר צו מיר? — זאגט ער. — וואם האט איהר מיר אנגעהאנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר: „גערעכט זענט איהר טאקי; נאר וואם זאלען מיר טהון, אז אהן אייך קאן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאגט ער: „אם כן, וואם בין איך שולדיג? צערייבט אייך יא דעם עסק און צערייבט אייך ניט דעם עסק, — וואם איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך א פאפיראם?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט דאם? ביי צע־רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז געבליבען: לאדען זיך. און וויבאלד לאדען זיך, באדארף מען פרענען איין אדוואקאט. און וויבאלד פרענען ביי איין אדוואקאט, באדארף מען פאהרען אין שטאדט אריין. הויבט זיך אן: ביי וואסער אד־וואקאט זאל מען פרענען? זאגט דער, מע זאל פרענען ביי דעם אדוואקאט, און יענער זאגט, מע זאל פרענען ביי יענעם אדוואקאט. פרענט מען דאך מסתמא ביי ביידע אדוואקאטען, א ברירה האט מען? זאגט דאך מסתמא דער אדוואקאט פונקט דעם היפך, וואם יענער אדוואקאט; זאגט דער דריטער אד־וואקאט בוידעם; איז דאך ביטער — געהט מען צו א פיערטען אדוואקאט... בקיצור, איך באדארף אייך דערצעהלען וואם אדוואקאטען זענען? אדוואקאטען און דאקטוירים — דאם איז איין מכה; אדוואקאטען און דאקטוירים זענען לכתחילה באשאפען געווארען, זיי זאלען זאגען איינס דאם אנדערע אויף צו־להכעיס. וואם יענער זאגט, באדארף דער זאגען פונקט קאפויר, ווי, להבדיל, דער תרגום. איך האב א גוטען ברודער, זאגט ער: וואם איז דען, אייגענטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאגט ער, איז א צו־להכעים־ניק; דער תרגום דארף זאגען לאקירדע. למשל, אז דער חומש

ווייזער". וואָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט, מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס, אַזוי פֿאַראַדוואָקאַטעט דעם קאָפּ, אז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך איין אַדוואָקאַט... טפו! מיין איך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. נאָט האָט געהאַלפּען, די אַדוואָקאַטען האָבען געפונען איין עצה — פּאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם־כל, פּריהער פּאַר אַלע היומס, איינגעבען א פּאַפּיער, צעשרייבען זיך ביי'ם נאָטאַריום הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום ביזעט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאָזיגען ביזעט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם גענומען, געקויפט הייסט עס, ביי'ם גלח, אויף צו פֿאַרזעצען, און איך האָב איהם פֿאַרזעצט ביי בירנבוים'ען און גענומען אויף איהם רי"ש קערבלאַך, — ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ען אמת! דאָכט זיך, פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצלעך, אָהן חכמות און אָהן אויבער־הסברות — וואָס קאָן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פּריהער נישט געפאַלען, איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר שאַט, איהר זענט נאָך ניט פֿאַרטיג. וואָס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען אַרויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען „ישקני" ?... זיך געהן פֿאַרלאָזען אויף מיין ברודער'ס יושר און אויפ'ן גלח'ס נאמנות? אי, מיר האָבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פּאַפּיער און געטרונקען לחיים? בלאָטע! א בויגען פּאַפּיער קאָסט א גראָשען, און לחיים קאָן מען טרינקען אַלע טאָג, אַבי ס'איז נאָר פֿאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַביסעל בראָנפֿען. וואָס

מאכט דאָס אויס, א פארפאלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בילעט ביי מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוימ'ען, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באנק. אי, די באנק טענה'ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוימ'ען, זי קען נאָר דעם גביר? טא לאָז בירנבוים מאָנען ביי'ם גביר, און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באנק. אי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פארהאַן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים ארויסגעבען א צעטעל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנבוימ'ען, און מיין ברודער העניך זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאל? וואָס קאָן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אדוואָקאט א חכם און פרעגט א קלאָץ־קשיא: שאט, פון וואנען וויסען מיר, זאָגט ער, אז דער בילעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער לויגט ערגיץ באהאלטען אויפ'ן בוידעם נאָך א נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט ברענגען עדות מיט פאפיערען און וועט טענה'ן: „דער בילעט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין בילעט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין בילעט, נאָר פינף־און־זיעבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי'ם גביר! אי, דער גביר האָט א צעטעל פון בירנבוימ'ען, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ'ם גלח? לאָז דער גביר געהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוימ'ען, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט'ן חד־גדיא: ציעגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואסערעל, וואסערעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט'ל — איהר פארשטעהט, צי ניין?... איז שוין וויעדער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באדארף מען געהן צו א נייעם אדוואָקאט, צו קאפערניקאָוון אליין, און פון קאפערניקאָוון צו נאָך א גרעסערען אדוואָקאט, צום „גאלדענעם

זיך אזא מין געשריפטס, א ר ע צ י פ י ס, הייסט עס אויף אייביג, לכן וויל ער, מע זאל זיך מיט איהם פארלאזען אויף מענטשען, וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין. „וויעדער א מאל מענטשען? — זאג איך. — מע האט דאך א י י ן מאל געענדיגט, — וואס טויגען אייך מענטשען?" „פארשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל, מע זאל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר נארניט, — למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט געלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואהרענישׂ, און ער טענה'ט מענטשען. „באוואהרעניש וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם; פריהער לאז מען פרעגען מענטשען". „איהר האט זיך שוין וויעדער א מאל, זאג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באוואהרעניש; א באוואהרעניש איז בילכער"...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם באוואהרענישׂ. מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען, באוואהרענט, פארבונדען אינס דאס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגענעבען די אלע פאפיערען אהין וואו מע דארף, און מע האט אנגעהויבען געהן צו אדוואקאטען, שרייבען פאפיערען, אזא פאפיער און אזא פאפיער, העצקען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לענען הוצאות, צאהלען בעטעל־גלט, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פארציעס, געפרענגלטע טאראקאנעס, אבי סע הייסט „בראטען" (ראסלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שווייצ־באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטיינער, ווערען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראקקען און פונ'ם הו־הא, טאמער ווייסט איהר וואס? א גדולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואלט דאס שוין געווען, איין עק לאז דאס האבען, ווי זאגט מיין ווייב זאל לעבען: „א

זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס? א באוואָהרעניש — מע זאָל אונז באוואָהרענען אונזערם, וואָס אונז קומט... איהר פּארשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: „באוואָה־רענישען? פּאַר וואָס קומט זיי באוואָהרענישען? געגוג זיי נעמען אומזיסט געלט, געב זיי נאָך באוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָנגענומען ביי'ם הארצען: „סטייטש, פּאַר אונזער עהרליכקייט, איהר אזעלכע און אזעלכע! גענוג מע טהוט אייך אזא טובה, — מע וואָלט דאָך נעקאָנט צונעמען ביי אייך אינגאַנצען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאנק, א קניפּ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, הענריך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פּארדראָסען! א וואָרט פּאַר א וואָרט, פּיטש־פּאָטש, ווי געווויינטליך צווישען ברידער... הקיצור, נע'פּועל'ט — מע וועט אונז שוין געבען א באוואָהרעניש. וואָס פּאַר א באוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסעלעך? איין עבירה וועכסעל־פּאַפּיער. וואָס דען? — מזומן געלט, ווי מיין באָבע עליה־השלום פלעגט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגם איז א שטיקעל פלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלט, אז קיין מזומן געלט איז היינטיגע צייטען נישטאָ ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פּארהאַן געלט, און א סך, נאָר ביי די בראָדסקים. „הכלל, ס'איז פּוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לעגען קיין באוואָהרעניש, וועל איך ניט חתם'ענען!" „וואָס פּאַר א באוואָהרעניש?" „וואָס פּאַר א באוואָהרעניש איהר ווילט, אבי א באוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאכען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פּארשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך איין מאָל אווענק. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך טאקי גענומען פּשוט וויעדער א מאָל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאָגט ער, ארויס פון

נאָר דורס זיין"... דאָס איז אַיין מאָל געווען. דאָס אַנדערע מאָל האָט זיך מיר נע'חלומ'ט, אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אָננעבלאָזענעם זאק; דער זאק איז א גומינער זאק און א רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אָננעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס'איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פאר־שטעהט, צי ניין, די נאַנצע שטאָדט אידען און ווייבער געהען־ארום אויפ'ן שפּאציער, שטעלען זיך אָפּ אלע ווייל און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פלוצים — טרראַך! — עס הערט זיך א קנאַק; דאָס האָט געלאָפּנעט דער גומינער זאק, און איך פאָל, פאָל מיט א געשריי: „צפורה, געלאָפּנעט!" „נאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געלאָפּנעט? לאָזען מיינע שונאים לאָפּנען!"... אזוי זאָגט צו מיר מיין ווייב און ווענט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פותר־חלום צו גוטען, ווי געווייניטלייך א ווייב.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם בילעט ארויסנעמען. אז ס'איז געקומען צום נעהן דעם בילעט ארויס־נעמען, האָט זיך אָננעהויבען א נייער עסק: מי ומי ההולכים — ווער זענען, הייסט עס, די געהערם? איטלייכער באזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטוח, נאָר איינאַנצען פארגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס'איז צו א גרויסער נסיון, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קערב־לעך! איהר פארשטעהט, צי ניין?... בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער געהן אלע זאלבענאנד. דהיינו, וואָס הייסט אלע זאלבענאנד? א פאר־שוין צעהן. פון וואַנען האָבען זיך נענומען צעהן פארשוין? רע־כענט־אויס, וועט איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, העניך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אדוואקאטען (איינער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודער'ס צד, א טאראשטשער אדוואקאט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשערקאסקער אדוואקאט) — האָט איהר שוין א קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פארשוין;

קופערנער גראָשען אויף דער וואָהר איז טייערער פון א גאָלדען רענדל? אין חלום. דיינע פינף־און־זיבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין נעמאַכט פינף און זיבעציג לעכער אין האָרצען. איך וואָלט דיר מוחל? נעווען דעם כבוד — צו וואָס האָב איך עס, זאָגט זי, באַראַרפט?"... „ע, ביזט א אידינע, זאָג איך, און א אידינע בלייבט א אידינע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל? איך, אז זי איז נערעכט, וואָרום וואָס האָב איך דערפון, אז אין מארק אריין נעמען קאָן מען דאָס נישט? זיך נאָר נעקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פאַרגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאַר וואָס קומט יעקב־יוסלען אזוי פיל? געלט, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך גענוג בלוט אָפגעצאַפט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָס גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צעריבענער עסק, אויס עסק! און עס איז גענוג די אויגען ארויס־געקראָכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פאַוואָלינקע, נאָר נישט געחאַפט. פריהער האָט מען באַראַרפט, ס'זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש היסט עס, וואָס טאָמער גיט עמיצער איין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין געשלאָפען איין נאכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפלאַנטעט אלץ אזעלכע ווילדע־משונה חלומות, אז ניט איין מאל פלעג איך מיך, איהר פאַרשטעהט, צי ניין, אויפחאַפען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָס איז פאַר א פליהען אויף דיר? שפּיי אויס דריי מאל און דערצעהל מיר, וואָס האָט זיך דיר ג'חלומ'ט?" „עס האָט זיך מיר ג'חלומ'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר ג'חלומ'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך ווילדע ברואים, מיני מאַדנע באַשעפענישען, שלאַנגען און עקדישען, און ווילען מיך

צונויפקומען זיך זאָלען מיר חאָטש ניט אַלע מיט א מאָל, נאָר אייניציגווייז; און אזוי ווי איטלעכער באזונדער האָט זיך געפּעסערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע געווען ביי דער באַנק כאור הבוקר, זיך ארומגעדרעהט אין דרויסען א היבשע ווייל, ביז מע האָט אונז אויפגעעפענט די טהיר, און מיר זענען אריינגעגאַנגען אָפּנעמען דעם בילעט. נו, און דאָס פּארשפּאָר איך דאָך אייך דערצעהלען וואָס א באַנק איז. א באַנק האָט פּיינט חאַפּען זיך — זי האָט זיך צייט. וואָס געהט איהר אָן בילעט, יעקב־יוסיל, פּינחס־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס וויל נעבאך פּארדיענען, און גלאַט מענטשען? וויים איך — אפילו נישט אין דער לינקער פּאה! דער פּארקויכערט זיך א פּאַפּיראָס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזעל טיי, דער פּארשניצט א שטיפּטעל, דער לייענט א גאַזעט — אריינגעשטעקט די נאָז טיעף־טיעף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ, חאָטש געב איהם א קרענק! מיר דרעהען זיך ארום, מיר געהניצען, הוסטען, מיר וואַלטען שוין געהרען דער־לעבען די מינוט, די רגע — איז ניטא דער בוכהאַלטער. געקומען דער בוכהאַלטער — ניטא דער קאסיר. געקומען דער קאסיר — ניטא דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאָפט נאָך. דער בעל־הבית פון דער באַנק, הייסט עס, לינט זיך און שלאָפט. וואָס געהט איהם אָן, אשטייגער, בילעטען, יעקב־יוסיל, פּינחס־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס וויל נעבאך פּארדיענען, און גלאַט מענטשען? וויפיעל קאָן ער, אשטייגער, נעמען דא געהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי זעכס טויזענד קאַרבען, און אפשר אכט, און פּאר וואָס ניט אַלע צעהן? קאַרג האַרעווען ער נעבאך?... איך וואַלט זיך דא געשטעלט פּאר האַלב, כלעבען, פּאר א דריטל, און וואַלט אפשר מעהר געארבייט פון איהם, און געטרייער אודאי!... אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אָן דער דרעקטער. אַנגעקומען דער דרעקטער,

היינט די דריי מעלערס, וואס האבען זיך אריינגעלעגט אין געשעפט און אויסגעגליכט אונז, — אט האט איהר אייך פונקט צעהן פאר־שוין, א מנין הייסט עס... איז אפילו תחילת געווען אביסעל פריקרע; מיין ברודער, העניך הייסט עס, האט זיך געשמיצט און געווארפען, למאי עם געהען אזוי פיעל מענטשען, א גאנצע חאליאסטרע! נענוג, זאגט ער, וואלט געווען, דאכט זיך, מיר זאלען געהן אינצווייען, ער מיט'ן גלח הייסט עס... ס'איז איהם ניט אנגעשטאנען די מעשה, אפנים, וואס קיינער ווייל זיך ניט פארלאזען אויף זיין יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האט זיך איהם אבער געהאלפען, מאהלט אייך, ווי דער פאראיהריגער שניי, ווארום איטליכער האט געהאט איין אנדער טענה, און איז געווען גערעכט. למשל, איך האב אויס־געוויזען, אז איך מוז געהן, ווארום איך בין א ברודער — נישט מחמת כבוד, נאר מחמת דעם, וואס איין ברודער דעם אנדערען מעג אנפייפען; ויאס וועל איך איהם נאכדעם טהון? געהן לאדען צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאך א ברודער!... און מיין בירנבוים האט ג'טענה'ט, אז וויבאלד איין אייגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, א ווילד־פרעמדער, פאר זיין עהרליכקייט אודאי ניט פארלאזען זיך אויף נסים! ער איז אזוי אויך, זאגט ער, נענוג יוצא... און מע קאן ניט זאגען, ער זאל זיין איינגאנצען אומגערעכט... די דריי אדוואקאטען שמועסט מען ניט, אז זיי מוזען זיין דער־ביי, ווארום מע וועט נאך באראפען, זאגען זיי, שרייבען און שרייבען און שרייבען... איז געבליבען, הייסט עס, נאר די מעק־לערס; זאגען די מעקלערס, אז גהען, באראפען זיי אויך גהען, און דוקא אלע דריי, ווארום זיי זענען שוין, זאגען זיי, געשלאגענע הינט, געניטע מענטשען הייסט עס; זיי זענען דורכגעגאנגען, זאגען זיי, א גוטע שקאלע; זיי האבען דורכגעמאכט דעם קורס פון דער בערזע אין יעהופעץ, ווייסען זיי שוין וואס באדייט מעק־לער־גלט, „קארטאוש" הייסט עס; דאס איז אזא גלט, ווי רח"ש, וואס מע מוז, זאגען זיי, זיין ביי'ם ערשטען טעלער־ברעכען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... אפגערעדט האבען מיר נאר, אז

הענד פליהט — פליהט מיט א משונה־זיסען קלאנג, מיט'ן קלאנג פון גאלד. א „גאלדענער קלאנג", איהר פארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם ביסעל גאלד. איבערגעצויגען דאס גאלד, הויבט ער אויף אונז די ברילען, טהוט א נעם ביי אונז די פאפיערען און א מיש, ווי מע צעהלט געלט, הונדערטערם אשטייגער, מיט א מאדנעם קנאק מיט די פינגער! עפענט־אויף דאס טישקעסטעל, נעמט־ארויס פון דאר־טען א גאנץ גרויסען פאקעט; עפענט־אויף א קאנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דארטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט הייסט עס, און טהוט א פרעג: „ווער נעמט?"... האבען זיך א לאז געטהאן מיט א מאל צעהן פאר הענד. „ניין! — רופט זיך אן דער קאסיר. — אזוי פיעל הענט קאן איך דעם בילעט נישט געבען; קלויבט אייך אויס איינעם פון אייער קאמפאניע"... האבען מיר, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויסגעקלויבען איינעם פון אונזער קאמפאניע, דעם עלטסטען פון די דריי אדוואקאטען. דער עלטסטער פון די דריי אדוואקאטען האט נענומען דעם בילעט פא־ווארינקע אין ביידע הענט אריין, ווי מע נעמט א קינד בשעת אירישען, און האט איהם צוגעטראגען פריהער צום גלח, נאכדעם צו מיין ברודער, העניך הייסט עס, נאכדעם צו מיר און צו בירנ־בוים'ען, אונז ביידען הייסט עס, מיר זאלען זעהן, צי איז דאס דער זעלבער בילעט טאקי, צי ניין?... האט דער גלח געזאגט, אז ער האט איהם דערקענט נאך פון דער ווייטען ביי'ם קאסיר אין די הענט; ער האט אויף איהם, זאגט ער, א גוטען סימן. וואס פאר א סימן? — ווייל ער ניט זאגען... און מיין ברודער, העניך הייסט עס, האט געשווארען ביי אלדאס גוטס, אז וועז מע וועקט איהם, למשל, זייגער צוויי ביינאכט און מע טראגט איהם צו דעם דאזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פארשטעהט, צי ניין?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, האבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאל איך זאגען אזא זאך, וואס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען? מיר האבען נאר גוט באטראכט

האבען מיר זיך מסתמא א לאז געטהאן צו איהם אלע מיט א מאל. האט ער זיך עפּים ווי איבערגעשראקען און א מאך געטהאן מיט דער האנד. זענען צונעגאנגען צו איהם נאר די אדוואקאטען, אלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און האבען איהם דערלאנגט די פאפּיערען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט זיך דער דרעקטער פארשלאסען ביי זיך מיט די פאפּיערען, און מיר האבען געזומען ווארטען און וואַרטען, וואַרטען און וואַרטען; אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מיר האבען זיך דערוואַרט: דער דרעקטער איז ארויס־געגאנגען מיט עפּים א גראבען פּריץ און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, — רעדט ער נאך. וואס געהט איהם אן ביילעטען, יעקב־יוסיל, פינח־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס וויללען נעבאך פאר־דיענען, און גלאט מענטשען?... פלוצים דרעהט ער זיך אוים צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאני גאטאווי, סטופאיטיע אווו קאס־סו — שוין פארטיג, הייסט עס, אייערע פאפּיערען, געהט צום קאסיר"... נישט געקאנט זאגען פריהער, איהר פארשטעהט, צי ניין?... געזומען די פאפּיערען, האבען מיר זיך א לאז געטהאן צום קאסיר און דערלאנגט איהם די פאפּיערען, געמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג; צום סוף — ווער? וואס? עס הויבט זיך נאר ניט אן! דער קאסיר איז פארנומען, ער צעהלט געלט, פאפּיערלעך, הונדערטערס און ת"קערס אזוי ווי מיסט, און גאלד, גאלד גאנצע קופּקעלעך, א פולער טיש! וויפּיעל קאן דא זיין געלט? וועה איז מיר, וועו איך פארמאג א צעהנטהלק חאטש, לאך איך מיך אוים אויפ'ן גאנצען בילעט!... אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט; און ער, דער קאסיר הייסט עס, האלט אין איין צעהלען דאס גאלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס געהט איהם אן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינח־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס וויללען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... דאס גאלד ביי איהם אין די

האָט איהם עפּעס א זאָג געטהאָן, וואָס — וויים איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט נראָטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, א וואָרף געטהאָן אויף אונז א שאַרפען קוק דורך די בריללען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט א שאַרף מעסערעל, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל געקראצט אין א בוך, געקראצט און געקראצט, אָהן איין אויפהער. ער קראצט, און מיר שטעהען אין געהאקטע וואונדען און קוקען, ווי ער קראצט, און דער גאנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באטראכט אונז פון קאָפּ ביז די פּים, און ער, דער טשינאָוויק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראצען, און ארום און ארום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָוויקעס און צהאַלען געלט, — נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געלט? אזוי ווי פאַלאָוע, ווי מיסט! גאָלד — גאנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אוש, דער „גאָלדענער קלאנג" הילכט אוש אין די אויהערען, און סע שעמערירט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, טראכט איך מיר, אָט דאָס געלט, וואָס איבער דעם וועלט מענטשען אזוי פארשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואנט, און אייגער דעם אנדערען וואַלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר געלט און געלט און געלט!"... אזוי טראכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָוויק, הייסט עס, הערט נישט אויף צו קראצען, וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאָך פארדיענען, און גלאָט מענטשען?... נאָר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז א צייט; נאָט האָט רחמנות געהאט, דער טשינאָוויק האָט אויפגעהערט צו קראצען, צונויפגעלעגט דאָס שארפע מעסערעל, באהאלטען דאָס אין זשילעט־קעשעני, ארויסגענומען א קלאָר־ווייסע

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין גאָסודאָרסטוועגע באַנק אַריין, אָפּשקאָנטירען דעם בילעט, אָפּ־ נעמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. נעגאָנגען זענען מיר אַלע אינאייגעם, און דוקא צו־פום, חאָטש ס'איז אַרויף־בארג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאָטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען־אויף, גאָנץ שטאַרק, מיט ביידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראָכטען, אז ער ווי! מאַכען די קונץ, איבערבייטען — א קשיא אויף א מעשה, אזא שלים־מזל'דיגער בילעט, איהר פאַר־ שטעהט, צי ניין?... און געגאָנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאַלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מניינים. פון וואָנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אזוי פיעל מענ־ טשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאָט אזוי, גוטע באַ־ קאַנטע פון מיין שטעדטעל זענען גראָדע געווען דעם טאָג אין דער נרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר געהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאָרסטוועגע באַנק אַריין אָפּנעמען די פינף־און־זיעבעציג טוי־ זענד, זענען זיי אונז געגאָנגען אַביסעל באַגלייטען, און טאַקי אין איינוועגס א קוק טהון, ווי אזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אזעלכס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאט א שענע לויה, און א שענעם ברוך־הבא אין גאָסודאָרסטוועגע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אַביסעל דערשראָ־ קען, אז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען מיט א גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז נאָנץ פיין אויפגענומען און אַריינגעבעטען אייגעגוווייז אין באַנק אַריין. צוגעגאַנגען מיט'ן בילעט אהין וואו מע דארף און געזאָגט וואָס מיר באַדאַרפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם א טשי־ נאָווניק מיט א ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי א מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער בילעט און מע

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סעריע 2298 נומער 12! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך דערצעהלען וויטער, מיין ליעבער פריינד? איך בין דאָס נאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט־חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאַר־טינע, וואָס איז פאָרגעקומען דעמאָלט אין באנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אלע אהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע. אויף די פּנימ'ער איז געווען אנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז נאָר ניט געווען קיין פּנימ'ער פון מענטשען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ'ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אנדערען זאָל קאָנען דורם זיין, וואָלט ער איהם דורם געווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאָכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך נעטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך ג'חלומ'ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַדאַרף מען זיך נעמען דאָס ליעבען? שוין זשע האָט דאָס ליעבען קיין שום ווערדע ניט, א חוץ גלט? משוגעים, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פּאַרדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאָן, אויף בירנבוימ'ען הייסט עס. מילא, די איבעריגע חברה האָבען חאָטש פּאַרענטפערט זיך, פּרויפּגעלעגט די באָד איינס אויף דאָס אנדערע: דער גלח האָט פּרויפּגעלעגט איננאנצען אויף מיין ברודער הענין, און מיין ברודער הענין האָט געזאָגט: פּרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט ג'חלומ'ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, וועז איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפען קיין דעפּעש און אָפּגעבען מזל־טוב, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט, ברודער מיינער, אין בלאָט!"... „פּאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?" „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער נאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

פעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאז, ווי מע באדארף; נאכדעם האט ער א נעם געטהאן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט א פראסטען בויגען פאפיער פאר א גראשען, געעפענט עפים א בוך, א ספר־הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, א קוק אין בוך און א קוק אויפ'ן בילעט, א קוק אויפ'ן בילעט און א קוק אין בוך. „ער האט, אפנים, מורא, דער דאזיגער חכם, אז דער בילעט איז א גע'מלאכה'־טער בילעט"... — אזוי טראכט איך מיר. — „קראץ־קראץ! — טראכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאך, ניט קיין פאלשער!"... פלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם א וואַרף אונז כמעט גלייך אין פנים אריין מיט די דאזיגע ווערטער (איך נעדענק זיי אזוי ווי אצינד נעדענק איך זיי):

— ווער האט אייך געזאגט, אז דער דאזיגער בילעט האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד?...

איהר פארשטעהט, צי ניין? ווער האט אונז געזאגט??? ווי געפעלט אייך אזא משל?!

— וואם הייסט, — זאגען מיר, — ווער האט אונז געזאגט? דער בילעט אליין האט אונז נעזאגט, אז ער האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יא, — מאכט ער צו אונז נאנץ ערנסט — דאם איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האט טאקי געוואונען פינף־און־זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. א קליין טעות'על, מאלינקאיא אשיבאטשקא...

געפעלט אייך עפים אזא נייעם? מילא, וואם זאל איך אייך זאגען? תחילת, אז ער האט אונז אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, זענען מיר נעווען אלע ווי צעמישט. מיר האבען נערעכענט: אדער ער איז דול, אדער מיר זענען משוגע, אדער סע חלומ'ט זיך אונז א חלום. און מיר האבען געטומען קוקען איינס אויף דאם אנדערע. נאכדעם האבען מיר זיך ערשט דערמאנט א קוק טהון

דעם צווייטען מאי, אויב איהר נעדענקט, בשעת איך בין געשטאנען פּאר איהם און געבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארויס־געבען דעם בילעט.

— פּאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אצינד האט איהר צייט זיך פּארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? אוים מענטשען?...

דער גאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קווילען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עם, אויף מענטשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלעגט ביי'ם עולם, וואס פון די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס געלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פּאר וואס אז בשעת מ ע ה א ט נ א ר ג ע מ י נ ט, אז יעקב־יוסיל האט פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל גע־וועז „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געוואהר גע־ווארען, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פּארכעם, אין אייער פּאטער און מוטער אריין! וואס האב איך דא חוטא־בעגל געווען? יא פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, ניט פינחס־און־זיעבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פּאני שלום־עליכם? איהר מעגט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער גאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פּאסקודנע וועלט, און א פּאלשע וועלט, און א פּארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

בילעט, דו ביזט, זאָגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט א מעשה? פריהער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מען מיך געוואָלט אָפּלייקענען גאָר אינגאַנצען, און איצט, אז עס האָט זיך אויסגעלאָזט א טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פּארשטעהט, צי ניין? נאָר גאָר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאָס כּפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די גאַנצע באָד; לאָז זיין א ייִד בין דער גאַנצער חייב! אי, וואו זענען געווען אייער אויגען, בהמות? איהר האָט דאָך אויך געזעהען גלייך מיט מיר א מאָל נייענצעהן די אלע פּאָפּיערען, מיט די קוויטאַנציעס, מיט די סטראַכאָווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האָט גאָר די סעריע 2289 נומער 12, — פּאָר וואָס איז אייך ניט איינגעפאַלען א קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פּאָר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר. דאָכט זיך, ניט קליין געווען א קוק צו טהון נאָך א מאָל אין דער טאַבעלע, וואָס פּאָר א סעריע האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באַנק אריין, זעהט איהר, האָט איהר זיך ניט געפּוילט נעהן א נאַנצע חאַליאַסטרע — וואָס איז? איהר האָט געמיינט, אָט נעמט איהר געלט? איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר אויף קיינעם האָט מיך אזוי ניט געברענט, זאָג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאַן, בירנבוים הייסט עס. איהר האָט איהם באַראַרפט אָנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאַנען ביי דער זייט, ווי א ווילד־פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאָס ניט אַן גאָר ניט. אָט ערשט, דאָכט זיך, האָט ער געאַרבייט מעשים: מענטשען! מענטשען! ער ווילּ זיך פּארלאָזען אויף מענטשען! און איצט שטעהט ער, ווי א כשר לעמעלע, נעבאָך נאָט די נשמה שולדיג!... האָט דאָס מיך שוין אָנגענומען, איהר פּארשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האָב זיך מיישב געווען: לאָם איך מיר חאָטש קיהלען דאָס הארץ פּאָר מיין בלוט, וואָס ער האָט מיר אָפּגעצאַפּט דעמאָלט,

דער דיוטש

נעשריבען אין יאהר 1902.

פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגעדולט א קאָפּ, און זייט מיר געזונט, איהר פארשטעהט, צי ניין, און לאָז גאָט געבען בעסערע געשעפטען.

דער דייטש

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, א דראָשנער, פון דראָשנע הייסט דאָס, א קליין שטערטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, נאָר א קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָשנע כלומרשט א שטאָדט מיט א באָהן, מיט א סטאַנציע, מיט א וואָקזאל... אז דראָשנע איז געווארען א סטאַנציע, האָט אונז די גאַנצע וועלט מקנא געוען: א קליניגקייט א באָהן! מע האָט געמיינט, דאָס וועט ווערען א מחיה, א מקום פּרנסה, מע וועט זשעברען פּולע זשמעניעס מיט גאָלד, מע וועט גליקליך ווערען! אידען זענען זיך צונויפגעפּאָהרען פון די דערפער ארוים אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען גענומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קליטען; די טאקסע פון פּלייש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלערען מכח א נייעם שוחט, מכח נאָך א בית־המדרש און מכח אָפּגעמען פּעלצ אויף צו פּאַרבריטערען דאָס אלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז געווארען „ליהודים". א ווערטעל? א באָהן, א סטאַנציע, א וואָקזאל! בעלי־עגלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסעל געבונטעוועט, געוואָן שטארק ניט צופריעדען פונ'ם עסק, נאָר ווער פרענט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגעבראכט וואַגאָנעס, אנידערגעשטעלט א וואָקזאל, אויפגעהאנגען א גלעקעל, צוגעשלאָגען א ברעטעל: „ס ט א נ צ י א ד ר א ז ש נ א" — און רעדט צו דער וואַנט!

אז ס'האָט אָנגעהויבען געהן די באָהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל אַיך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אלע

קאפּעלִיש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט א ניגון:
— גוט מא־יען, מיין הערר!

— א גוט יאָהר זאָל אייך זיין! — זאָג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאָס איבערינג מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואַנען ער פאָהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפּעס א רעכטע קוואַרטיר, א „שטאַנציאָן", פון זיינעטוועגען?

— אודאי! — זאָג איך. — פּאר וואָס זאָל איך ניט ווי־סען? — און אין הארצען טראכט איך מיר: „או־ווא! איין עבירה, וואָס ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'זאָל אָבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פּארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואָהלער דייטש, מע וואָלט געקאָנט ארום איהם עפּעס פּארדיענען"... און באָלד פּליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפּש! עס שטעהט דען אָננעצייכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהיי, לאָז זיך דיר דאכ־טען, אז ס'איז ביי דיר יא איין אכסניה!" און איך רוף מיך אָן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאָס איבערינג דערמאָך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואָלען, מיין הארר, לאָזען זיי היסען נעמען א בעל־עגלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאַנציאָן הייסט דאָס, פּערווויסאָרט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באוויזט מיט דער האנד אויפ'ן מויל:

— האבען זיי וואָס צו עסען? שפּייזען?

— די בעסטע שפּייזען! — זאָג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, האָבען האנאוות (הנאה), הערר דייטש, וואָרום מיין פּלוניתי, מיין פרוי הייסט עס, איז א זעלטענע באָלאבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באקען און איהר קאָכען האָט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש הייסט דאָס...

אידען טהוען; אלע דראשנער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האָב געזומען דאָס שטעקעל און בין ארויס אויפ'ן וואָקזאל און בין געוואָרען מיט נאָט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואָס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואנאָן תבואה און באַדארף דעם וואנאָן תבואה אָנגרוזען און אוועקשיקען, איז דערוויף געשטעלט געוואָרען א „פראוויטעל". נאָר אזוי ווי כמעט אלע דראשנער אידען זענען געוואָרען פראוויטעלעס, איז נישט גוט, מוטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקעל תבואה און מע פארקויפט דאָס מיד ליד; איז אָדער מע פארדיענט אָדער מע דערלעגט; און אמאל טהוט מען א חאַפּ פון דער זייט א מעקלערי, אבי סע לאָזט זיך, א דאָס, א יענץ — שלעכט, ניטא וואָס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט געווען וואָס צו טהון? איז חאָטש ניט געווען קיין באהן, איז דער פארדאָס, ווי זאָגט איהר, ניט געווען אזוי גרוים; צו וואָס האָט אונז געטויגט די סטאנציע מיט'ן וואָקזאל, מיט'ן גלעקעל, מיט'ן גאנצען טאראראם?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי אויינמאל אויפ'ן וואָקזאל אביסעל פארזאָרגט און באגלייט ארוים דעם „פאטשטאָווע פּאָיעזר". ס'איז שוין נאָכ'ן דריטען קלונג, דער לאקאמאטיוו האָט שוין גוט אָנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאצפארמע שטעהט א פריצ'ע, א הויכס און א דארם, מיט קעסטעלדיגע הויזען, מיט א הויכען קאפעליש און מיט א סך טשעמאדאנעס; ער שטעהט אויסגעצויגען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אט דאָס פריצ'ע קעהר עפּיס באדארפען האָבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער א טאָרע געטהאָן פון הינטען: „יהודי, געה־צו צו איהם און טהו איהם א פרעג, אפשר דארף ער עפּיס?" און אזוי ווי איך האָב מיר נאָר געריהרט פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם

קירה־דייטש? אבי מע האָט אריינגעטראָגען דעם סאמָוואָר, פאר־
פּאַרעט טיי, און דערצו האָט ער אַרויסגענומען א גוט שלעשעל
ראָם און געמאכט א שנאפּס (און מיר אויך געגעבען א שנעפּסעל),
איז שוין געוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די
טשעמאָדאַנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאָרטען, און מיר זענען
געוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאַך איך מיט איהם א רער, אהין־אַהער, וואָס
טהוט ער היע? מיט וואָס האַנדעלט ער? טאָמער דאַרף ער עפּיס
קויפען, פּאַרקויפען? לאָזט זיך אוים, אז דאַרפען דאַרף ער נאָר־
נישט. עפּיס מאשינעס, זאָגט ער, באַדאַרפען דורכגעהן, — ווייס
איך, א נעכטיגער טאָג, — און בשעת מעשה חאפט ער אלע מאָל
א קוק אין אויוועז אריין און פרעגט זיך נאָך אלע מינוט, צי ס'איז
נאָך נישט פּאַרטיג דאָס עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר
דייטש, זיי האַלטען גוט פון דער אכילה?" ענטפערט ער דאָך
מיר מסתמא פּדרוך, וואָרום א דייטש פּאַרשטעהט דען וואָס מע
רעדט צו איהם? אזוי לאַנג, אזוי בריוט, ביז מע האָט איהם גע־
גרייט צום טיש און דערלאַנגט די וועטשערע — א פּרישע יויך
א מחיה'דיגע מיט מאַנדלען, מיט א גאַנץ עוף מיט מאַנאַגריפּלעך
און מיט מערלעך און מיט פּעטרישקע און מיט... מיט... מיט...
(מיינע, אז זי ווילל נאָר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!" — זאָג
איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך
צוגעהאפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־
ניט־עסען־עסט־געזונט!" — מאך איך צו איהם וויעדער א מאָל,
און ער זופט די יויך געשמאק, ער זאָל דאָם אפילו ענטפערען דאָס
צווייטע וואָרט, חאטש זאָגען א דאנק, — ווער? וואָס? „א
גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און א גרויסער זוללל־יוסובא'ניק!"

הכלל, ער האָט אָפּגענעסען, פּאַררויכערט א לאַנגע פּיפּקע און
זיצט און שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף
אלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען
און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראכטען מכח נאכטלעגער.

— יא וואהל! — מאכט ער צו מיר מיט א שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס גאנצע פנים שיינט איהם, ווי די זון.

„א חכם א רייטש!" — טראכט איך מיר און מאך נישט קיין לאנגע מחזקות און באשטעל א בויד און איך פארפיהר איהם גלייך צו מיר אהיים.

געקומען אהיים, גיב איך איבער באלד מיין ווייב אלסדינג, אז גאָט האָט מיר צוגעשיקט איין אורח א דייטש — נאָר איין אנטיק. נאָר א אידינע פארשטעהט דען עפים? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באגראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפען פונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאר אורחים, וואָס פאר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?"... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפים, אז זי האלט סאמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם גלייך אין פנים אריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אהין, ניט אהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאר געלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, ארום איהם עפים חאפען, אָפּלעקען א ביינדעל... זענט איהר שוין פארטיג? אז איך האָב זי שוין גוט איבערגערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלעגען — אין דער ערד?" „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נארישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאָלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָדון איז מבין כל דבור!" ערשט דעמאָלט האָט זי פאר־שטאנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אָפּגעטרעטען אונ־זער אלקער, און מיין וויב האָט געזומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאמָווער און געשטעלט זיך קאָכען וועטשערע. תחילת, אז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אלקער, האָט ער אפילו אביסעל פארדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עס וואָלט געמעגט זיין אביסעל בעסער!" נאָר וואָס פארשטעהט

דער ערד אדם־נאקעט, ווארפט דאָס בעטגעוואנט פונ׳ם בעט, שפייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפראך, מע זאָל גאָר באהיט ווערן. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפען־אויף די טיר. ווערד ער מלא רציחה און פאלט־אַן אויף מיר מיט קולא־קעם, ווי׳ל מיך דורם זיין, חאפט מיך פאר א האנט און פיהרט מיך צו צום פענסטער און ווייזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעבייסען דאָס גאנצע לייב, און טרייבט מיך ארויס און פארמאכט די טיר. „א משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אַן צו מיינער — און א גרויסער מפונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעוויזען, זאָג איך, אז עס בייסט איהם, איז הימל׳ עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר א חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פסח געריניגט דאָס בעטגעוואנט און געפארעט דאָס בעט מיט קעראָסין"...

אין דער פריה, איך האָב געמיינט, מיין דייטש וועט דאָ ווערען ברוגז און וועט אנטלויפען פון אונז ווא׳ דער שווארצער פעפער וואכסט, צום סוף — ווער־וואָס? וויעדער א „גוט־מאָיען" און וויעדער געשמייכעלט, און וויעדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און וויעדער געהייסען זיך קאָכען עסען, און דערווי׳ל צו דער טיי געהייסען זיך אָפקאָכען וווייכע אייער, מאָצינקעס, — וויפיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט א צעהנדליג! און צום עסען גע־נומען א רעכטען שנאפס און מיר א שנעפסעל׳ אוז חי גע׳לעבט! געקומען ביינאכט — וויעדער דאָס אייגענע שפיעל׳: פריהער גע־חראפעט, געפייפט און געסאפעט און געחארחעלט, און נאכדעם גע־קרעכצט און גאוויקעט, געפארשקעט און געקראצט זיך און גע־שפיגען און געווארטשעט, און אויפגעחאפט זיך און ארפגעווארר־פען דאָס גאנצע בעטגעוואנט און געשפיגען קלעק און געבייזערט זיך און געשאלטען אויף זיין לשון: „צום טיוועל׳! סאקראמענטא! דאָננערערר־וועטערערר!"... און אויפגעשטאנען אין דער פריה — וויעדער „גוט מא־יען", וויעדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און וויעדער געשמייכעלט, און וויעדער געגעסען, און וויעדער געמאכט א שנאפס און מיר א שנעפסעל׳ — אזוי עטליכע טעג כסדר, ביז

האָב איך אַ וואונק געטהאָן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם אַ געלעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָס הייסט וואו? טאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאַנגע שהיות און געהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען אַ געלעגער, פאַנאַנדער־געשלאָגען דאָס בעטגעוואנט, ווי עס געהר צו זיין (מיינע, אַז זי וויל, קאָן זי) — איך טהו אַ קוק, מיין דייטש איז עפּיס נישט צופריעדען, עס געפעהלט איהם ניט, אַפּנים, וואָס סע פליהען פּע־דערען, מחמת ער פּאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת־נפשות. מאַך איך צו איהם: „וואַכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אַז ער ענטפערט מיר אַ דאַנק? ווער־וואָס? „אַ גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און אַ ווילדער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט אַ געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר (מיינע, אַז זי וויל נאָר, קאָן זי!), אַ גאַנצע „העסע־בעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט, גע־ווינשט איהם אַ גוטע נאכט און געגאַנגען שלאָפען.

תחילת, אַז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, גאַנץ געשמאַק, חראָפעט מיט אַ מאַדנע שטימע, סאָפעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, פייפט און חארחעלט, זוי אַ געקוילעטער אָכס, און פלוצים חאָפט ער זיך אויף און קרעכצט און אויקעט און פּאַרשקעט און קראַצט זיך און שפּייט און ווער־טשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאָפּע און אַ פייף און אַ חארחע, און חאָפט זיך וויעדער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט איין אוי און מיט אַ פּאַרשקע און מיט אַ קראַצען זיך און מיט אַ שפּייען און מיט אַ וואַרטשען; און אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־אַראָפּ פונ׳ם געלעגער, און איך הער, ווי עס פליהט דאָס בעטגעוואנט אין דער ערד אַריין, איין קישען נאָכ׳ן אַנדערען, מיט אַ מין כעס און מיט משונה־מאַדנע וויילדע וועטערר: „צום טייוועל! סאקראַ־מענטאָ! דאַנערערר־וועטערר!" איך לויף־צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

צוקער האָט איהר ניט געגומען — א קערבעל, איז דרויי קאַרבען; קיין ווײַן האָט איהר ניט באַגעהרט — איין קאַרב, איז פיער קאַרבען; קיין ביער איז ניט געווען — זיבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימא־לן, אזוי גרויס, ווי כמעט פינף קאַרבען. נאָר בכדי ס'זאָל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנציגער?" — אזוי מאַך איך צו איהם נאָך ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר געזאָגט א קרום וואָרט? חס ושלום; געפּיפקעט מיט דער פּיפקע און געשמייכעלט און אַרויסגענומען א כּף־הא'ער און א וואָרף נעטהאָן, ווי מע ווארפט־ארויס א דרייערעל, זיך נאָנץ פיין אָפּגעזעגענט און אַוועק מיט'ן באַהן. „וואָס זאָגסט דו עפּיס, מיין ווייב, אויף אזא מין דייטש?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע דייטשען, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דינ"...

דער דייטש איז אַוועקגעפאָהרען. ס'איז נישט אַוועקגענאַנגען קיין דרויי טעג, קומט צו געהן דער בריעפּטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער הייסט זיך פריהער באַצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פּאַר וואָס איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פּאַר־געסען, זאָגט ער, אָנקלעפּען א מארקע. באַצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפּגעעפּענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פּאַרשטעה ניט א ווארט! איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגעלאָפּען דאָס גאַנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות געפונען א פּראָוויזאָר פון דער אָפּטייק, וואָס קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָס בריוועל איבערגעלייענט און פּאַרטייטשט, אז דאָס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאַנקט מיר זעהר פּאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פּאַר אונזער נאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער לייעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אייביג נישט פּארגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אז דו ביזט צופריעדען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

ס׳איז נעקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגענאנגען, און ער האָט באַראַרפט אוועקפאָהרען.

אז ס׳איז נעקומען די צייט פון זיין אוועקפאָהרען און דער דייטש האָט נענומען זיך פאקעוועז אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאל איהם דערלאנגען א רעכענונג. זאג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס׳איז, זאג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא׳ער"... שטעלט ער אויס א פאָר אויגען, ווי איינער רעדט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאָהלען א פינפאונצוואנציגער, פינף און צוואנציג קערבלעך, רובל היסט דאָס!" און באווייז איהם אויף די פינגער צעהן און פינף. מיינט איהר דאָך, אז ער וועלט נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאגט צו מיר, אז ער וואלט נאָר וועלען וויסען פאר וואָס קומט פון איהם פינף און צוואנציג רובל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — טראכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מעהר פון דיר; וואָס איך האָב אין פיאטע, פארמאָגסט דו ניט אין קאָפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאָן היסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאל אָנדערהאלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאל צוויי, איז צוועלף מאמאוואָרען, צוועלף האלבע גילדען, איז נייענציג קאָפיקעס; זעכס מאל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואנציג, צוויי שאק אייער, א קערבעל א שאק, איז צוויי קארבען; זעכס ויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גרייפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייכער חשבון זעכס קארבען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאָפיקעס; שנאפס האָט איהר געטרונקען אייגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

וואָס איך דול איהם אלע מאָל דעם סֿפּאָדעק. וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין געשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פּראָווויזאָר, און לייענט מיר א גאנצע מגילה, וויעדער פּונ׳ם דייטש, אזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אהיים און האָט זיך געזעהען מיט זיין געליעבטער פּאמיליע, מיט זיין „פּרוי״ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אלסדינג, ווי אזוי ער איז געקומען צו אונז אין דראָשנע, און ווי אזוי ער האָט זיך באגעגענט מיט מיר אויפ׳ן וואָקזאל, און ווי אזוי איך האָב איהם פּארפּיהרט צו זיך אהיים, געגעבען איהם אזא וואהלע, אזא רוהיגע שטאָנ־ציאָן, — לכן דאנקט ער אונז זעהר און זעהר פּאר אונזער גאסט־פרייגדליכקייט און פּאר אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פּארגעסען אייביג, ווייל ער וועט לעבען. „טפּו זאָל ער ווערען!״ — זאָג איך און בטל־אוים צו איהם אלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס געהען אוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פון דער פּאָסט א „פּאָוויעסטקע״ אויף א רובל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פּאר א רובל מיט צוועלף?״ פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אזוי וויסען, זאָג איך, בייז!״ און לויף אוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפּרעגען, פון וואָנען האָב איך עס א רובל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אז ניט איך האָב א רובל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דארף איך גאָר באַצאָהלען א רובל מיט צוועלף. „פּאר וואָס איז?״ — „פּאר א בריעף״, — זאָגט מען מיר. „פּאר וואָסער א בריעף? — זאָג איך. — אפשר, פּונ׳ם דייטש?״ — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּים טענות? איך האָב באַצאָהלט א רובל מיט צוועלף און האָב אפּ־געגומען דעם בריעף, — א גאנצען פּאקעט. איך עפּען־אויף דעם בריעף — וויעדער פון איהם, פונ׳ם דייטש! איך קום צום פּרא־וויזאר: „האָט קיין פּאראיבל ניט, זאָג איך, פּאני, איך האָב שוין, זאָג איך, וויעדער, איין אומגליק, א דייטשען בריעף״. דער

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קליי־נער נאָר?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע נאָראָנים, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

עס גיהט אַוועק נאָך א וואָך, איך קום צו געהן פונ'ם וואָקזאָל, טראָגט מיר מיינע אקענען א בריף און זאָגט, אז דער בריעפטרעגער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס?" — „אזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפּען אויף דעם בריף — וויעדער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָווויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריף. לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דייטש איז נאָר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרענין, און אזוי וויי ער פאָהרט אהיים צו זיין פּאָטערלאַנד, דאַנקט ער מיר זעהר פּאָר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פּאָר אונזער גאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער לייבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פאַרגעסען!... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!" — טראַכט איך מיר, און קום אהיים, פרענט מיך מיינע: „וואָס איז פּאָר א בריף?" זאָג איך: „וויעדער א מאָל פונ'ם דייטש! ער קאָן אונז גאָר ניט, זאָג איך, פּאַרגעסען די טובה, דער משוגע'נער דייטש!" — „אז גאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אַלע וואָך אזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט דוקא געווען נישקשה'דיג"...

עס גיהען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פּאָסט א גאַנץ גרויסען בריף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרעגער: „ווי איהר ווילט זיך!" און נעמט דעם בריף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פון וואַנעט איז דער בריף, טאָמער עפּיס א נויטיגע זאַך? באַ־צאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפּען אויף דעם פּאַקעט, איך טהו א קוק — וויעדער אויף דייטש. געה איך שוין מסתמא גלייך צו מיין פּראָווויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוהל זיין,

און קום אויף דער באהן און וויל ארויסנעמען די פאסילקע, זאגט מען מיר, איך זאל מוחל זיין באצאהלען צוויי רובל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס, וועט מען מיר ארויסגעבען די פאסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קרינען צוויי רובל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס און באצאהלען און ארויסנעמען די פאסילקע. אפגענומען די פאסילקע, זעהר א שען קעסטעלע, גוט פארפאקט, קום איך צו לויפען אהיים און הויב אן צעפאקעווען דאס קעסטעלע, פאלט נישט ארויס פון דארטען קיין פארטרעט? מיר טהוען א קוק אויפ'ן פארטרעט — וואס ס'האט זיך מיר געח'לומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א נאנץ יאהר! ס'איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט'ן לאנגען האלז און מיט'ן הויכען ספאדעק און מיט דער פיפקע אין מויל! צום פארטרעט איז געלעגען צוגעלעגט א בריוועלע, אויף דייטש געווייניטליך, וויעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאס דאנקט ער אונז פאר דער שטאנ־צי'ן און פאר אונזער נאסטפריינדליכקייט און ליעבהארציגקייט, וואס ער קאן דאס אייביג און אייביג ניט פארגעסען. איין אייניגעגענעסענער דייטש קאן! ברענען זאל ער!... מאהלט אייך, וואס מיר ביידע האבען איהם בשעת מעשה אנגעווינשען און אנגעבענשט, זאל איהם אנגעהן חאטש האלב, רבונו של עולם!

ס'איז אוועקגענאנגען נאך עטליכע חדשים — איין עק, אוים דייטש! דאנקען גאט, פטור געווארען פון א שלאק, אין דער ערד מיט'ן קאפ! איך האב מיך פשוט מחיה נעווען!... זענט איהר שוין פארטיג? האדט זשע אויס, ס'איז נאך נישט קיין סוף. אנומעלטען קומט מיר אן פלוצים ביינאכט א דעפעש, איך זאל, למען השם, קומען צו פאהרען קיין ארעס, און וואס גיכער, צו איינעם א מענטשען א סוחר מיט'ן נאמען גארנעלשטיין; ער האט זיך אפגעשטעלט אין האטעל „וויקטאריע" און באדארף מיך זעהר נויטיג האבען מכח א געשעפט. „אדעס? גארנעלשטיין? האטעל וויקטאריע? א געשעפט? וואס זאל דאס באדייטען?" — אזוי זאג איך צו מיינער... הויבט דאך מיך מסתמא מיינע אן צו טרייר־

פּראָוויזאָר, אויך נישט קיין קלייַנער טפֿש, ווארפט־אוועק אלע ארבייט און לייענט מיר וויעדער א גאנצע מגילה, אלץ פונ׳ם רא־זיגען דייטש, ימח שמו זאל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט א „פייערטאָג", א יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם נעסט, די גאנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפגעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאנצע נעשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אזוי ער איז געקומען צו פאָהרען אין א קליין שטעדטעל קיין דראָשנע, ווי אזוי ער איז געבליבען דעמאָלט אויפ׳ן וואָקזאל אליין אין א פרעמד לאנד, נישט צו פארשטעהן אונזער שפּראַך, ווי אזוי ער האָט זיך מיט מיר באַ־נעגנט און ווי אזוי איך האָב איהם פארפיהרט צו זיך, אפּנעעבען איהם אזא וואָהלע, אזא רוהיגע „שטאנציאָן", ווי אזוי מיר האָבען איהם פרייַנדליך אויפגענומען, אפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אזוי עהרליך און אָרענט־ליך באַהאנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאלטען און מוז אונז נאָך א מאל אפּדאנקען פאר אונזער גאסטפרייַנדליכקייט און גוט־האַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פארגעסען אייביג און אייביג... „א צו־להכעיס׳ניק אָט דער דייטש! — טראַכט איך מיר. — מעהר קיין בריעף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אפּנעמען, עס מעג זיין מיט גאָלד!"

עס געהט אוועק נאָך א חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריעף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פאר־געסען אינ׳ם דייטש. פלוצים קומט מיר אָן פון דער באַהן א פּאַ־וויעסטקע אויף א פּאָסילקע פון א פינפאונצוואָנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פאר א פּאָסילקע אויף א פינפאונצוואָנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען נאָרנישט. פּאלט מיר איין א געדאנק: אזוי ווי איך האָב פרייַנד אין אמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּים א מתנה, א שיפּסקאָרטע, אדער א בילעט, אדער א לאָטאָרעיצעטל. און בין נישט פויל

— „גאָרנישט, — מאכט ער — אָט דער דייטש איז מיינער א שותף אין מאשינעס. איך האָב פון איהם א בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך, למען השם, איבערגעבען פון איהם זעהר א פריינדליכען גרוס און אייך אָפּראָנקען פאר אייער וואהלער רוהיגער שטאָנ־צי־אָן, וואָס ער האָט ביי אייך נעהאָט און פאר אייער גאַסט־פריינדליכקייט און גוטהאַרציגקייט און מיט אייער עהרליך אַרענט־ליך באהאנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אייך בשום אופן קיינמאָל, קיינמאָל ניט פארגעסען, וויל ער וועט לעבען !...

. . . . . .

איין אומגליק האָט זיך אויף מיר געמומען ! איך רעכען, אם ירצה השם, נאָך יום־טוב, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען אריבער־פעקלען זיך פון דראָשטע ערגיץ אין איין אנדער שטאָדט, אנט־לויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אלדי שוואַרצע יאָהר — אבי פטור וועלען פונ׳ם שלים־מזל, פונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער וועלען !!...

בען, איך זאל פאהרען, וואהרום „א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דאס, זאגט זי, טאקי א נויטיגע זאך? אפשר א קאמיסיע, אפשר תבואה?"... נאר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאהרען קיין ארעם! א פאהר קיין ארעם קאסט עפיס הוצאות! נאר ווי־באלד נעשעפט, איז עפיס א תירוץ? בקיצור, איך האב געקריגען עטליכע קערבלעך, האב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באהן און פאהר קיין ארעם. נעקומען קיין ארעם, הויב איך זיך אן פאנאנדער־פרעגען, וואו איז דא ערגיץ האטעל וויקטאריע? איך האב מיך דערפרעגט צו האטעל וויקטאריע. „נישט פארהאן דא ביי אייך, זאג איך, איינער א גארנעלשטיין?" פארהאן, זאגט מען מיר, א גארנעלשטיין; נאר וואס דען? ער איז איצט נישטא אין נומער; איך זאל זיך מטריח זיין צעהן אזייגער אויף דער נאכט. איך קום צו געהן צעהן אזייגער אויף דער נאכט — נישטא גארנעלשטיין; איך זאל קומען צעהן אזייגער אין דער פריה, וועל איך איהם טרעפען. איך קום צעהן אין דער פריה — וואו איז גארנעל־שטיין? נישטא גארנעלשטיין; ער איז נאר־וואס געווען און זעהר געבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראזשנע, זאל מען איהם זאגען, ער זאל מוחל זיין קומען אדער דריי בייטאג אדער צעהן אויפדערנאכט. איך קום דריי בייטאג, איך קום צעהן ביי דער נאכט — נישטא קיין גארנעלשטיין! וואס טויג אייך, איך האב זיך אפגעוואלגערט אין ארעם זעכס טאג מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאפען, קוים מיט ווערים, מיט אנגסטען, איך האב זיך דערוואהרט אויף דעם גארנעלשטיין. דער דאזיגער גארנעלשטיין ווייז־אוים א ליטישער מענטש, מיט א שענער באהד א שוואר־צער; ער האט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאס זענט איהר — מאכט ער צו מיר האלב אידיש, האלב דייטש — דער איד פון דראזשנע?" — „דאס בין איך — זאג איך — דער איד פון דראזשנע. וואס איז דען?" — „ביי אייך האט געהאלטען פאר־א־יאהרען ווינטער שטאנציאן אייגער א רייטש?" — „ביי מיר. — זאג איך. — וואס איז דען?"

די פרויליכע קאמפאניע

(ערצעהלונג)

געשריבען אין יאהר 1903.

די פריליכע קאַמפּאַניע

קאַפּיטל א.

אין א הייסען זומערטאָג, אין אייַנע פון די גרויסע גאַסען פון דער גרויסער שטאָדט, וועלען מיר זאָגען אין יעהופּעץ, האָט געשפּאַציערט מיט א ציגאַר אין די צייַהן א שווארצער יונגער־מאַן מיט רויטע בעקלעך פון א יאָהר... איך קאָן אייך ניט זאָגען אקוראַט פון וויפּיעל יאָהר, ווארום איך האָב זיין פּאַס ניט געזעהן. אמאָל, אז מע האָט נאָך ביי אונז געטראָגען בערד, האָט מען נאָך דער בערד גרינג געקאָנט שאַצען יענעמ׳ס יאָהרען. היינט, אז שערען און גאָלען די בערד איז געוואָרען ביי אידען, ברוך־השם, א וואַכעדיגער גאַנג — אַדרבה, נאָט אייך א געגאָלטע מאָרדע און זייט א בריה, טרעפט וויפּיעל איז זי אלט?... אַנדערע איז גאָר שוועך צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאָס הייסט, אז מע קוקט זיך גוט צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו גרייליך. מע דערקענט זיי נאָך דער נאָז, נאָך די אויגען, נאָכ׳ן קוק. א איר קוקט נאָר אַנדערש; א איד, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „ווער זענט איהר? עפּעס זענט איהר מיר קענטליך? און וואָס איז אייער טהועכטם? זאָגט — אפשר קאָנען מיר איינס דאָס אַנדערע צו־נוטץ קומען?" אָט אזוי קוקט א איד... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פּאַר־שוין, צום שווארצען יונגעמאַן.

דער שווארצער יונגערמאַן איז זיך געגאַנגען פּאַוואָלניקע, ניט ארויסגעלאָזט די ציגאַר פון מויל, ווי א מענטש, וואָס האָט נאָר־

נעראטען פלאץ אויף צו שטעלען א מויער, וואס זאל האבען א ברייטען הויף מיט א פאנטאן און מיט חאטש א שטיקעל גארטען צו דער גאס. אפגעשטעלט האט ער זיך נעבען א טויער, דערזעהן א צוגעקלעפט צעטעל מיט זיבען גרייזען:

„עס גיט זיך אפ בילינ א צוזאמענוואהנונג, גילטיג פאר א בחור".

אויפ'ן פנים פון אונזער העלד האט זיך בעוויזען א צופריעדען שמייכעלע. די משמעות, אז ער איז א בחור און זוכט א וואל־וועלע וואהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואהנען מיט נאך עמיצען.

אנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאק, איז ער אריינגעקומען אין א קליין פינסטער חדר'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א טויבענשלאק אויף א בוידעם, און האט געטראפען א הויכען, טרוקענעם פארשוין מיט א בראנזען גלאנצענדיג פנים, מיט א ליסינע אויפ'ן קאפ און מיט א גרוי געשאָרען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף א צעבראכען בענקעל און דרעהען פאפיראסען. דער אלטער פארשוין איז געגאנגען אנגעטהאן... דאס הייסט, ער איז ניט געגאנגען און ניט אנגעטהאן — ער איז געזעסען אויסגעטהאן, כמעט, קאן מען זאגען, ווי אדם הראשון אין גן־עדן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאר קיין מלבושים א צעהראסטעט, צעריסען, העמדעל ביז די קניע, און אויף די לאנגע טרוקענע בעוואכסענע בארווסע פים א פאר מאדנע מעשטעם, וואס זענען געמאכט געוואָרען אדער פון באבולע פאפיער, אדער פון איין אלטען זאק — פון לעדער געווים נישט.

דער דאזיגער אלטער איז נישט אויפגעשטאנען פאר'ן אריינ־נעקומענעם גאסט, האט ניט געטראָגען אקעגען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאר געבעטען זיצען און אויסגעצויגען א לאנגע, א טרוקענע, בעוואכסענע און א ציטערע־דיגע האנד און האט א זאג געטהאן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

וואָס אָפּגענעסען א פּיינעם מיטאָג, פּערוויכערט א ציגאַר און מאַכט „מאָציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז געווען זעהר פּיין אויסגע־פּוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעם אַרויפּגערעהט אַרויף, נאָר די מלבושים זענען געווען אַביסל געהאַפּט, דהיינו: די אַרבעל פּונ'ם פּירזשאַק האָבען אַביסל צופּיעל נעגלאַנצט, די הויזען זענען געווען אַביסל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, חאָטש זיי זענען אַמאל געווען גרויסאַרטיגע, לאָקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אַביסל אונטערגעפּוצעווטע, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאַסען אַביסל אויסגעדרעהט. אויך דאָס קאָפּעלישעל האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, אז דאָס באַדאַרף זיין נישט קיין גרויסער נגיד, וואָרום א חוץ וואָס דער פּאַסאָן איז שוין לאַנג ארויס פון דער מאָדע, איז דאָס קאָפּעלישעל אליין געווען צוגעלעגערט און אָפּגעבאַרעט אַבי־סעלע און די טאַשמע פּערשמאַלצט מיט פּעטען — זעהר־זעהר א נעמיין קאָפּעלישעל.

דער דלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים חאָפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לעגט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאָפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פערקלויבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אויס פון דאָרטען וואו ערגיץ א מטבע איין אלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער א צוויי קנעפּלעך מיט א „רעצעפּים" פון דער פּאָסט און רייבט אויס א לעכעל, אז טאָמער וועט זיך מאכען א מאל א מטבע, זאל זי אויך ארויסקריכען.

וועדליג דער דאָזיגער פּארשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצעהל־טע טריט, און געדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטיל־ער־הייט א גאַנץ פּיינעם ניגון און אלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס איז אָדער א רייזענדער, וואָס איז אראָפּגעקומען אהער פון א פּרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגעגאַנגען אביסל אַנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז א היגער תושב, וואָס זוכט א

אזוי ענטפערט איהם דער אלט־נאקעטער בעל־הבית, וואַרפט ניט אוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האָט נאָך איין קוק נישט געטהאָן אויפ'ן גאסט.

— וויפיעל זענען מיר דאָ, הייסט עס? — פרעגט איהם דער נאסט און קוקט, ווי אזוי האָבען אהער געקאָמט אריין דריי בעטלעך?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאָס, אזוי גרוים, ווי דריי שכנים און אייגער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און אייגער א בעל־הבית? איך זעה נאָר דריי בעטלעך. וואו זשע שלאָפט איהר?

— פאר מיר זאָרגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין אָרט. איך קאָן שלאָפען אויפ'ן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבערראשט. ער איז געווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט זיך דאָס דער דאזיגער אלטער לעגען אויפ'ן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאַנגע פיס? ער האָט איהם בעטראַכט, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון וועג, און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם טאקי פאָרט א פרעג געטהאָן:

— איך וואָלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאָן אזא הויכער מענטש שלאָפען אויף א קורצען טיש?

— איהר ווייסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאָך א צוויי טישען, קומט שוין אויס גוט.

— איהר האָט דאָך אָבער נאָר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער לץ!" — טראַכט זיך דער גאסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— וועו, הייסט דאָס, באדארף מען צאָהלען די ערשטע ראַטע פאר דער ערשטער וואָך?

— אויב די קווארטיר איז פאר אייך, איז טאקי באלד קלאָפ און צאהל, ווי זאָגט ער: א מיתה משונה אויפ'ן אָרט.

— זיצט.

דער אריינגעקומענער פּארשוין פון זיין זייט האָט אויסגע־טהאָן דעם קאָפּעלייש און האָט זיך א נייג געטהאָן צום האַלב־נאָקעטען בעל־הבית. נאָכדעם האָט ער אָננעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאָל זיך אַנידערזעצען, און מחמת ס׳איז מעהר ניט געווען ווי איין בענקעל, און דאָס בענקעל איז דאָך געווען פערנומען — לכן האָט ער זיך אַביסעל ארומגערעהט און געפּאַלען אויף א שכל, אז איידער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואָס שטעהען ביי די וועגנ. דער דאָזיגער פּלאָן איז געפּעלען דעם בעל־הבית אויך, וואָס האָט ניט אָפּגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האָט זיך גע־וועגדט צום אריינגעקומענעם פּארשוין מיט די דאָזיגע ווערטער:

— האָט נאָר קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך נעם אייך אויף „אין חאַלאַט״; ס׳איז שרעקלעך היים אין דרויסען, און דאָ אונ־טער׳ן דאָך איז נאָך הייסער, א ריינער גיהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קווארטיר? פיער קאַרבען א חודש, מיין בעטעל, אייער בעטנעוואנט, איין מאָל אין טאָג היים וואסער פונ׳ם סאמא־וואר. געלט אַלע וואָך אויף צופריהער. וואָס איז אייער טהעכטם?

— מיין טהעכטם? — מאכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאָז. — המ... איין מאָל אין טאָג היים וואסער? און איך האָב גערעכענט צוויי מאָל.

— וואָס דאַרפט איהר צוויי מאָל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאָך ארום מסתמא אין גאַס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אָבער, מע קומט אמאָל אהיים פּארפּריה, גלָוסט זיך אַ מרונק.

— טרינקט מען וואסער.

— א דאנק אייך פאר דער עצה.

— נישטאָ פאר וואָס.

קאַפּיטעל ב.

אַרקאַדי שווייצער איז אַוועקגענאַנגען אויף דער אַלטער סטאַנציע נאָכ'ן באַגאַזש, וואָס איז בעשטאַנען פון א קליין רעצעפּ, נאָר פּעסט געפּאַקט, אָנגעשטאָפּט מיט... וואָס קאָן זיך, למשל, געפינען ביי אָט אזא מין חברה־מאן אין רעצעפּ? איך וויים ניט, וויי אזוי איהר, — איך האָב פון תמיד אָן שטאַרק חשק א קוק טהון יענעם אין רעצעפּ אַריין, — און פון זינט איך האָב געלייענט די מעשה פון דעם פּאַריזער פּאַרפּל, איז ביי מיר דער חשק געוואָרען נאָך גרעסער. אויב איהר האָט צייט, וועל איך דיר דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אין קורצען:

די געשיכטע קומט פּאָר אין פּאַריז.

איין „ער" מיט א „זי".

ער פון בערלין, זי פון ווין.

ער א חתן, זי א כלה. דאָס הייסט, זיי האָבען געזאָלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפּגענפּאָהרען קיין פּאַריז אויף אָנקומען זיך.

געקומען צו פּאָהרען אין איין צייט, זענען זיי פּאַרפּאָהרען אין איין האָטעל און אָפּגעשטעלט זיך אין פּערשיעדענע נומערען, געווינטליך, און מחמת זיי האָבען זיך ניט געקענט, האָבען זיי נאָר־נישט געוואוסט איינס פון'ם אנדערען.

בעדאַרף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פּרענט מען נישט קיין קשיא): זיי האָבען ביידע געהאט אלץ איינע רעצעפּע פון איין פּאַבריק מיט אלץ איינע שליסעלעך, און די מענשען, וואָס האָבען אַראָפּגעטראָגען דעם באַגאַזש, האָבען זיך פּערביטען מיט די יוצרות, אַריינגעטראָגען צו איהם איהר רעצעפּ, און צו איהר — זייך רעצעפּ.

אויסגעטהאָן זיך און איינגעוואשען זיך, ווי עס געהער צו זיין, האָט זיך יערער פון די צוויי אָפּגעשלאָסען דאָס רעצעפּ, געוואָלט איבערטהון זיך, ווי עס פּאסט פּאר חתן־כלה. און שטעלט אייך

דער גאסט, וואָס איז אַליין אויך געווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט אַליין אויך ניט פיינט געהאט צו טרייבען קאטאָוועס, איז געווען אנטציקט פון דעם דאָזיגען מאָדנעם נפש, וואָס האָט די גאנצע צייט נישט אויפגעהויבען די אויגען א קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאָלט, וועז ער האָט ארויס־בעקומען א זילבערן קערבעל און אנידערגעלאָזט איהם דעם אויפ־גאָב, האָט דער בעל־הבית דאָס קערבעל צוגעזרוקט מיט איין פינגער צו זיך און אַלץ נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און זיך געזומען וויעדער צו די פאפיראָסען.

דאָס האָט שוין דעם גאסט פערדראָסען, און ער איז אויפגע־שטאנען און אָפגערעקאָמענדירט זיך פאר איהם:

— ארקאדי שווייצער.

— בראָנזענטאָלער! — האָט איהם דער בעל־הבית אָפגעזאָגט־פערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און דער־לאנגט איהם אויף צו געזעגענען זיך צוויי לאנגע, דאָרע, טרוקענע האָריגע פינגער.

שוין געשטאנען ביי דער טיר, האָט זיך ארקאדי שווייצער אויסגעדרעהט צום בעל־הבית:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער בראָנזענטאָלער, ווער זענען יענע צוויי שכנים מיינע?

בראָנזענטאָלער האָט אַלץ געדרעהט די פאפיראָסען און נישט געטהאָן דעם גאסט צולייעב א קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דארפט טאקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אז איהר וועט וועלטה זיין ביי גאָט און האָבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאכט זיך באקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאָל", דער אנדערער „שמאָל", און מיט אייך און מיט אונז ביידען אינאיינעם וועט דאָס אויסקומען „נאָל, שמאָל עט קאָמפאניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אדיעו! איהר קאָנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באגאזש.

וועלען זיך נאָך אומקאהרען שפּעטער צו זיין פּראָפּעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבעריגע שכנים.

אז ארקאדי האָט געבראכט צו טראָגען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין געווען פּאַרנאכט. אין חדר האָט שוין געטשאַרעט א פּערוויבערט לעמפּעל און ביי׳ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאָדנער נפש מיט א בלאָס פּנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פּידזשאַקל מיט מאָדנע ברייטע ארבעל, א קלאָר־ווייסען קאָלנער פון פּאָפּיער מיט א שניפּס א שארף־רויטען, ווי פּייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פּאָר קלייענטשקע פיסעלעך.

„אפּנים, דאָס מוז זיין אייגער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאָל עט קאָמפּאני". — האָט זיך ארקאדי געטראכט.

אריינגעקומען און אָפּגעלענט דאָס רענצעל אויף א בעטל, האָט זיך ארקאדי שווייצער פּאַרגעשטעלט פּאָר׳ן נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאפּט, אויס־געטהאָן אויף דער גיך די ברילען, א טרייסעל געטהאָן מיט די אונ־טערגעבויגענע אָנגעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פּאָר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־איינציגע בענקעל.

דער רויטער שניפּס, די פּעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר, די מאָדנע ברייטע ארבעל פונ׳ם טשעשונטשאָווען פּידזשאַק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פונ׳ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפּרינגען זיינס — דאָס אלסדינג אינאיינעם האָט געהאט דעם זיעבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעדאַרפט זיין שטאַרקער פון אייזען, ער זאָל זיך איינהאלטען פון אויסצו־שיסען איהם א געלעכטער גלייך אין פּנים אריין.

פֿאַר זייער איבערראשונג, אז זיי האָבען אָנגעהויבען ארויסנעמען פון דאָרטען די מלבושים: ער — נקבה'שע, און זי — מאנס־ביל'שע! זיי זענען ביידע שיער ניט געפאל'ען חלשות! נאָר אל'ע מענשען אויף דער וועלט זענען דאָך נייגיעריג... אז דער ערשטער שרעק איז איבערגענאַנגען, האָבען זיי אָנגעהויבען אריינקוקען אין די רענצל'ער אריין נאָך טיפער און האָבען אָנגעהויבען ארויס־נעמען פון דאָרטען משונה־מאָדנע זאכען, ארויסשל'עפען פּאָק מיט פּאפּיערען, בריוועל'ער אל'ערל'י — און פרעמדע בריוועל'ער ווילט זיך דאָך דוקא ל'ייענען! — און מען איז געוואָהר געוואָרען איינס אויפ'ן אנדערען אזל'כע סודות, וואָס ווען זיי געפל'ען זיך, טהוען א שידוך, האָבען חתונה און ל'עבען־אָפּ א האל'בע מאה יאָהרען, וואל'טען זיי ניט דערגאַנגען קיין צהנטחל'ק אפילו... בקיצור, זיי האָבען זיך צעפּאָהרען, ער קיין בערל'ין, זי קיין וויען — אויס שרוך.

אצינד וועל'ען מיר זיך נעמען צו אונזער ארקאדי שווייצער'ס רענצל'.

דאָרט איז געווען אביסל' וועש, א פּאָר פּאָפּיערענע קאל'נערס מיט מאנקעטען, עטל'יכע פידעל'עך פון אויסגעדויכערטע פּאפּי־ראָסען, א סדור'ל' מיט א תהל'ים'ל' מיט א פּאָר קל'יינע תפילים'ל'עך (א אידישע נשמה טאָר מען ניט שאצען!), אוי א גאנצער פּאק מיט צונויפגעטאשטע, גוט־צונויפגעל'עגטע און מיט רויטע פּאָדעם־זייד פערבונדענע טעשל'עך קאָרטען.

פון דעם דאָרפען מיר ל'ערנען דעם פּשט, אז ארקאדי שווייצער האָט נישט פיינט קיין קערטל'. נאָר צו וואָס טויג האל'טען ביי זיך אין רענצל' אזא משא מיט קאָרטען? איז די משמעות, אז ארקאדי'ס געשעפט, דאָס היסט זיין פרנסה, איז קאָרטען — און מיר האָבען נישט געהאט קיין טעות. זיך גוט נאָכגעפרעגט ביי זייגע בעקאַנטע, זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אז ער דרעהט זיך ארום קאָרטען און דערפון טאקי ל'עבט ער. דער פּירוש פון די דאָזיגע ווערטער איז ניט גל'אט; מע בעדאַרף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועל'ען מיר דאָס, אם ירצה השם, ווייסען. מיר

זינד, האבען ניט מיט וואָס א טאָג איבערצוקומען, קאָנען אויסגעהן אין מיטען העלען טאָג פּאר אלעמען אין די אויגען, חאפּען זיך אָן אָן א שארף פון א שווערד, טולען זיך צו יענעם און קלעפּען זיך אָן אזוי שטאַרק, אז ס'איז שווער זיי אָפּצוריסען און אָפּצוטרייבען פון זיך, ווי איין אמת געטרייַ הינטעל...

קאפּיטעל ג.

דאָס איז א כלל אויף דער וועלט, אז הילף קומט מעהרסטענטהייל אומגעריכט. גאָט ווייסט וואָס מיט אונזער פּארשוין וואָלט געווען, ווען סע קומט ניט אָן פּלוצים בראָנזענטאָלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם גאנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך וויים א מעשה, וואָס א יונגער מענש, א געזונדער, א שטאַרקער, האָט געחלש'ט ביי א מחבר אונטער די הענד. פון דעמאָלט אָן, אז דער מענש דערהערט דעם נאָמען מחבר, אנטלויפט ער וואו דער שווארצער פעפער וואכסט.

— טשיידעלי! גאָט האָט אייך שוין צוגעשיקט א קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אנו, לעגט נאָר אוועק די „חלירע", און לאָמיר בעסער נעמען עפּים אין מויל אריין.

מיט די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־הבית זיך געוועגדט צום מחבר און האָט א וואַרף געטהאָן אויפ'ן טיש א פּעקעל — דאָרט איז געלעגען א פּלעשעל „מאָנאָפּאָלקע", א ברויטעל מיט א טראַנקע מיט א פּאָר ציבעלקעס. און ארקאדי האָט איהם בעטראכט, כמעט נאָר ניט דערקענט אינ'ם אָנטהון. אויף איהם איז געווען א שווארצע שבת'דיגע קאפּאָטע, א וויים העמד, געלע שיך מיט רויטע שפּראָנצקעס, און אויפ'ן קאָפּ — א בריטער וויסער שטרויענער קאָפּעליש מיט א פּענסנע אויף די אויגען — א גאנצער פראנט! דאָס טונקעל־בראָנזענע פּנים מיט די שארפע ווינקלען

— איהר שרייבט א בריוועל? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָם בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועל, איך שרייב א בוך. איך שרייב כסדר. איך בין א שרייבער, פּארשטעהט איהר מיך, א מחבר. — האָט איהם יענער נעגעבען צו פּערשטעהן אויף זיין הייזעריגער שטיבעל, אונטערגעטאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטערע אונטערגעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט ארקאַדי בעמערקט א פּאָר קלייגע ווייסע הענטלעך מיט דינע קלייגע פינגערלעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן נאָך קלענער אונטער די בריייטע אַרבעל פּונ׳ם טשעשונטשאָווען פּידושאק.

— איהר זענט א שרייבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצטער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אונז דאָ ניט באשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאַכט מיט א צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און ארויסבעוויזען קלייגע שוואַרצע צייהנדלעך, ווי ביי א קינד, וואָס האָט קאַלי צייהן דערפאַר, וואָס סע עסט א סך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באשרייבען יענעם. איך בין געהרען, אז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפערט דער מחבר, און איך מיין, אז ס׳איז געווען לחלוטין איבעריגע ווערטער, דען וען אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אליין געקאָנט פּערשטעהן, אז דאָס איז א מענש, וואָס איז געהרען, אז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארויס מיט זייער כאַראקטער: „אָט א דאָס בין איך און אזוי מאַהלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגענעבען דער גאַנצער וועלט, און די גאַנצע וועלט שאפט מיט זיי, עקספּלאַאטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פּלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע ביישנים; זיי וועלען אייך קיינמאל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אז זיי ווייגען, ווייגען זיי נאָר אויף יענעמ׳ס צרות, קומען־אָפּ פּאַר פּרעמדע

ציגאר, וואס דער רויך פון איהר וואלט געווען א גוטע סגולה אויף ארויסצוטרייבען פליעגען.

— הערט איהר? — מאכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואלט געמענט שוועהרען, אז איך האב אייך געזעהען ביי סעמאדעני'ן אין „ביליארד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען געווארען נאך רויטער. ס'איז איהם, אפנים, ניט אנגעשטאנען דאס ערטעל, וואו מע האט איהם דארטען געזעהן, האט ער זיך ווי פערענטפערט:

— מענליך, עס קאן זעהר שען געמאהלט זיין. בייטאג מאכט זיך, נישטא וואס צו טהון, חאפט מען זיך אריין אויף א האלבע שעה זעהן, ווי מע שפיעלט אין ביליארד.

— און מיר דאכט זיך, אז איך האב אייך אליין געזעהן עטליכע מאל מיט א לאנגען שטעקען אין די הענד ארומדרעהען זיך ארום גרינעם טיש, און דוקא אהן א קאפאטע. איך פארשטעה ניט, וואס איז דא פארהאן צו שעמען זיך? א פרנסה גלייך מיט אלע פרנסות.

דא האט אונזער בעל־הבית געטראפען, ווי מע זאגט, פונקט אין קארב אריין. אין דער לעצטער צייט האט ארקאדי שווייצער נעבאך געלעבט נאר פונ'ם ביליארד. דאס הייסט, אייגענטליך, איז זיין פרנסה געווען, ווי מיר האבען שוין אויבען געזאגט, קארטען, נאר קארטען מיט ביליארד, בעדארפט איהר וויסען, קעהרען זיך אן שטיקלעך אייגענע, אפטמאל גאנץ נאהענטע מחותנים, למשל, ווי א מלמד שמעקט מיט שדכנות, א בעל־טאקסע מיט קצב, א קרעמער מיט באנקראט, א באנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה, וכדומה.

ווי א מענש א בעל־פרנסה, האט אונזער ארקאדי שווייצער פיינט געהאט אליין צו שפיעלען אין ביליארד. דאס שפיעל אליין איז איהם שוין לאנג נמאס געווארען, דען עס קאסט איהם געלט. זיין עובדא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפיעלט, און „האלטען מאוֹ פאר יענעם".

האָט געגלאָנצט אונטער'ן ווייסען קאָפּעליש און אויסגעזעהן, ווי איין אויסגענאָסענע סטאָטע.

דער בעל־הבית בראָנזענטאָלער האָט אראָפּגעווארפען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהעדיגען קאָסטיום פון אָדם הראשון'ען, אריינגעשטעקט די לאַנגע דאַרע האָריגע פּיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה אַ זאָג געטהאָן:

— אַנו, טשיידעלי, זייט א בעל־הבית'טע, מאכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשיידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבויגען און ארויסגעשלעפּט פון אונטער'ן בעט א קליין בייכיג סאמאָווארעל און איז אַוועקגעגאַנגען מיט דעם דאָס אויפּ־שטעלען, און דאָס סאמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי א קליין קינד ביי א געטרייער מוטער. בשעת געהן האָט דער מחבר אונטערגעמאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבויגענע הערלעך, און אריינגעקומען, האָט ער זיך געזונטען צו די גלעזער, אַוועקגעשטעלט איטליכע זאָך אויף איהר אָרט מיט די קליינע ווייסע הענדלעך, ווי איין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געוואָרען אויפגעשניטען דאָס ברויט מיט'ן פישעל, און אלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צווויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך געזעצט טרינקען טיי, פריהער געזונטען צו קאָפּלעך „מאַנאָפּאָל" און פערביסען מיט טאָראָן גאַנץ געמיטליך, גלייך ווי מע וואָלט נעוועזן צווישען זיך אלטע בעקאַנטע שוין פון כמה וכמה יאָהרען.

— אַצינד, טשיידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער וועלט?

אזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטאָלער צום מחבר, נאָכדעם אז ער האָט פערוויכערט א פאָפּיראָס, דאָס ערשטע מאל א קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פערוויכערט א גראָבע

קומען־פאר. דאס איז געווען פאר אונזער ארקאדי'ן א גרויסער אראפפאל, איין אמת'ע ירידה, קאן מען זאגען, דען ער איז געווען, אייגענטליך, א קארטען־שפיעלער. דאס האבען איהם די צרות זיינע געבראכט דערצו, ער זאל זיך אראפלאזען אזוי נידעריג און ווערען א „נאוואדטשיק" צווישען ביליארדשטשיקעס. נאר וואס טהוט ניט א איד צוליעב פרנסה? און דערמאנט זיך אונזער ארקאדי שווייצער אן יענע גוטע יאהרען, בשעת ער האט „געפיהרט א גרויסע שפיעל", געפאהרען מיט חברה אויף די פאראחאדען, געחאפט א האז און איהם אויסגערייניגט די קעשענעס ער לפק; און נאכדעם אין די האטעלען געלעגען וואכען־לאנג, ניט אנגעקוקט די ליכטיגע שיין און נאר געשפיעלט און געשפיעלט און געשפיעלט; און נאכדעם, אין די קלובען, געווארפען א באנק אין „דיאבעלעק": פינפאונצוואנציג פאר צוואנציג, פופציג פאר פיערציג, און הונדערט פאר אכציג, און צוויי הונדערט פאר הונדערט זעכציג, און פיער הונדערט פאר דריי הונדערט צוואנציג, — און אונזער ארקאדי לאזט־ארויס א טיעפען זיפץ פונ'ם הארצען.

— וואס זיפצט איהר אזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף דעם, וואס סע געהט אייך ניט אין דער שפיעל?

— וואסער שפיעל? וועך שפיעלט היינט? — מאכט ארקאדי מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואס איז אמאל געווען קיסר און האט פערלארען די מלוכה. — מיט'ן מלאך־המות שפיעלט מען זיך היינט! אמאל איז געווען א שפיעל, אוי א שפיעל! וואו זענען אהינגעקומען די יאהרען, וואס מע פלעגט „פאנטירען" הונדערט קארבען אויף א קארט? צוויי הונדערטער אויף א קארט? דריי הונדערטער אויף א קארט?

— אזוי גרויס האט איהר געשפיעלט? — פרעגט איהם בראנזענטאלער און הויבט ערשט אן איהם רעכט צו בעטראכטען.

— אט דאס הייסט ביי אייך גרויס? — מאכט ארקאדי מיט גדלות, גלייך ווי מע וואלט נערעדט פון זיינע שיפען, וואס זענען געגאנגען אויפ'ן ים, אדער פון זיין יוביליי, וואס ער האט זיך מיט

„האלטען מאזא" אויפ'ן ביליארד — דאָס איז א מין געשעפט, ווי אלע געשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען נישט פאר איבעריג זיך אפשטעלען דערויף אויף א צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאָר א גרויס, שטאַרק אָנגעוויכערט און פער־ברודינט חדר, מיט עטליכע לאַנגע טישען, מיט גרינס בעצוינען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך ארום פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט מיט לאַנגע גלאַטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די נעטאָקטע ווייסע ביינערנע גאַלקעס, און ווער עס האָט געמאכט מעהר גאַלקעס, דער האָט „נעענדיגט די פּאַרטיע" און נעמט צו דאָס נעלד.

שפּיעלען — שפּיעלען, צום מיינסטען, נאָר צוויי, און דער גאַנצער איבעריגער עולם, פערשיידענע מינים פּאַרשוינען, זיצען ארום און ארום ביי די וועגד און קוקען אויף דאָס שפּיעל, און מע לעגט־איין געלד פאר די שפּיעלערס, ווער פון די צוויי וועט פריהער ענדיגען די פּאַרטיע, — דאָס ווערד אָנגערופען הא לט ען מא זא.

צווישען די שפּיעלערס זענען פאַרהאַן גרויסע ספּעציאַליסטען, וואָס געבען יענעם עטליכע אויגען „פאָר", געווינען די ערשטע פּאַרטיע און נאָכדעם הויבען זיי אָן שטאַרק פערשפּיעלען, געבען פאַלשע גענג („קלאַפּ־שטאָם"), מאכען כלומרשט אומגעהרען א ציטער מיט דער האַנד („מענדראזשע"), און דערמיט חאפט מען „פּיזשאָנעם" (אומשולדיגע טיבעלעך) און מע נארט אויס ביי'ם עולם דאָס ביסעל מינץ. די חברה, וואָס פיהרען צונויף די דאָזיגע שפּיעלערס, ווערען אָנגערופען מיט'ן נאָמען „בעלי־בתים", אָדער „נאַווּאָדטשיקעס".

איינער פון די דאָזינע „נאַווּאָדטשיקעס" איז געווען, עס זאָל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, אונזער פיינער אורח ארקאדי שווייצער, וואָס איז די לעצטע צייט ניט ארויסגעקראָכען פונ'ם ביליארד, זיך נעווייקט דאַרטען מאָג ווי נאכט, זיך אָנגעגעסען מיט'ן רויך און זיך אָנגעהערט מיט די שענע ווערטלעך, מיט'ן נבול־פּה און מיט די מחלוקת'ען און מיט די קללות און די סקאַנדאַלען, וואָס דאַרטען

בענעמנט זיך מיט'ן רויך פון ארקאדי'ס ציגאר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אן דאָס קלוינע פינסטער חדר'ל, און די לופט ווערד אזוי געריכט, אז פון דער שיין פונ'ם שענעם לַעמפּעלע איז קוים־קוים וואָס מע זעהט איינס דאָס אנדערע.

קאַפּיטעל ד.

— נו, און געלט? אויף צו פיהרען אזא שפּיעל באַראַף מען דאָך עפּיס האָבען פּאָדעם! — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און בעטראכט איהם, ווי א גרויסער פּראָפעסאָר דעם חולה, דאָס הייסט, קוים־קוים וואָס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג.

— געלט פרענט איהר? — ענטפערט איהם ארקאדי און נעמט־ארוים די גראָבע ציגאר פון די צייהן: — געלט פרענט איהר? אזוי ווי שטערען אין הימעל! קאַרג „פּוזשאָנען", קאַרג „פּרייערס", קאַרג אידיאָטען פּאַרהאַן אויף דער וועלט? ווי די געברָאָטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אריין, ווי די שרעטעלעך טראָגען זיי אייך דאָס געלט גלייך אקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאָט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפּיעלט מיט אונז!... אָט אזעלכע אידיאָטען זענען דאָס! איך וויים עס גאָנץ גוט, דען איך בין אליין געווען א רעכטער אידיאָט, ביז איך האָב אָנגע־שמעקט און געחאַפּט דעם סטרי און האָב אָנגעהויבען מאכען א קערבעל גאָר באופן אחר! אי יאָהרען, יאָהרען! ס'איז געווען, הערט איהר, יאָהרען! (בשעת מעשה פערטראָכט זיך ארקאדי שווייצער און לאָזט ארויס א טיפען זיפץ פונ'ם הארצען). יענע יאָהרען וועלען זיך אזוי גיך, האָב איך מורא, נישט אומקעהרען. אין אַדעם איז דאָס געווען! אי אַדעם, אַדעם! א שטערטעל! לעבען זאָל דאָס טאקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אַדעם, פּאַרשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואכסען, אָנגעקומען אהין פון בעסאראביע, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א נאקעטער, א בּאַר־ווייסער, און געשמייכעלט צו א בולקע. דען וואכסען וואכט איך,

דעם אויסגעפיינט קענען דער וועלט. — אָט דאָס ווערד אָננערופען ביי אייך גרויס? און פינף מאות אויף איין קאָרט פאָנטירען האָט איהר אמאָל געזעהן? אזוי ווי היינט געדענק איך עס: מיר זענען געזעסען א גוטע חברה קלאָפּערס; איך טהו א קוק — אין „בענקעל" לינט א פויטיקע פון כמעט טויזענד „אייניגע". מיין חברה־מאן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאָר־טו!" מאכט ער צו מיר נאָכדעם: „סקאָלקאָ פריקאָושעטיע?" טהו איך א קלאָפּ אין טיש אריין: „קאָרטו!"...

און ארקאדי שטעלט זיך פאָר, אז ער איז אין קלוב און „פאָנ־טירט" אויף א קאָרט, און דאָס פנים פלאמט איהם און די אויגען פייערען, און ער טהוט א זעץ מיט'ן קולאק אין טיש אריין אזוי שטאַרק, אז דער מחבר פאלט שיער ניט אראָפּ פונ'ם בעט אויף דער ערד; ער חאפט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס געפעלט בראָנזונטאָלער'ן אזוי שטאַרק, אז ער צעלאכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען געגעבען — וווייסט איהר, פאר וואָס? וויל ער געהט מיר תמיד אויסגעפוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר געוואָרען טשיידעלי. איאָ, סע פאסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאדי און וועגדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט געזונט און פארניצט געזונט און זאלט איהם צעריסען געזונטערהייט, ווי מיין באבע טאלצע פלעגט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואטען־קליידעל איין ארבע־כנפות אויף שבועות.

אלע דריי לאכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שווארצע צייהנדלעך.

— אזוי גרויס האָט איהר געשפיעלט? המ... — זאָגט ווייטער בראָנזונטאָלער און לאָזט שוין ניט אראָפּ קיין אויג פון זיין נייעם שכן, און לאָזט־ארויס א גאנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

נאָר געווען פון וואַנען, א מטבע, — אז נאָט וועט מיר העלפען, וועל איך מסתמא אָפּגעבען... בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ברייען? איך האָב אזוי לאַנג געטרויבערט קעשענעם, ביז מע האָט מיך געפאַקט מיט א גרויסען סקאַנדאַל און מע האָט צוליעב מיר דעם זיידען אָפּגעזאָגט פון דער שטעלע, און איך האָב געמוזט זאָגען מיין שטערטעל „אדיע", און אוועק קיין אַדעס, און בכדי ס'זאָל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האָב איך די שטיוועלעך פאַרקויפט אוֹן טאַקי נעהאַט דערווייל וואָס צו עסען, ווי זאָגט איהר: צידה לדרך... געקומען קיין אַדעס אזא „בן־בקר", ווי איך, א בר־מצוה־בחור'ל פון א יאָהר זעכצעהן־זיבעצעהן; א שענער יונג בין איך געווען, האָב איך באַלד פאַרטראָטען א שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפרתי'ן אין קאַנטאָר, נאָר אין א געשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואַכס, דאָס הייסט, איך האָב מיך געשטעלט ביי א שטיוועלפוצער פאַר א שטיוועלפוצער, און האָב מיט גאָט'ס הילף נושא חן געווען ביי דער וועלט, דען אָפּפוצען א פּאָר שטיוועל באַ־דאַרף מען קאָנען, די אַרבייט באַדאַרף נעהן גיך און געשווינד, א שפּיי אויף איין בערשטעל און א רייב מיט'ן אנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואָס טויג אייך, איך האָב צונויפּגע־שלאָגען די עטליכע גראָשענס און האָב א שפּיי געטהאָן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספלאַטאַטאָר און אליין געפענט א געשעפט, דאָס הייסט, איינגעהאַנדעלט א פּאָר בערשטלעך מיט שוהוואַכס מיט א שען פּוס־קעסטעל א לייטיש, און פּאַשאָל אויף דער „רישע־ליע" אַרבייטען. און געאַרבייט האָב איך, קאָן מען זאָגען, אויף אַלע כלים, געקליבען די גראָשענס, זיך צונויפּגעשלאָגען ביז א זייגער איין איינענעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און דער מאַמע קיין בעסאַראַביע אוועקגעשיקט א דרייערל, לאָז זי ווייסען, אז זי האָט א זוהן אין אַדעס — און אַרויסגעשטעלט א פייג דער נאַנצער וועלט. איז דאָך אָבער פאַרהאַן א גרויסער גאָט, באַדאַרף איך עסען קעסט אין א אידישען טראַקטיר, און דאָרטען אין דעם טראַקטיר באַדאַרף זיין א בעל־הבית'טע א יפהפיה מיט איהר

דארפט איהר וויסען, פון סאמע יחוס — דעם גרויסען „שומר־בגדים׳ם" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באָד, נעהיט דאָס אָנטהון פון די בעלי־בתים, און האָט באקומען דערפאר נאכצע צוויי גילדן א וואָך, א חוץ פעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פארפאלען געוואָרען מיט, להבדיל, תחתונים! געווען א ריהרעור־דיגע זאך, זאל ער מיר מוחל זיין, אונטער דער נאָז נעקאָנט ביי איהם אוועקטראָגען! יענעם זאָגען: וואָס טהוסט דו, מבויש שטעלען, אָנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאָס, ביי׳ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האָב איך זיך אויפגענאלטען, דען דער טאָטע מיינער איז געווען וויים אונטער זיעבען שלעסער; ער איז נעזעסען מיט גרויס כבוד באזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאלדאט ביי דער טיר האָט איהם נעהיט פון א גוט אויג, ער זאל ניט אריבער, חס ושלום, איבער׳ן פלויט און מאכען א ויברח, און די מאמע מיינע זאל לעבען האָט זיך געלערנט קאָכען און באקען ביי א פרעמדען אויוועז, דאָס הייסט, נישט חס ושלום צוליעב מצוה, נאָר פשוט פאר אָנדערהאלבען קאר־בוינים א וואָך. האָט זי אפילו געוואָלט, איך זאל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האָט אָבער די בעל־הבית׳טע (אפילו א גאנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט נעקאָנט איבערטראָגען מיין אפעטיט; איך עס, זאָגט זי, קיין עין־הרע, פאר הריי, און מע האָט מיר נענעבען דעם ווענ. האָב איך געמוזט אָנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באָד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אָבער, וואָס דאָס האָט לאנג נישט געקאָנט געדויערען, מחמת איך בין נעווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומנ׳ע קאָפיקעס, און האָב נישט געהאט, איהר זאָלט זאָגען, א פרוטה של נחושת. האָב איך מיך מיישב געווען און האָב אָנגענהויבען מאכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אנטלייהען, אבי ס׳איז

שפיעלען אויפ'ן ביליארד, און אז מע שפיעלט זיך אן א גאנצען טאג אויפ'ן ביליארד, מוז מען נאכדעם ביינאכט פארבייסען מיט א קערטעל. זאגט אפשר, אז ניין?

נישט בראנזענטאלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער מחבר האבען געקאנט זאגען, אז ניין, און זיי האבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פערוויכערט א פרישע ציגאר און דערצעהלט ווייטער.

קאפיטעל ה.

— איך וואלט אייך, אייגענטליך, באדארפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פאר וואס איך האב מיך געשיידט, און וואס פאר א מין שפיעל זי האט מיר אפגעטהאן. האב איך אבער מורא, אז די מעשה וועט זיין אביסעל צו לאנג, לכן לעג איך דאס אפ, אם ירצה השם, אויף הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך געה מיר ווייטער. הקיצור, איך האב מיך אפגעזעגענט מיט מיין פלונית בת פלונית און בין אוועקגעפאהרען ווייטער, און האב מיך אראפגעחאפט אהערצו, און האב מיך באזעצט אט־א־דא אין יעהופעץ, און האב אנגעהויבען זוכען א געשעפט. וואס פאר א געשעפט קאן, אשטיי־גער, מאכען אזא נפש, ווי איך? אז אויף א מלאכה בין איך פויל־לכליך; שרייבען און רעכענען האט מיין טאטע פארגעסען מיך לערנען; האנדלען מיט ווייץ און מיט קארן אדער מיט פאפיערען אויף דער בערוע האב איך מורא געהאט, טאמער, חלילה וחס, די שעה זאל ניט זיין, איך פארהאנדעל מיך אזוי, אז איך מוז כיך נאכדעם שטעלען — טהיט מיר באנג, איך זאל מיר ניט פאר־שמירען מיין נאמען, וואס כ'האב אויף דער וועלט. „חאפט דער רוח דאס געלט, אבי דער נאמען זאל איבערבלייבען", — ווי

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר גערופען האָט מען זי ראָזע. באדערף איך איהר מסתמא געפעלען ווערען אין שלייער, געהט זי און רעדט מיך אָפּ פון מיין געשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פאר א ווויקידיילאָ...

— פאר א וואָס? — רופט זיך אָן בראָנזענטאָלער, און טשיידעלי נאָך איהם:

— פאר וואָס האָט מען אייך געמאכט?

— פאר א ווויקידיילאָ. א ווויקידיילאָ וויסט איהר ניט וואָס הייסט? — מאכט ארקאדי שטארק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס דערהערט, אז יענער וויסט ניט וואָס הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטייטש, א ווויקידיילאָ ווערד אָננערופען אזא פארשוין, וואָס אז מע דארף איינעם געבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי׳ם קאָרק און מע ניט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פאר־שטעהט איהר שוין, וואָס דאָס הייסט? און א ווויקידיילאָ בין איך געווען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן געווען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז געווען אין מיר פארליעבט, ווי א קאַץ אין די ניין טעג, און האָט זיהר נעגאהרט צו מיר, איך זאָל פאר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר גע־זאָגט: חתונה האָבען — מהכתיתי, זיהר פיין; נאָר וואָס דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, טאקי משלשל זיין במזומנים חאָטש א טויזענד „איינציגע". האָט זי מיך אָנגעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר ווער האָט אויסגעפיהרט? געווויינט־ליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע געשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען געווען ביליאַרד און קאָרטען. בייטאָג האָט מען געארבייט אויפ׳ן ביליאַרד, ביינאכט — אין קאָרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געארבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלענען אריינקומען צו אונז אין געשעפט אריין, זיך געלערענט

צו געשווינד מיט די ידים; איך האָב מורא, זאָג איך, אז ס'איז ביי איהם צו איין אויסגעשריבענע האנד". — „וואָם זשע, זאָגט ער, ווילט איהר?" — „וואָס, זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך וויל מאכען א סקאנדאל, ווייטער נאָר ניט". — „איהר זענט, זאָגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האָט איהר פארשפיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאָג איך, אומקעהרען? בלאָטע!" — „וואָס דען, זאָגט ער, ווילט איהר?" — „איך וויל, זאָג איך, ס'זאָל טאקי זיין יחדיו, חצי שלי וחצי שלך, ווי מיינער א גוטער ברודער זאָגט, בעת ער וויל יענעם באגראָבען, הויבט ער אָן צו רעדען אויף דייטש: „לעבען אונר לעבען לאסטען"...

ביי די וועלטער האָט זיך ארקאדי צעלאכט גאנץ געשמאק מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאכט ניט, האָט ער געגומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א געבאָרענער שולעיער, א קאָרטענשפיעלער, א בייטעלשנייידער. דאָס הייסט, קיין צדיק אין פעלץ בין איך אויך ניט, איך דארף מיך פאר אייך ניט אויס־פיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין געלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האָב מורא, אז איהר זענט אליין, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אנדערער אויף מיין אָרט האָט ליעב די זאך באפוצען, און איך רעד אפענטליך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פארשטעהט איהר, האָט מיך געבראכט דערצו, איך זאָל זיך אריינלאָזען אין דעם וויסטען ברויט, ווי מיינער א גוטער באקאכ־טער זאָגט: „סע ליגט — נעם, אניט — וועט איין אנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האָב מיך אזוי לאנג געדרעהט צווישען באקאנטע אויף איטנינעם, ביז ס'איז איינמאָל ארויסגעשפרונגען א סקאנדאל. מע האָט אננעטראָפען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורעץ", ווי איך, האָט ער געבראכט צו פיהרען א קאָקארדע, האָב איך מיך מיישב געווען און האָב באלד געמאכט איין אָפטריט און בין נעלם געוואָרען אויף א קלייענר צייט, דען איך, פאר־

כ׳האָב געזאָגט אמאל א באקאנטען באנקיר נאָכדעם, אז ער איז געבליבען אָהן א פיערער און האָט נאָך געלייזט פעטש אויך... ארומגעדרעהט, ארומגעדרעהט אזוי לאנג, ביז איך האָב מיך פּאָרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל עורב למינהו — איט־ליכער טרינקער געפינט זיך זיין וויין; איך האָב מיך באקענט מיט א פּאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראָר, און האָב אָנגעהויבען אהינצוצו ארייננקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אלע נאכט, היינט איך צו דיר, מאָרגען דו צו מיר, כלומרשט „אימע־נינעם", מע רופט צונויף געסט א דרייסיג־פערציג פּאָרשוין, צווי־שען זיי, מעהרסטענטהייל, פּיזשאָנטשיקעס, יונגע־לייטלעך היסט עס אזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל אריין, ווי די געבראָטענע טייבעלעך: „נאָט, שלינגט אונז איין געזונטערהייט, און לאָז אייך וואויל באקומען"... דער בעל־הבית, געווינטליך, ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אויס די ליעבע געסט ביי די גרינע טישלעך און פּאָרט זיי צונויף ממזר׳יש, און אליין איז ער אויפ־געלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית׳טע איז שטארק האָפער־דיג, טראָגט־אונטער איטליכען באזונדער טיי מיט איינגעמאכטם, און די שפּיעל גהט ביז׳ן ווייסען טאָג אריין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פּאָר, אז מיך האָט מען דאָס דערטאפּט פּאר׳ן פּיזשאָן, און מע זעצט מיך אוועק מיט עפּים מאָדנע מיני פּאָרשוינען ביי איין טישעל, צווישען זיי איינער א קאפּיטאן מיט גילדענע קנעפּ, און מע נעמט מיך צו דער ארבייט, אָבער אזוי ווי סע גההער צו זיין! פויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אוועק דעם בעל־הבית אויף א זייט און זאָג צו איהם אזוי: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאלט וויסען זיין, אז איך בין א נעשלאָגענער הונט. אייער קאפּיטאן הויבט מיר ניט אָן צו געפּעלען"... — „וואָס הייסט, מאכט ער, מיט וואָס געפעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אזוי א קאפּיטאן, פונקט ווי איך בין א גובערנאטאר". — „פון וואנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאכט מיר, זאָג איך,

איהר האָט וואָס צו שטעלן — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך נעהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פאר אייך אפען. אט וואָס סע הייסט „קלוב"! איהר קאָנט אין איין טאג אוועקגעבען וואָס איהר האָט, פארלירן די לעצטע פאר מכנסים, דערפאר אבער, אז עס נעהט אייך אוועק דאָס בלאט און עס קומען אן די „פאסען", זאלט איהר דעמאלט טהון אזוי ווי איך האָב נעטהאן, בעת ס'האָט מיר נעפידעלט. איהר זאלט, הערט איהר, שניידען, בראקען, האקען, שינדען פון זיי די פעל, טרענען די קישקעס פון די ממזרים, א רוח אין זייער טאטענ'ס טאטען אריין!

ארקאדי האָט זיך אזוי צעהיצט, אז ער דערלאנגט א זעץ מיט'ן קולאק איבער'ן טיש, און דער מחבר פאלט שיער ניט אום פאר דערשרעק.

— אביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם בראנזענטאלער. — איהר שרעקט מיר איבער אלע מאל טשיידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאדי פערענטפערט זיך:

— סע פארדריסט מיך, פארשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אפגענעבען צוריק דאָס ביסעל גאלד. איך האָב געהאט ביד ארויס פון דאָרט מיט א שענעם קאפיטאל, און נישט איין מאל, נאָר עטליכע מאל, זיך קויפען א פערד־און־וועגעלע מיט נומילאסטיקענע רעלעך, מיט א שען פעלצעל, אריינלענען די הענט אין די קעשענעס, ווי אנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופעץ... נאָר דער רוח זאל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פארשפיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאמער הויב איך אן צו געווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען געקומען די „פאסען", און איך ווייל נאָר דערגרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פאס", און איך ריים מיך, דראפע מיך אויף די גלייכע וועגט, און הויב אן שיסען מיט הארמאטען פינף־און־צוואנציג פאר צוואנ־ציג! פופציג פאר פערציג! און הונדערט פאר אכציג! און צוויי הונדערט פאר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פאר דריי

שטעהט איהר מיך, האָב פיינט, אז מע טשעפעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואָס איך טהו? און פון וואַנען איך לעב? דען, אז מען זאָל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען צום עקזאמען — מענט איהר מיר גלויבען, אז העכער א האלבע שטאָדט געהט אוועק ארעסטאנטסקע ראָטע. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער שכן זאָגען ניט, נישט יאָ, נישט ניין: זיי ווילען אויסהערען די ביאָגראפיע פונ'ם נייעם שכן ביז'ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאָנג ארומגעהן אזוי אָהן ארבייט איז אָבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קאָרטען אזוי גרויס, אז דער, וואָס האָט איין מאָל פארזוכט דעם טעם פון קאָרטען, קאָן זיך אָהן א קערטעל נישט באָגעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עס צו אביסעל בראָנפען. איך האָב אזוי לאָנג זיך אייג־געהאלטען און געפאסט, ביז איך האָב מיך באקענט מיט איינעם א פלאָקענשיסער, און דוקא אין בילייארד, וואָס האָט מיר אויפגע־עפענט די אויגען, באוויזען א נייע וועלט, וואָס זי הייסט „קלוב", און דא האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פאר מיר דאָס אמת'ע לעבען, דער אמת'ער גן־עדן! א ווערטעלע אויסצורעדען — קלוב! איך קאָן מיר קומען וועז איך וויל, שפיעלען מיט וועמען איך וויל, וואָס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! ווילט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו" וויפיעל אייער הארץ גלוסט; ווילט איהר — זעצט איהר זיך אין קאָהן, און וויפיעל איהר ווילט, אזוי פיעל „ענטפערט" איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — ווערד איהר באגראָבען, איז לא פדלתם — האָט איהר נישט געטאָנצט מיט'ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואַנען עס קומט צו אייך געלט, און צי האָט איהר געוואונען, צי פארלאָרען — נישט קיי־נעמ'ס עסק! כל זמן עס באָמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

— א טינט און פּען? דערויף איז טשיידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאָגט בראָנזענטאָלער, און דער מחבר נעמט די פּען, טונקט איין אין טינטערל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבן:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יעדער „פּאָס" איז צוויי מאָל אזוי פּיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. האָט איהר ערשט צעהן פּאָסען. היינט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פּארשטעהט איהר שוין, וואו איך האָלט?

ארקאדי צעלאכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לענט־אריין די ציגער אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אָפּ א פּאָר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פּוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאָקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן גאנצען קערפּער, און ער זעהט אויס ווי א בארג, וואָס האָט נאָר־וואָס טאקי געהאט די דרייצעהן פּאָסען אוז געמאכט די שענע עטליכע קערבלעך.

וועד עס האָט אין יענער מינוט נישט געזעהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האָט אויף זיין לעבען נישט אָנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאפיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אויס בראָנזענטאָלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אויס ווי לאנג ער איז. — אצינד פּארשטעה איך שוין אייער קוק; איהר זוכט, הייסט דאָס, דעם נעכטיגען טאָג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פּאָס? איהר ווילט, הייסט דאָס, דערגרונטעווען די שפּיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קאָן ניט זאָגען, א געשעפט איז דאָס, נאָר ניט אזוי ראיעל, ווי איהר מיינט.

הונדערט צוואנציג! און אכט הונדערט פאר זעכס הונדערט פער־
ציג! און...

— ש ש ש... — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און האלט
איהם צו דאָם מויל. — איהר קאָנט אזוי פארפאָהרען אין אלף
הששי אריין!

ארקאדי געפינט זיך ווי בעלעדיגט:

— איהר מיינט, אפנים, איך בין אייך מנוס, דערצעהל אייך
בבא־מעשיות פון טויזענד איין נאכט? וואָם איהר ווילט קאָנט
איהר אויף מיר זאָגען — קיין ליגנער בין איך קיינמאָל נישט
געווען. איך זאָל ניט דערלעבען זעהן די אלטע מאמע מיינע —
ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער,
איך שיק איהר נאָך היינט אויך א קערבעל א וואָך, עס מעג דונערען
און בליצען, — און איך זאָל טאקי אזוי מצליח זיין, און עס זאָלען
מיר אזוי גיך אָנקומען די דרייצעהן פּאסען, ווי איך זאָג אייך
אמת! דער גאנצער אומגליק איז, וואָם ס'איז נישטאָ דער מזומן'ער
כּה־הא'ער, און איך געה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פּאר־
שטעהט איהר מיך, אויסגענאנגען פּאָדעם, און בין נאָך דערצו א
בעל־חוב נמילות־חסדים גוטע ברידער — די האָר זענען ניט מיינע!
אוועקגעטראָגען אין לאָמבארד דעם גוטען זיינעֶר פון זהב טהור
מיט'ן גילדענעם רינג, מיט וואו איך האָב נעהאָט ערגיץ א זאָך,
וואָם מע קאָן פּארזעצען... און נאָך אלע היומס, זאָג איך אייך,
לאָם איך נאָר באקומען דעם ערשטען פינף־און־צוואנציגער, —
און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף, באקומען —
מאָך איך א פארמעגען פון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט
מיך אָן, ווי א משוגענעם? איא? אָט וועל איך אייך ווייזען נאָר
א קורצען חשבון, וועט איהר אליין זעהן, אז אזא נפש, ווי איך,
קאָן מאכען פון איין כּה־הא'ער די ריינע הונדערט טויזענד איינ־
ציגע, און נאָך מיט א סמיטשיק! איהר ווייסט, וואָם סע בא־
טרעפט דרייצעהן פּאסען פון א פינף־און־צוואנציגער? אנו, נעמט
נאָר אקאָרשט, זייט מוחל, א טינט און פען!

— א! זעהט איהר? — מאכט דער בעל־הבית און ווייזט אָן מיט די אויגען אויפֿ'ן מחבר'ע. — איהר האָט געזעהן, ווי טשיידעלי האָט זיך נאָר־וואָס אויסגעדרעהט אויף איין פוס און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פונקט אזוי דרעה איך מיך אַרום א געשעפט, א גרויס געשעפט, שוין פון כמה וכמה יאָהרען; איך דרעה מיך און דרעה מיך און שטעה אויף איין אָרט.

— א? אויב אזוי, פֿארשטעה איך שוין! — פערזאָגט אַר־קאַדי שווייצער מיט א געלעכטער. — איהר זענט א מעקלער פון די מעקלערס, וואָס פֿארקויפֿען דעם שפּיץ פון די יעהופּעצער בערג, דעם שאָטען פון די בוימער פונ'ם בויבעריקער וואַלד, און בייטען דעם נעכטיגען טאָג אויפ'ן אדעסער לימאָן, און פיהרען־דורך א באַהן גלייך פון מאזעפּעווקע צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאכט איהר אנשטעלען? אָחינו אתה, נאָט אייך אָפּ שלום, דען אז איך וויל, זאָג איך, אז איך בין אויך א מעקלער. איך האָב אויך א צוויי־דריי אָפּיסען ביי זיך אין קעסטעל פון די רייכע אימעניעס, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פּאַלאַ־צען, מיט די קלוגע פערד, מיט די ריינע סאזשעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים און מיט די וויל־דע קאטשקעס, וואָס שווימען־ארום פון אויבען אויפ'ן וואסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראַנזענטאַלער אין מיטען. — א איד איז דיר קיין קאטאַווע ניט. זעה־נאָר, ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צעלאָזט, ווי א בעל־דרשן! עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין מעקלער און וועל ניט זיין קיין מעקלער, און בין אפילו נישט געלעגען נעבען מעקלערס. מיין נעשעפט איז ירושה. מיר לאָדען א ירושה, א גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— א ירושה? — חאָפּט איהם אונטער ארקאדי. — פון וועמען איז? טאקי פון אייערען א זיידען? מסתמא א מאיאָנטעק א גרויסער, פון עטליכע דערפער מיט שאָפ און רינדער, מיט וואַ־סער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

ארקאדי שווייצער נעפינט זיך ווי בעלעדינט.

— ניט ראיעל, זאגט איהר? גוט איז אייך, אז אייערע פאבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים נעהען זיך, די מיהלען מאָהלען, און אלייז זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופאָנעס פון די ביכלעך פאפיראָס־פאפיער. האָט קיין פאראיבעל ניט, פאני, וואָס איך וועל אייך פרענען, אשטייגער, נאפשיקלאָד, כדומה למשל, וואָס איז, אייגענטלייך, אייער געשעפט?

— מיין געשעפט? עהע־הע! — ציהט אויס דער בעל־הבית אויף אין ארשין. — מיין געשעפט? א סך האָבען זיך שוין געבראָכען די מוחות, נעווּאָלט וויסען, מיט וואָס איך פאר־נעם זיך; דער אָקאָלאָדאָטשניק האָט וויפיעל מאָל נעווּאָלט דער־גרונטעווען זיך, נאָר מכות וועט עמיצער נאָר פאלען דערויף!

— וואָס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שדים? צי איהר מאכט פאלשע פערציגער? מיר מענט איהר זאגען, נישקשה, ווי אין אייך אייזערנעם קאסטען מיט א גלאָק!

— עט, איך האָב פאר אייך ווינציג וואָס מורא, לאָז זיך אייך דאכטען! נאָר דער חסרון, וואָס ס'איז ניטא ביי וואָס אנצוונעמען.

— אָבער א נאָמען באדארף דאָך עס האָבען!

— הערסט דו, אט דאָס איז דאָך די מעשה, וואָס סע האָט קיין נאָמען ניט! וואָס פאר א נאָמען, אשטייגער, קאָן מען דאָס געבען, טשיידעלי, וואָס שווייגט איהר?

דאָס קלייגע מחבר'ל, וואָס בראָנזענטאָלער האָט איהם א נאָמען געגעבען טשיידעלי, חאפט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאָף, שפרינגט־אראָפ פונ'ם בעטעל מיט א טענצעל, ווי זיין שטייגער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאכט צו־דעכט די ברילען און רופט זיך אָן צום בעל־הבית:

— אייער געשעפט וואָס פאר א נאָמען מע קאָן געבען? סע האָט קיין שום נאָמען ניט.

— מיר האָבען דאָך עפּעס נעשמועסט, פּאַני שווייצער, אז מע זאָל מיך ניט איבערשלאָגען? פון וואַנען האָט זיך נענומען צו אונז די דאָזיגע ירושה — איז דערינען א גאַנצע מעשה: איך בין גאָר אַליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אָן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאַפּט זיך אויף שווייצער. — גאָט זאָל מיר מאַכי אזוי העלפען, ווי איך האָב געקלערט, אז איהר באַדאַרפט זיין א חלפן! דאָס פּנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אַלע חלפנים האָבען עפּעס מאַדנע טרוקענע פּנימ'ער און זעהען־אויס ווי עפּעס הילצערנע מענטשען מיט שטרויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר וועט אמאָל אַנשטומט ווערען, צי ניין? דאָס מוי מאַכט זיך אייך גאָר ניט צו אויף קיין מינוט! אפּנים, ס'איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף גאָר ניט; ער פערשטופט דאָס מויל מיט'ן ציגאר, זעצט זיך צו און מאַכט א מינע פון א סטאַטיק, ווי א מענש, וואָס האָט זיך געגעבען דאָס וואַרט שווייגען, און דער בעל־הבית קאָן דערצעהלען זיין געשיכטע שוין אָהן א שום איבערשלאָג.

קאַפּיטעל ז.

— שא, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ. בין איך, הייסט דאָס, געווען א איד א חלפן, נעשטאַנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין נעלד, און דערפון געצויגען דאָס שטיקעל ברויט. איז אָבער דער חסרון, וואָס פון חלפנות אַליין קאָן מען ניט לעבען; נעה, וואַרט, קוק־ארויס אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאָל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פאַר־דיענען א האַרטען צווייער. וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

א גוזמא און מיט קלייטען נעמויערטע, — וואָס דען קאָן זיין, איך בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין וויעדער צעלאָזט דאָס ציננעל אַייערם? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאר וואָס האָב איך אייך ניט איבערנעשלאָגען, בעת איהר האָט נערעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך נעשמאק מיט'ן פּאָפּיראָס, שפּאַרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פּיס און הויבט־אָן צו דערצעהלען, און ביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפּ:

— באשטעהן באשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן נעלט, און באטרעפען באטרעפט זי אָרום און אָרום בסך־הכל, שוין מיט פּראָצענט און מיט פּראָצענט דפּראָצענט, אזוי גרוים ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אַרקאדי שווייצער און שפּרינגט אזש אונטער פון התפּעלות. — דאָס איז דאָך עפּים, וועה איז מיר, א מין פּויטיקע, וואָס וואָלט אונז גענוג נעווען אין דרייען אויפ'ן נאנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך געבליבען אביסעל די קרובים און אביסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רעדען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פּאָפּיראָס און דערצעהלט ווייטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, הייסט דאָס, דריי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — חאפּט איהם אונטער ארקאדי. — מיר דאכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאל אזוי פיעל ווי א שוועסטער, היינט ווי אזוי קומט ביי אייך אוים דער חשבון צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— גוט מארגען, געלי, רעטאך טראג איך! וועד פרענט אייך, נרינער אגרעם, זויערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבע? ?

— א דאנק פאר א קאמפלימענט! — זאגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בוים צו איהם.

— ניטא פאר וואס. — ענטפערט איהם ארקאדי מיט א בוים צוריק.

— אידען! טאמער וואלט איהר אויפגעהערט זיך איבער־שיסען מיט וועדטער? — זאגט צו זיי דער בעל־הבית און דער־צעהלט וויטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. קומט ארויין צו מיר אין קלייטע א הויכער פריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראם, פרענט זיך נאך אויף איטליכער זאך, וואס קאסט דאס, וואס קאסט יענע, רעדט מיט מיר אויף פויליש, פארשטעה איך, אז ס'איז א פאליאק, נאר קויפען קויפט ער נאר ניט. „פון וואנען איז א פריץ?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „איז וואדשאוויא". „וואס טהוסט דו היע?" זאגט ער: „ניץ ניע ראביא" — נאר נישט, הייסט דאס. אויף מארגען — נאך א מאל דאס אייגענע: ארייגעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעבט, — נאר נישט. אויף איבערמארגען וויעדער דאס אייגענע, און אזוי אלע טאג. „ווי געפעלט דיר די שטאדט, פאני גראביע?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „זעהר א פיינע שטאדט, און ניט אזוי די שטאדט, זאגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאגט ער, זעהר א פיין פאלק; „איזראעליטי יעסטא באר־דזא שליאכטנע נאציא", — זאגט ער, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאס ערשטע מאל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פריץ, און נאך א פאליאק דערצו, זאל האל־טען פון אידען, ליעב האבען זיי, רופען אונז גאר „איזראעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאג אריין אונזער אמאליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלכים, מיט אונ־

— גנב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באבע טאָלצע, עליה השלום, פלעגט זאָגען בשעת אראָפנעמען וואכם פון די ערב יום־כפור'דיגע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל כוחר: קויפען א מאָל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אמאָל א חפץ, איין אלטען הרס, א זילבערנע גאלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אָט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָם הייסט, מע דינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטל: „קויפט און פארקויפט", — ווערד שוין גוט. עם קומט אריין א מאָל א פריץ, א פריצה, א איר, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אויס שילע נא שווייקע, צי מע פארדינענט, צי מע דערלעגט — גאָר ניט, מע האָנדעלט. ויהי היום, איינמאָל, פארנאכט איז דאָם געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פרעון איז ניטאָ, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפים א פריץ א מאגנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפאָרט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דיגע וואָנסעם, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאָפט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָנזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָם בראָנזענע פנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי אייגער רַעדט: „וואָס איז דאָם פאר א מין שפּראָך?"

— ס'איז לשון־קודש. — גיט איהם ארקאדי צו פערשטעהן נאָנץ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזאָגט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראָנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשוידַעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

מאכט ער צו מיר: „וויפיעל, מיינסט דו, אשטייגער, פּארמאָג איך?" זאָג איך צו איהם: „וויפיעל דו פּארמאָגסט, ווינש איך דיר, דו זאָלסט פּארמאָגן צען מאָל אזוי פיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אלע נאָפּשיקלאד?" דאָס הייסט, ער ווייל, איך זאָל איהם נאָר שאצען וויפיעל ער פּארמאָגט! בין איך מיך מיישב: עס קאָסט מיך געלט? און חאָפּ מיך ארויס מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פּריץ הויבט זיך ניט אָן צו קאטשען, ווי גרויס ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אזעלכע קולות, אז איך האָב געמיינט, ער וועט, חלילה, פּלאצען פּאר געלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאשקע!" מאכט ער צו מיר נאכדעם, אז ער האָט זיך שוין גוט אָנגעלאכט; דאָס הייסט, אז איך בין א גרויסער נאר. „איך פּארמאָג, זאָגט ער, אויף מיין חלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דריי און דרייסיג מיליאָן. און מיר אלע דריי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער, הייסט דאָס, פּארמאָגן מיר נייען־און־נייענציג מיליאָן!" און נישט לאנג נעטראכט, געהט ער צו צום שיפלאָד און נעמט מיר ארויס א פּאָק מיט פּאפּיערען און טראָגט מיר אונטער די פּאפּיערען גלייך אין פּנים אריין און זאָגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאָס! וואָס זאָל איך זעהן? איך זעה פּאפּיערען מיט שטעמפּלען א סך, נאָר וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט! „דו זעהסט, זאָגט ער צו מיר, אט די דאָזיגע חתימה? דאָס איז די חתימה פונ'ם פּרעזידענט אליין, פון אמעריקא, צונעשיקט גלייך אויף מיין נאָמען פון סאנפראנציסקא, פון קאליפאָרניע". מילא, קאליפאָרני היינט, קאליפּארני מאָרגען, אז איך ווייס ניט מיט וואָס מען עסט דאָס! „ווייסט דו וואָס, פּאני מאָשקע, מאכט ער צו מיר, לאָמיך דיר חאָטש דערצעהלען, ווער איך בין — וועסט דו פּארשטעהן וואָס דאָס איז פּאר פּאפּיערען און ווער איז דער גראָף דאָמבע־דעמבאָדעמביצקי". אזוי זאָגט ער צו מיר, דער פּריץ הייסט דאָס, און פּאררויכערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אָן צו דערצעהלען א נאנצע מעשה.

זערע נביאים, און ווער שמועסט שלמה המלך — דער איז, זאָגט ער, נעווען „בארדזאָ ניע גלופי טשלאָוויק", דאָס הייסט, גאָר קיין נאר נישט, טאקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידן! בקיצור, דער פּריץ איז געווארען ביי מיר א היימישער פּריץ און זעהר־זעהר איין אָפּטער גאסט. איך וויים אליין ניט, פּאר וואָס, נאָר מיר זענען געווארען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב געקריגען פּשוט איינס דאָס אנדערע, אָנגעהויבען אריינקומען איינס צום אנדערען, ער צו מיר אלע פּרייטאָג־צו־נאכטס אויף שבת'דיגע פּיש, איך צו איהם שבת בייטאָג אויף א גלעזעל טהיי. ווער ער איז און וואָס ער איז — האָב איך נישט אָנגעהויבען צו וויסען. איך האָב נאָר געהערט, אז ער איז א גראָף, און רופען רופט מען איהם דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— אָהאָ! — מאכט ארקאדי שווייצער. — ער חאפּט שוין א ביסעל דעם אָנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פּייסי־דבורה־משה־מענדים, וואָס מע דאַרף פּריהער גוט איבערבייסען, מע זאָל דאָס קאָנען אויסרעדען אין איין אָטהעם. מילא בקיצור, ווי אזוי, זאָגט איהר, רופט מען איהם, אייער אָדון?

— דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואָהנען וואָהנט ער הינטער דער שטאָדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואָס מע רופט זיי ביי אונז „די בארישנים" און וואָס ביידע אינאיינעם זענען אלט אריבער א מאה. די דאָזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פּארשפּארט, האָבען מורא פּאר א מענטשען, קיין בן־אָדם האָט נאָך נישט געהאט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, און איטליכם מאָל, ווען איך האָב מיט איהם געוואָלט מאכען א שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאָר א מאָל טהון מיט דער האַנד, זיך נעמען צום לאָנגען ציבעק און פּארשלאָגען די רעד. איינמאָל זיץ איך מיט איהם אזוי שבת בייטאָג און מיר טרינקען טיי, רופט ער זיך אָן צו מיר פּלוצים פון דער העלער הויט: „זאָג מיר נאָר, פּאני מאָשקע, וויפיעל שאצט דו מיך?" זאָג איך: „איך פּארשטעה ניט וואָס דו מיינסט, פּאני גראָביע".

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט דער האַנד, ווי אזוי עס שפּרינגט ארויס דער קאָרעק: פּאַץ! און ארקאדי שווייצער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאַרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טיערסטע הינט, מיט די יעגערס פון פּאַרענט און פון הינטען, פּאַר איין פּלעשעל פּוילישען מער אָדער נאָליווקע פון יענע אלטע פּוילישע מעדען מיט די נאָליווקעס. צי איהר ווילט דוקא א גלעזעל ווין, און אפשר ווימאָראָזיג דערצו?

— עס מעג זיין א פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער:

— היינט געלט, מזומן געלט און באנקאָווע ביליעטען, זאָגט ער, איז נעווען אזוי פיעל, אז אויף שניידען קופּאָנעס האָט מען געהאלטען באזונדערע מענטשען, וואָס זענען געזעסען מיט שערלעך פון גאנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאכט און מע האָט געשניטען און געשניטען און געשניטען.

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט צווויי פינגער, ווי אזוי מע האָט געשניטען די קופּאָנעס, און אלע דריי שטעלען זיך פּאָר א גאנצען בארג מיט קופּאָנעס, און ארקאדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פּונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאמעס צד; ער איז נעווען, זאָגט מען, אזא גביר און האָט נעהאט אזוי פיעל בהמות מיט שאָף מיט ציענען, אז ס'איז נעווען אוממעגליך, מע זאָל זיי מעלקען; האָט מען אויסגעראָבען פון זייערטוועגען א גרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין נרוב אריין, זיי זאָלען זיך אליין מעלקען און טאקי דאָרטען מיט די פיס אויסשלאָגען פּוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פּזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאכט?

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט ארקאדי שווייצער און שפּארט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האנד און טהוט א וואונק צום מחבר: — פּאני פּיפּער־נאָטער! מע האָט דאָך אייך נעלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האָרכען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאָרכט מיט קאָפּ און ווינציגער נערעדט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראָנזענטאָלער דער־צעהלט די נעשיכטע פונ'ם גראָף דאָמבע־דאָמבאָ־דעמביצקי.

קאפיטעל ח.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען קומט ער ארויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אלטע פוילישע מאגנאטען, געבונדען מיט די פּאָטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאמאָיסקים, געשפּיעלט אמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, געהאט אייגענע אימעניעס גרויסע אויף טויזענדער קאָמפּעדראטנע ווערסטען, מיט וועלדער אועלכע, וואָס קיין פּוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געווען, מיט די שענסטע פּאלאצען, גערטנער, אראנזשערייען, מיט די ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קארעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אז מען איז ביי זיי ארויסגעפאָהרען, זאָגט ער, נאפּאלאָוואניע, אדער נא־שפּאצער, איז א יעגער פון פּאָרענט, א יענער פון הינטען, זעכס פערד נא־שפּיץ — ערדציטערניש! היינט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע ווייגען, מיט די אלטע בראָנפענס, מיט די גוטע סטאָרקעס, מיט די אמת'ע קאָניאקען, מיט די עכטע פוילישע מערען און געשמאקע נאלייווקעס, וואָס אז מען עפענט אויף א פלעשעל, שפּרינגט־ארויס דער קארק און סע גיהט אוש א רויך...

זעהר א נרויס פּאַרמעגען אין די בענק מיט א צוואה, אז דאָס נעלט זאָל לינגען פּינף און צוואַנציג יאָהר און עס זאָל וואכסען אויף דעם פּראָצענט, און אז עס וועלען איבערנעהן די פּינף און צוואַנציג יאָהר, זאָל מען דאָס צעטיילען צווישען זיינע קרובים, איטליכען באזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים זענען פּאַרבליבען נאָר ער, מיין פּריץ הייסט דאָס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די אייניגע יורשים אויפ'ן נאַנצען פּאַרמענגן, וואָס טרעפט אָן אָציגנד, ווי איך האָב אייך נעזאָגט, נייען־און־נייענציג מיליאָן, דאָס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— איך זאָל פּאַרמאָגען דאָס פּראָצענט פונ'ם נעלט, וואָלט איך זיי באַווייזען אין קלוב, וועו עלטער איז! — חאַפּט זיך אויף ארקאַדי.

— לאָם איך פּאַרמאָגען חאָטש די הוצאות, וואָס דאַרף קאָסטען פּאָהרען ברענגען דאָס נעלט פון דאָרטען אהער, וואָלט איך שוין נעווואוסט וואָס צו טהון! — זאָגט דער מחבר.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איהר זענט בייידע נאַראָנים! — זאָגט בראָנזענטאָלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאָל דורכפיהרען אָט דאָס, וואָס איך ווייס, וועט איהר בעסער מאכען.

— אָמן, לאָז אייך גאָט העלפען! — זאָגען בויידע שכנים מיט א מאָל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, ווא זשע האָלטען מיר? יאָ, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאָן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פּאַרשטעהט איהר דאָך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפּרונגען און זאָג צו איהם, צו מיין פּריץ הייסט דאָס: „סטייטש, אדוני פּריץ, נייען־און־נייענציג מיליאָן, וואָס שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאָג ער, פּאָהרען און נעמען נעלט". „נו, זאָג איך, פּאָהרט מען און מע נעמט

— חס וחלילה! — מאכט ארקאדי. — וואָס הייסט, איך וועל אזעלכעס מיינען? וואָס בין איך עפּיס, א יונגעלע? דערצעהלט, דערצעהלט, מיר האָרכען אייך מיט קאָפּ!

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, זענען זיי נעווען, הייסט דאָס, אונגעהייער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביזן... ביז'ן פּוילישען מיאָטעזש. און אז ס'איז נעקומען דער פּוילישער מיאָטעזש, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלע זייערע מאיאָנטקעס מיט'ן טיטול גראף, געווארען אוים גראף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאן יוזש נע אסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אריין ארקאדי א ווארט, און בראָנזענטאָלער בעט איהם, ער זאָל ניט האָבען קיין טבע פון איבערשלאָגען, בשעת יענער רעדט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלסדינג, און זיי האָבען נעבאָך געמוזט אָפּטרעטען, געמעגט אויף זיך דעם גלות, צעקראָכען געווארען איבער דער גאנצער וועלט, דער אהער, דער אהין, און געליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאלטען ביי זייערען איין אלטען פּעטער, אויך א דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פּעטער האָבען זיי געהערט, אז ער האָט א יונגערען ברודער סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אמעריקא ערגיץ, אין קאליפאָרניע, נעהט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אלע אהין, קיין קאליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פּעטער זייערער איז אוועק־געשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט געזעהן, און האָבען שוין גאָר פּארגעסען, אז זיי האָבען אמאל געהאט ערגיץ א פּעטער סטאניסלאָוו. פּלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אָן א ידיעה, אז אין אמעריקא, אין פילאדעלפיע, אין דער שטאָדט סאן־פראנציסקא, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק געשטאָרבען אייגער א סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערגעלאָזט

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען!

— וואם טויג מיר זיינע קאמפלימענטען? — מאכט ארקאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואם האט איהר געמאכט מיט די אידען?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— טאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואם וושע איז געווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז נערעכט, דאם איז געווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז גרעסער פון'ם ספר.

אזוי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די געשיכטע מיט די מיליאנען.

קאפיטעל ט.

— שא, ווא וושע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואם קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעה־שמעה וואם איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אוועקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לעגט זיי פאר א ריין געשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומנ'ע זאך, וואם אט ליגט דאם, גאה הויב עם אויף און נעם דאם צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואם איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל געלט, צו א גרויס גליק — און גאה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

געלט!" „אָט אזוי גיך, זאָגט ער, פֿאהרט מען און מע נעמט געלט? מע דארף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אדוואָקאט, און פֿאפֿיערען א סך דארף מען ארויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאכען חאפֿענדיג; מע דארף דערצו האָבען, זאָגט ער, געדולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פֿיעניאָנדזע!"... אזוי זאָגט ער צו מיר און פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק גאנץ רוהיג. און איך? איך בראָן, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פֿאני מאָשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?" „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! א קליניגקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגעגראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אוועקגעפֿאָהרען נאָך די מיליאָנען!" אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאנץ קאלטבלוטיג, פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפֿילו ניט א קנייטש, ווי אויינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!" בקיצור, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב מיך גענומען צו מיין פֿריץ איהם פֿיקען אין קאָפּ אריין אלע טאָג, אלע טאָג: „פֿריצ'אני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פֿרו־בען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דארף". „מהכתיתי, מאכט ער, אז דו ווילסט, פֿרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך וויים, זאָגט ער, אז מיט אידען קאָן מען אלסדינג מאכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, א רייך פֿאלק און א קלוג פֿאלק און א פֿארשטענדיג פֿאלק. אויף דער גאנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטא נאָך אזא פֿאלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פֿעלקער זענען פֿארהאן אויף דער וועלט: פֿוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פֿעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די גאנצע וועלט און געוועלטיגען איבער דער גאנצער וועלט! אלע פֿעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפֿפֿרעסען איינס דאָס אנדערע, נאָר אידען און פוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פֿאָליאקי אי

ון נאָך כדומה אזעלכע שטעכווערטער זאָגען זיי מיר, און מיין
ייב האָט זיך צוגעזעצט צו מיר איין מאָל פּאַר אַלע מאָל: גט
ון גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואָס הערסט דו
י? דיינע גוטע פּריינד, זאָג איך, זענען דיך מקנא, פּארגינען
יר נישט אזא גליק!" געה טענה מיט א אידינע. „פּאַר דיר,
אָגט זי, דאָס גליק, בינד מיך אויף און געב מיר גט!" וואָס
ווינ אייך, מיר האָבען זיך געמוזט גט'ען, און פּאַר גריזאָטע מיט
זיון בין איך אָפּגעטראָטען פון מיין שטאָדט און בין אריבער־
עפּאָהרען אהערצוצו קיין יעהופּעץ אינאיינעם מיט מיין פּריץ,
ייסט דאָס, זוכען, טאָמער וועלען מיר דאָ געפינען געלט אויף
וצאות. פּאָרט א גרויסע שטאָדט מיט אלערליי געשעפטען, מיט
עקלערס א סך, מיט מענטשען, וואָס ווילען, חלש'ען פּארדינענען
קערבעל, און האָב איהם באזעצט, מיין פּריץ הייסט דאָס, אין
שענעם נומער פון א האָטעל, און אליין האָב איך מיר אָפּגע־
ונגען אָט־אָ־דעם דאָזיגען בוידעם, ווי זאָגט איהר, נעהענטער
ו גאָט, און אלע פּריהמאָרגען נעם איך מיר דאָס שטעקעלע און
עה מיר אַרויס אויף דער בערוע, אין דרויסען הייסט דאָס, דאָרט,
ואו אלע אידען דרעהען זיך אָרום, און שלים קענטשאפּט מיט
ער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דאָ א קאָמפּאניע,
אָס הייסט, עטליכע מענטשען לעגען זיך צונויף מיט א קאפּיטאל
ון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאָס הייסט,
ויפּיעל איטליכער גיט, אזוי פּיעל חלקים האָט ער אין געשעפט,
אויף יעדען הונדערטער נעמט זיך אָן צעהן טויזענד, אויף טוי־
ענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאָן.
ון ווי פּארשטעהט איהר, האָט איצטער מיין ווייב חרטה? זי
שיקט אונטער צו מיר אלע מאָל א גוטען פּריינד, און די גוטע
פּריינד וועלען צעפּיקעט פּאר קנאה, וואָרום ווי קאָנען זיי דאָס
אָר איבערטראָגען, אז זייער קרוב, משה בראָנזענטאָלער, א איד
א חלפן, זאָל מיט א מאָל אזוי אויפגעריכט ווערען, באקומען דריי
מיליאָן קאַרבען?!

נייען־אוך־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א געשעפט פון טויזענדער... אנדערע מאכען נאָך חוזק, דאָס גרעסטע געלעכטער, לצ'עווען אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט א ייערע מיליאָנען?" ס'איז מיר געווען, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פּריץ, וואָס האלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאָט אייך, ריינע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יא געפונען א פאר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז געקומען, מע האָט באדארפט האָבען נאָך הוצאות, פאפיערען, דעפעשען, האָבען זיי זיך מיישב געווען: סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? געגוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... געפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן געווען אויף מיליאָנען און ס'וואל זיי קיין געלט ניט קאָסטען! געבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אנדערע האָבען אָפּגעשוויגען, און פון אנדערע האָבען מיר נאָך געהאט בזיונות אויך; זיי האָבען געסטראשעט מיט'ן פראקוראָר... וואָס דארפט איהר מעהר, אז זיי האָבען ארויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באווייבטער? מזל טוב אייך! — חאָפט זיך אויף ארקאדי.

— געווען א באווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאָלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך גע'גט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאט גוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפּ אייער געשעפט, א מזומנ'ער גראָשען איז טייערער פון אלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזיגען אָרון? גאָט ווייסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אָדם בפקדך?"

חדר מיט דער ציגאר אין מויל, די הענד צענומען, די פּיס צע־
שפּרייט, די פּלייצעס אויפגעהויבען און דאָס פּנים שטאַרק אוים־
געצויגען, און קאָן לאַנג־לאַנג נישט אויסרעדען א וואָרט. נאָכ־
דעם טהוט ער זיך א פּאָטש מיט די הענד איבער די לייטקעס און
צעלאַכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אוים:

— דריי מיליאָן קאַרבוינים! חא־חא־חא! אָט דאָס הייסט
א מטבע! דריי מיליאָן! וועז איך האָב, אשטיינער, אָט די דריי
מיליאָן אַייַנציען! אַך טי, רבונו של עולם!!!...

קאַפּיטעל י.

די דריי מיליאָן, וואָס בראַנזענטאַלער וועט אמאָל בעקומען,
האָבען אונזער ארקאדי'ן, ווי מע זאָגט, אונטערגעטראָגען. ער האָט
ניט אויפגעהערט ארומצושפּאַנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־
טער, ווי פון א זאָק, און דער האַלב־נאַקעטער בעל־הבית איז מיט
א מאָל אויסגעוואַכסען, בעקומען חן ביי איהם אין די אויגען,
און ער האָט זיך אַנגעהויבען צולאַסטשען זיך, צושארען זיך צו
איהם, ווי א קעצעלע, אַדער ווי א נעטרייער הונד, אז ער וויל זיך
צו'חנפה'נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האָט דאָס געטהאָן ניט מחמת ער האָט
ארויסגעקוקט דערפון עפּיס א טובה פאר זיך. ער האָט דאָס נע־
טהאָן נאָר צולִיעב דעם כח המושך פון געלד, וואָס האָט איהם
תמיד געצויגען צו זיך, ווי א מאַגנעט. ער האָט ליעב געהאַט
געלד ניט מחמת דעם, וואָס ער דארף דאָס אזוי נויטיג האָבען,
נאָר מחמת דעם וואָס ס'איז ג ע ל ד, מחמת דעם, וואָס „געלד
איז א גוטע, ליעבע זאַך". אונזער ארקאדי האָט געקאָנט אוים־
שטעהן אויף די פּיס צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען
קייַלעכיגען טיש און בעטראַכטען דאָס שפּיעל, קוקען ווי דאָס
רויטע קלינגענדיגע גאָלד שיט זיך אָהן איין עק, אָהן איין אויפ־

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — חאַפּט זיך ארויס ארקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פון׳ם בעטל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און פערדרעהט א פּאָפּיראָס און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פּיס גאַנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון א דרייערל. — וואָס זענט איהר דאָ אזוי נתפּעל געוואָרען? איך האָב קאַרג האַרעוואָניע דערביי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט ארקאַדי און צעגעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאָפּיער און גע׳חתם׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום מען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעדיגע מענטשען, דער פּריץ איז שוין אַיין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער א סך מיט שוועסטער אַרעמע, א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, א קשיא אויף א מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאָלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטל, שלעפּט־ארויס שוין אביסל א פערגלטען בויגען פּאָפּיער, גע׳חתם׳עט מיט א מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּלאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דרייד־עלעך, מיט בייגעלעך און מיט ווייד־לעך, און רופט זיך אָן צו ארקאַדי׳ן:

— איהר זעהט א חתימה? דאָס מאַכט: „יאָן־קאָזימירוש־זינמונד, גראָף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי"...

און ארקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער קינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אוים אויפ׳ן פּאָפּיער, ווי א שלאַנג מיט א פויגל האָבען זיך ארומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינס אינ׳ם אנדערען, און אין מיטען א קלעק, און מע ווייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אוים פויגל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענדיג אין מיטען

אז יענע נאַכט מוז ער „באגראָבען ווערען"; האָט מורא פּאַר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאָמער געווינט ער — זאָגט ער, אז ער האָט פערשפּיעלט, און בייט נישט קיין געלד יענעם בשעת שפּיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ'ם קאָהן, איהר זאָלט זיך פּאַר איהם אויסציהען! און חאָטש ער איז איצט „נישט ביי געלד" שוין פון א צייט און ווייסט נישט, פון וואַנען קאָן ער האָבען געלד, דאָך גלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד גלויבט אין משיח'ן, אז דער „גאָט פון קאָרטען" קאָן נאָך מאַכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאָל נאָך האָבען געלד, און גרויס געלד! דער עיקר איז — דער ערשטער כּה־א'ער מיט די ערשטע עהרליכע שענע פּאַסען, וועט שוין נאַכדעם געהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער געדאַנק זיינער איז געווען נאָכדעם, אז ער האָט זיך אביסעל בערוהיגט פון די דריי מיליאָן: אפשר איז דאָס א בעשערטע זאַך פון גאָט, וואָס ער האָט זיך דאָ בעזעצט מיט דעם דאָזיגען בראָנזענטאָלער? וואָרום וואָס האָט ער עפּים גראָד אָנגעטראָפען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אָן פון דער מינוט „זיינע זיבען יאָהר"? ביי אָט אזא מין סומע פון דריי מיליאָן — ווי וועט איהם ניט אראָפּפאַלען חאָטש עטליכע טויזענדער, איך זאָג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אָן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין נאָר מיט איין אנדער ניגון:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאַכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, וועז איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט היינט נעדאַכט, געווען גראָם אין קאָפּ, ענג אין קעשענע און דאָס קערבעל איז געווען א ממור, — סטייטש, נעם איך דאָך ארויס די האַרטע הונדערטערס בשמחה רבה ואמרו כולם און זאָג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, וואָרום ארקאדי שווייצער פּאַרשטעהט מיט גאָט'ס הילף

הער, געהט־איבער פון איינעם צום אנדערן, גיסט זיך ווי וואסער. אָט ליגט ביי איינעם א נאנץ בערגעלע נאָלד, דאָם נאָלד וואכסט און וואכסט, אָט געהט דאָם אריבער צו יענעם, און אָט איז דאָם וויעדער געקומען צוריק. ארקאדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואַרפט די קאָרט", און חאָטש ער האָט אין דעם שפיעל קיין שום חלק ניט, וואָרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפראַך), „ריין ווי א טעלער", נאָר גלאָט, דער גלאַנץ פון נאָלד און דאָם קלינגען פון נאָלד און דאָם נאָלד אליין פעראיינטערעסירט איהם אזוי ווייט, אז עס קלאָפט איהם דאָם הארץ פאר יענעם, ער קוועלט־אָן אינ־איינעם מיט דעם, וואָס „נעמט־אויס", און העלפט מיט א זיפץ יענעם, וואָס האָט איינגעשטעלט און איז „אריין ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאָגען, וועלכעם שטעהט ביי איהם העכער — צי דאָם שפיעל, צי דאָם געלד? ביידע זאכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאָכטען, איינגעפלאָנטעט איינס אינ'ם אנדערן, ליעב, איינגעבאקען אין הארצען, טייערער פון אלסרינג אויף דער וועלט, און נאָר אין די צוויי זאכען ליגט זיין נשמה, און נאָר ארום די צוויי זאכען דרעהען זיך אלע זיינע מחשבות. וואָס עם זאָל זיך איהם ניט חלום'ען — חלום'ען זיך איהם „פאַ־סען" (געווינם) אדער „פראַוואַלען" (פערלוסט), און נאָר קאָרטען און נאָר גאָלד זעהט ער פאר די אויגען. אז ער דערזעהט פאר זיך גאָלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאָן מען מיט דעם מאכען, וועז גאָט העלפט, עס קומען אָן די רעכטע „פאסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פאס?" און ער הויבט אָן רעדען מיט גאָט, וועדען א מאמין.

ארקאדי שווייצער איז, ווי דאָם רוב קאָרטענשפיעלער, א גרויסער, גרויסער מאמין, און נישט נאָר א מאמין אליין, נאָר איין אבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, געהט נישט אין קלוב אריין שפיעלען נישט מאַנטאָג, נישט דעם דרייי־צעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק טאָמער בעגעגענט ער א גלח, און אז עס לויפט איהם איבער דעם וועג א קאַץ, ווייסט ער געווים,

— נייען־און־נייענציג מיליאָן! — העלפט אים אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאלט־אָן אויף אים ווידער א מאל און מאכט אים מיט דער בלאטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאָנען? אנו, שוועהרט מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפּיעלפּויגעלע פון דער חלירע, אז איהר האָט אמאל אויף אייער לעבען נעזעהן מיט אייערע אייגענע אויגען א הונדערטער א גאנצען, וועל איך אייך צאָהלען קנם וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אָן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אָנגעבוינגען דאָם קעפּעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאָך, אז איהר האָט נעטראָפען? — האקט איהם אָפּ דער בעל־הבית. — זאָג איך אייך, אז איהר האָט, איך בעט איבער אייער כבוד, א גרויסען טעות! טשיידעלי האָט, ווי איהר קוקט איהם אָן, א סך הונדערטערם! א גאנץ פארמעגען! טשיידעלי, זאָלט איהר וויסען, איז א איד איין עושר, א גביר!

דאָם וואָרט „גביר" האָט בראָנזענטאָלער אָפּגעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפעקט דערפון איז געווען אזוי גרויס, אז ארקאדי שווייצער האָט זיך מיט א מאל אויסגעגליכט, ארויס־נעחאפט די צינגער פון די צייהן און נעקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און גענינטעלט מיט די אויגען, ווי אייגער רעדט: „וואָס טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האָט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואָס האָט פיינט, ווי אנדערע, בעריהמען זיך, דערצעהלען גוזמות, מאכען פון זיך א גאנצען וועזען, דערפאר האָט נעמוזט רעדען פאר איהם בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב גדלו ורוב

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסגעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קאָרט און איך שטעל אויף איהר. וואָס, אפשר ניט אזוי, רב משה?

— נעווים אזוי! — חאפט זיך ארויס דער מחבר טשוידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאפט אָבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאל זיך ניט מישען וואו מע דארף ניט. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראָנזענטאָלער האָט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען געוואונען, אויף אזוי פיעל, אַרער נאָך מעהר, האָט ביי איהם דער מחבר פערלאָרען, און ארקאדי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם אָפגענאָסען מיט א גאנצער פאָמע־ניצע:

— סקאָצע! קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שוטה בן פיקהאלץ, איהר זענט אויך דא? און איך האָב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויים אין זיסען שלאָף, און עם חלומ'ען זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציענען, פיפערנאָטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואָס איהר באשרייבט זיי דאָרטען אין אייערע ביכלעך.

דאָס קליינע מחבר'ע! האָט נעבאָך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, אריינציהען אין זיך דאָס קעפעל און ווערען נאָך קלע־נער, ווי ער איז, און אָפשווייגען דעם דאָזיגען גראָבען נפש, וואָס קאָן מאכען יעדען מיט דער בלאָטע. „איין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאָז מיינס איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך וויעדער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואָס קאָטאָרי איהר האָט פיינט יענעם אָנצומוטהען, זיך צוזעצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאָגען „באָם!" איך אויף אייער אָרט וואָלט שוין לאנג אָנגעשפאָרט מיט א זא גליקליך געשעפט, וויימט איהר וואו? א קליניג־קייט — א פראָצעס פון נייען און נייענציג מיליאָן! א וועלטעל אויסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאָן!

זי האָט געזוכט א פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסנעטרייסעלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראַכט זיך ארקאדי: „דאַכט זיך, אזא פּימפּערל? ניכער גערעכט זיך אויף איהם א מפּלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט נאָט געשענקט א מתנה, וואָס ניט איטלעכער פּאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאַפּט אונטער שוויי־צער. — פּונקט ווי מיין פּעטער לייביש; איך האָב געהאַט א פּעטער לייביש, האָט ער אויך געהאַט אזא טבע...

— ווילט איהר האָרכען, איז גוט; אניט — נעהט אייך מיט אייער פּעטער לייביש וואוהין איך וויים! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי א סטאַטיק, און בראָנזענטאָלער רעדט ווייטער:

— איז אלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באשרייבט ער מיט די הענט; און הענט האָט איהם גאָט געגעבען גאָלדענע; ער, אז ער זעצט זיך צוועק שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאָז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אזוי לאַנג, ביז עס געהט אוים מאַטעריאל, איך מיין טינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין א ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — וואַרפּט אריין ארקאדי.

— וואָס פּאַר א וועלט האָט דאָס אָבער קענען דעם, וואָס ער ברענגט־אַרוים דערפון! מיט איין פּלעשעל טינט קאָן אייך טשיידעלי אָנשרייבען א בוך פון טויזענד בלעטלעך.

— און פּאַר נויט — זעצט־צו ארקאדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווייניגשענקערס טהוען, אז עס קומט צו די אנדערע

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַריינגעוואָרפען א וואָרט מן הצד, נישט געקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אַדער ארָאָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פּיסלעך, אַדער ארויף אהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואַנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט א שפּין, אויסגעבויט א קונציגע קיילעכינע דירה, בריה'ש געבליבען העננען מיט'ן קאָפּ ארָאָפּ און מיט די פּיס ארויף און ארויסגעקוקט, נאָט זאָל צושיקען עפּיס פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אזוי זאָגט בראָנזעגטאָלער און קאָטשעט א פּאָפּירָאָס — איז א מענטש, וואָס קאָטאָרי גאָט האָט איהם געבענטשט מיט אזא פּארמעגען, וואָס האָט קיין מורא ניט פּאר קיין פּייער און ניט פּאר קיין וואָסער, פּאר פּארלירען אַדער פּאר אוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

ארקאדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט א פּרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פּאר א מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך טהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט ארָאָפּ די אויגען. — וואָרום וואָס איז דען, אייגענטלִיך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, א ציערונג, א מאָדע אזעלכע; לאָז דאָס ווערען אויס מאָדע — מענט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און ארויסווארפען זיי אויף א ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פּארמאָגט, איז אזא סחורה, וואָס ווען קיינמאָל ניט ארויס פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַגעהן.

— אָהאָ! — מאַכט ארקאדי. — א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באָבע עליה השלום האָט אמאָל געזאָגט, אז

ארויסלאָזען איין ביכעל, און נאָכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואָס מיר האָבען צו טהון. דערוויף איז געגנג דערווייל די ערשטע עט־ליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאכט ארקאדי. — וואָס פאר א ראָלע שפּיעלט אזא קליינע סומע ביי אזעלכע קאָפּיטאַליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאָך אויף אזא נאָלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאכט איהר דאָך? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער מיט פערדראָס. — וועל איך אייך ווייזען, אז איהר זענט, מחילה, א גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אָן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. איהר האָט נאָר א מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאָלט פארשטעהן איין עסק, ארומנעמען א זאך — דאָס ניט! אָט וועל איך אייך מאכען א פּראָפּעסטען חשבון. זאָגט מיר, וואָס איך וועל אייך פרעגען, פּאני שווייצער, אז איהר זענט יאָ אזא חכם: וויפיעל רעכענט איהר, געפינען זיך, אשטייגער, אידען?

— וואו? דאָ, אין יעהופּעץ? — פרעגט ארקאדי. — עס וועגדט זיך וואָסערע אידען; אויב סוואָלעטשעם מיט פּאַרחעם — איז, קיין עין־הרע, א סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראָנזענטאָלער, — ניט דאָס מיין איך! איך מיין אלע אידען ארום און ארום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאנצער וועלט.

— אויף דער גאנצער וועלט? — מאכט שווייצער און פער־קאטשעט דעם שטערן. — מע זאָגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אזוי פיעל מכות אלע אנטיסעמיטען אינאיינעם.

— וויפיעל זאָלען מיר רעכענען צוויישען זיי אזעלכע, וואָס לייענען ביכער? — פרעגט בראָנזענטאָלער.

— וואָס לייענען ביכער וויים איך ניט, — מאכט ארקאדי — נאָר אזעלכע, וואָס שפּיעלען אין קאָרטען, זענען נעווים מעהר; דאָס בין איך אייך ערב.

טעג יום טוב און דער ווײַן הויבט אָן צו טאָנען, און עס ווילט זיך ניט אַרויסלאָזען קיין פֿרײַון...

— טאָמער וואָלט איהר פֿאַרשטעקט דעם צאַפֿען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז א גאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם א קוואָל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונטער'ן בעט א קעסטל? איז דאָס פול ווי איין אויג, אָנגעפֿאַקט מיט ספֿרים שוין אָנגעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספֿרים! אנטיקען שבאַנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אלע איבערגעלייענט. די ספֿרים, וועלן מע דרוקט זיי אָפּ און מע לאָזט זיי אַרויס אויף דער וועלט, פֿאַרצוקערט מען זיי! דער גאַנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטאָ מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטאָ קיין פֿאַדעם, הייסט עס? — שטעלט־אַריין אַרקאַדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, א „געלד־מאַנגל", ווי דער דייטש זאָגט, פונקט דאָס זעלבע חולאַת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָריע. וויפּיעל באַדאַרף מען דערויף, למשל, געלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָגט בראָנזענטאָלער — אז ס'איז ניטאָ? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, א מאָדנע מענטשעל, גאָר נישט דאָס, וואָס אַנדערע מחברים; אַנדערע מחברים געהען־אַרום מאַכען געלט...

— בעטלען? — חאפט זיך אויף דער מחבר. — ניכער שטאַרבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָגט אויפ'ן וויסטען פּאַפּיערענעם קאַלנער. און דער בעל־הבית וווּיזט־אָן אויף איהם מיט דער האַנד, ווי א געטרייער פּאַטער אויף זיין אייגנגעשפּאַרט קינד.

— א גדלן! — מאַכט בראָנזענטאָלער. — א גדלן און איין עקשן! וויפּיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעם אין וואַנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

— אָהאָ! קיין עין הרע ניט! — מאכט ארקאדי און שפּרינגט־אראָפּ פון׳ם בעטל. — דאָס שמעקט דאָך שוין גאָר מיט מיליאָ־נען, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט א י ה ר געמיינט? — זאָגט בראָנזע־טאָלער, און טשיידעלי ווערד צעשמאָלצען פּאָר תענוג. — לאָמיר גאָר דערטאָפּען די ערשטע עטליכע הונדערטער, אזוי לאָזען מיר ארויס תיכף ומיד דאָס ערשטע ביכעל, לייזען מיר אָפּ א מאה אלף, לעגען מיר דאָס אריין טיעף אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, איינציגווייז; אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מיר לאָזען ארויס אלע דרייסיג שטיק, פּאַרשטעהט איהר דאָך שוין, וואָס פּאָר א פּנים מיר באקומען דעמאָלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאָס געלט — איך רעד פונ׳ם כבוד, וואָס טשיידעלי ווען דעמאָלט האָבען, אז זיינע ביכער וועלען פּאַרפּליצען די גאנצע וועלט! איהר מעגט פון מיר לאָכען, הערט איהר, זאָגען, אז איך בין איין אלטער נאָר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאָס הייסט, פּארגינען פּארגין איך איהם מיט׳ן גאנצען הארצען, נאָר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. א קליניגקייט — א ז א כ ב ו ד! א ז א נ א מ ע ן!

ביי ארקאדי שווייצער האָט זיך פערדרעהט דער קאָפּ ניט אזוי נאָך פונ׳ם כבוד מיט׳ן נאָמען, ווי פון די מיליאָנען, וואָס שטעהט־פּאָר טשיידעלי זאָל דאָ פערדיענען. און דער מחבר איז מיט א מאָל אויסגעוואכסען ביי איהם אין די אויגען, געווארען שענער נאָר אויפ׳ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עס האָט זיך איהם געדאכט, אז טשיידעלי האָט טאקי א פּנים פון א... א... עפּים ניט קיין געוועהנליכער פּארשוין. עפּים די האָר מיט די קליינע הענטלעך עפּים... כלעבען, ער האָט שוין לאַנג ארויסגעזעהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אז דאָס איז א מענשעל ניט ווי אלע מענשען... און אונזער ארקאדי שווייצער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז צוגעגאנגען צום מחבר און האָט איהם אָנגענומען ביי איינע פון זיינע קליינע הענטלעך

— לאָז זיין אזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועל מיר רעכענען, אז פון עטלעכע מילִיאָן איז פארהאן נאָר צוויי מילִיאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אראָפרעכענען א מילִיאָן, וואָס קאָנען נישט אויסגעבען קיין קערבעל אויף א ביכעל, אָדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מילִיאָן אידען, וואָס ווילען יא אמאל לייענען א בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאל, אז צוויי אידען וועלען קויפען פאר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פערריכט איהם דער מחבר אלִיין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין א ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דערמאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קאָרבען?

— פונקט דאָס גרויסע געווינס. — מאכט ארקאדי, וואָס הויבט ערשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּים טאקי גאָר נישקשה'דיג פון א געשעפטעל, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט איהר געמיינט? — מאכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר ווערד גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אז איך ווייל גאָר ניט רייך ווערען מיט א מאל און איך שטעל־אוועק דעם מקח נאָר א האלב קערבעל פאר א ביכעל?

— א חצי פויגעל איז בזיל הזול, א מציאה פאר א גנב! — מאכט ארקאדי, ווי א מענטש, וואָס איז א מבין אויף די זאכען.

— דאָס האָט איהר פאר'ן ערשטען ביכעל. — ציהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך ווייטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער הער שווייצער, אז אזעלכע ביכער זענען פארהאן ביי אונזער טשיידעלי א שטיקלעך דרייסיג?

מיט אייער כפּול־שמונה'דיגען פּריץ דעמבאָ־דאָמבע־דעמביצקי אין אמעריקא, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פּאר אלע מאָל: וועט פון אונז עס זאָל פּריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באדארף עס זיין יחדיו. איהר פּאר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען גלייך אויף גלייך, און די הוצאות זאָלען געהן גלייך אויף גלייך, און אלסדינג זאָל זיין אינאיינעם, יחדיו, איין מאָל פּאר אלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט אַרקאדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האַנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אָנגעבויגען אויף א זייט, און דער בעל־הבית מיט'ן מחבר זענען געזעסען א פּאָר מינוט פערטומלט, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע און געשוויגען. דער פּלאָן איז געווען אזוי אומגעריכט און דער טאָן אזוי ערנסט, אז ברָאָנזע־טאָלער איז אויפגעשטאַנען דער ערשטער פּונ'ם טיש, צוגעגאַנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאַנגע דאַרע האָריגע האַנד און אַרויסגעלאָזט הויך אויף א קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוקענדיג, האָט זיך אויך דאָס מחבר'ס אַראָפּגעחאַפּט פונ'ם בע־טל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין העמטל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אלע דריי שכנים האָבען זיך פּריינדליך געקוקט איינס דאָס אנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט געקוועטשט זיך ביי די הענד און איבערגע'חוז'ט נאָך עטליכע מאָל דאָס ליעבע זיסע ווארט „יחדיו"! און פּלוצים האָט זיך דער מחבר א וואַרף געטהאָן צום קעסטל וואָס אונטער'ן בעט, אַרויסגעחאַפּט פון דאָרטען א בויגען פּאָפּיער, געבראכט צו טראָגען א טינט און פּען, אָנגעשריבען אין דער בריט פונ'ם בויגען פּאָפּיער מיט גרויסע גע'כתיבה'טע אותיות:

א' ב' ג' ד'

און א זאָג געטהאָן צו די שכנים מיט א פערפלאָמט פּנים'על:

— חתמ'עט זיך, זייט מוחל, אויפ'ן דאָזיגען פּאָפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראָקט.

מיט די דינע פינגערלעך און האָט איהם אָפּגענעבען א שענעם א ברייטען מזל־טוב, איהם געווינשעווטע, ער זאָל דערלעבען וואָס גיכער אַרויסלאָזען אַלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס וועדלינג ער, ארקאדי שווייצער, זעהט אַרויס, בעדאַרף דאָרטען שטעקען עפּים אַוועלכס, אַוועלכס, וואָס ער קאָן עס מיט קיין וועדטער נישט אַרויסגעבען. און פּלוצים האָט ער זיך נענעבען א פּאַטש אין שטערן, א ביסעל פערטראַכט זיך און א זאָג געטהאָן:

— שאָט, וווייסט איהר נאָר וואָס? ס'איז דאָ א פּלאָן ביי מיר! א טהייערער פּלאָן! א גאָלדענער פּלאָן! אזא יאָהר אויף מיר!

ביידע צוויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגעשטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פּאָר א פּלאָן האָט פּאָר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געוועגדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פּראַיבעל זאָל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אַלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע נגידים, אחוץ אונזער שאָדען אויף אַלע אנטיסעמיטען געזאָגט געוואָרען! טאָמער וואָלט נעווען א סברה, למשל, מיר זאָלען שלעפּען צווישען זיך א מין... א מין געזעלשאפט, א שותפות?

— א שותפות? אויף וואָס א שותפות? אויפ'ן דלות? נאָך־שמאָל־עט־קאָמפּאניע? — פרענען ביידע מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פּאָלט ביי זיך ניט אַראָפּ און צעקייט זיי די וועדטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס גאָנץ ערנסט. איך וויל, פּאַרשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך נעבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הייליגע וואָרט, א תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער וווייסט ניט וועמענ'ס מאָרגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פּאָסען אין קלוב, צי איהר

קאדי'ן, האָט ער געזומען די פּען צוויישען די פינגער, ווי מע נעמט א פּראָפּענציהער אויף אַרויסצושלעפּען א קאָרק פון א פלעשעל, און האָט אָנגעדראָפּעט פּאוואָלינקע אויפ'ן פּאפּיער עטליכע פּאַסיקלעך מיט א צוויי־דריי רעדעלעך, און אויסגעלאָזט מיט א קלעק; — די דאָזיגע חתימה האָט געקאָנט מאכען וואָס איהר ווילט אין דער וועלט, נאָר ניט „ארקאדי שווייצער". און בשעת מעשה האָט ארקאדי רעכט געשוויצט און געזאָגט, אז מחמת ער האָט יונגעלוויז זעהר א סך געשריבען, האָט דאָס איהם שטאַרק געשאדט צו דער ראיה, האָבען איהם די דאָקטוירים אָנגעזאָגט, ער זאָל זיך היטען פון א פּען, ווי אין אויג א שטאָך, נאָר הלואי, זאָגט ער, וואָלט ער געהאט דאָס געלט — וואָס ער וואָלט נאָך געקאָנט פון דעסטוועגען אויפ'ן ניכטערן האַרצען אָנשרייבען מיט הויליע ציפערען אליין!

און די דריי שכנים, וואָס האָבען געשלאָסען שותפות, האָבען זיך שפּעט, מיט'ן טאָגליכען שיין, אָפּגעזעגנעט, זיך געווינשעוועט א גוטע נאכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאָן און געלעגט שלאָפען, און גאָט ווייסט, אויב אויף דער גאנצער וועלט זענען געווען אזעלכע דריי צופריעדענע מענשען, וואָס זאָלען שלאָפען אזוי זים, אזוי געשמאק, און זאָלען זעהן אזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האָבען געזעהן אין דער דאָזיגער נאכט, אינ'ם דאָזיגען שטאַרק־אָנגערויכערטען פינסטערען חדר'ל, כמעט אונטער'ן דאך, אונזערע דריי פּארשוינען.

— וואָס בארייטען די דאָזיגע אותיות? — פרעגען ביי איהם די איבעריגע צווויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — בארייטען: א מ ת, ב ר כ ה, ג נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פּשט איז אזוי: אז מיר וועלען געהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אז מיר וועלען געהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פּאַרשטעהט איהר שוין? היינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאַל איז אזוי געפעלען געוואָרען, אז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען א פּאַפּירקאָס מיט אזא מינע, גלייך ווי מע טראָגט אונטער א ליעב קינד א צוקערלעקאָבעל אָדער א קאָנפעקטעל, און ארקאדי האָט זיך ניט געקאָנט אויסהאלטען און האָט איהם דערלאָנגט א רעכטען זעץ אין פּליצע.

— בראַוואָ! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אזוי פלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בגדים" אליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פלעגט פרייטאָג אין באָד א גאַל טהון א אידען דעם קאָפּ, אוועקווארפען אין מיטען און געהן צום אנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאַניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערעמאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פריהער פון אלע, געוועהנליך, האָט זיך גע'חתמ'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאַלער, אנידערגעלעגט א פיינע בעל־הבתישע חתימה מיט א פּאָר קוועטשלעך און מיט א בעל־הבתיש דרייעל. נאָך איהם האָט זיך בעדארפט אונטערשרייבען ארקאדי שווייצער, האָט ער געזאָגט, אז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתמ'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך טשיידעלי מוחל זיין חתמ'ענען פריהער. און אז דער מחבר אליין האָט זיך שוין צעשריבען פיינטשיק מיט א היבש דרייעל און מיט א שענעם ציק, ווי עס פאַסט פאַר א שרייבער, און ס'איז געקומען צו אר־

עולם הבא

ערצעהלונג

נעשריבען אין יאָהר 1904.

עולם הבא

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שענע מעשה, ווי אזוי איך האב אויף זיך נעהאט אמאל א פעקעל, וואס איך האב עם אליין נענומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט, איבער וואס? נאָר איבער דעם, וואס איך בין געווען א יונגערמאן ניט קיין גענייטער, ניט קיין איבערגעשפּיצטער, דאס הייסט, עם קאָן זיין, איך בין נאָך היינט אויך ווייט פון א חכם, וואָרום איך זאל זיין א קלוגער, וואלט איך דאָך, ווי זאגט איהר, געהאט געלט; אז מע האט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שען, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, הייסט דאס, געווען א יונגערמאן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, געזעסען און געלערנט, אביסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויעגער זאלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויעגער. איך האב, דאַרפט איהר וויסען, א שוויעגער א מאַנסביל, דאס הייסט: א אידינע, וואס געהט אין ספּאַדעק. פיהרט אליין אלע געשעפטען, אליין געטהאָן שדוכים, אליין נעקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פאַרהערט, אליין געבראכט צו פיהרען קיין זוואהיל פון ראדאמישלי — איך בין אליין א ראדאמישלער בין איך, מסתמא האט איהר געהאַרכט ראדאמישלי, מע האט דאס ניט לאנג באשריבען אויפ'ן בלאט...

בין איך, הייסט דאס, געזעסען אין זוואהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראטען מפּתח ביתי,

שאל אין וועג ארײן קיין ראדאמישלי. נעווען איז דאס תחילת ווינטער, דער שניי האט זיך געלעגט פאר־פריה, א שליטס־וועג גאר איין אנטיק. דאס פערדעל, חאטש ס'איז א ווייס, נאר געהן געהט עס ווי א מזמור, און איין ערל האב איך דערטאפט א שווייגענדיגען, פון די ערלים, וואס אויף אלסדינג וועט ער אייך ענט־פערען אדער „עהע", דאס הייסט יא, אדער „בא—ני", דאס הייסט ניין, — און ווייטער חאטש געב איהם א קרענק! ארויסגעפאהרען פון דער היים נאכ'ן עסען, גאנץ אויפגעלעגט, א קישען פון אונטען, א קישען אין די פלייצעס און א קישען אויף די פיס; דאס פער־דעל שפרינגט, דער ערל סמאצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאזט, און א שנייעלע רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לענט זיך, ווי פערערען, אויפ'ן בריטען גרויסען טראקט, און אויפ'ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, בריט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פארט דאס ערשטע מאל ארויס אויף גאט'ס וועלטעל, איינער אליין, א בעל־הבית, הייסט עס, פאר זיך! און איך שפאר מיך אן און צעלעג מיך אין שליטען גאר מעשה פריץ... נאר ווינטער, ווי ווארעם איהר זאלט ניט געהן אנגעטהאן, גאר אז דער פראסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אפשטעלען זיך אנווארעמען, איבערהאפען דעם אטהעם און פאהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאר, אין דמיון געווויינטליך, א קרעטשמע א ווארעמע, א סאמאוואר א זודיגער און א ראסעלפליישעל א פרישינקעס מיט א הייסער יויך... פון אזעלבע מחשבות הויבט מיר אן קלעהמען דאס הארץ, פשוט עס ווילט זיך עפים נעמען אין מויל אריין. איך הויב אן ארויסצומעסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך ווייל געוואהר ווערען, צי ס'איז נאך ווייט? ענט־פערט ער מיר: בא—ני, ניין הייסט דאס. פרעג איך איהם: שוין נאהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאס. ווי־פיעל נאהענט — דאס איז שווער ביי איהם ארויסצוציהען פונ'ם מויל, חאטש טהו זיך אן א מעשה! און איך שטעל מיר פאר, וואס וואלט געווען, למשל, וועז אויפ'ן ערל'ס ארט זאל זיין א

ביז ס׳איז נעקומען די ציים, מע דארף זיך פארשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדא־מישלי צו־דעכט מאכען די פאפיערען, זיך אויסטאהרען די לינאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי נעווייגטליך. דאס איז נעווען, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק ארייז דינגען איין ענלה איינער אליין, צו באווייזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און נאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדא־מישלי מיט א שליטען, — ווינטער איז דאס נעווען — מיט א בריטער פלייצע, א נעפארבטע, און מיט צווויי פלינלען ביי די זייטען, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך נאר ארויס־נעלאזט פונ׳ם קאפ, אז ס׳איז א ווייס, און א וויים פערדעל, זאגט די שוויענער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל ליגען זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלים־שלים־מזל"... — „ביים דיר אפ די צונג!" — האפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייט: „ווייבערישע זאבובאנעס!", און איך הויב מיך אן נרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערנעבעקס, עטליכע קערב־לעך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי נעזונענען זיך. נעקומען צום נעזונענען זיך — ניטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום נעזונענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך ווייס ניט, וואס זאגט מען? עפיס קומט דאס אויס ביי מיר נראבליק, ווי אזוי דרעהט מען זיך אויס צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער נלאט אזוי? איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, נאר ביי מיר איז דאס נעזונענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר האכט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, הייסט דאס, נאנץ פיין אפגעזונענט און פא־

אודאי האָב איך פֿארשטאַנען אויף וואָס פֿאַר אַ חתונה איך בין דאָ אַנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפילו נעווען: נח, אַנטלויפען! און איך האָב זיך אַ נעם געטהאָן צוריק און געוואָלט מאַכען פּים. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּים ווי צוגעקאָווען צו דער שוועל, און כ׳האָב נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פֿאַר זיך אַ פּרישען פֿארשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פּים זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און בעווייזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און ווייגען. — געשטאַרבען ביי זיי די מאַמע נעבאַך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און ווי איהם אַנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי געווייגטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רעד און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פֿארשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז געווען אַ נעשטאַרבענע, מיין ווייב הייסט דאָס, נאָך פון פאר־אַיאָהרען, נעהאַט די גוטע קרענק, די אמת׳ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאַך אליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך געהן ערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרעל און אָפּפיהרען זי אין שטעדטעל אַריין, — ווי אזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אליין אין מיטען פעלד? און דאָ געהט צו נאַכט. גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּים מאַדנע צייווינט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פון׳ם האלז, גלייך ווי געהוסט: „הו־הו־הו!" — אַ

איד, להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר געמאכט ניט נאר וואס די קרעטשמע איז, נאר אפילו ווער עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע, און וואס ער האט פון איהר, און וויפיעל יאהר זיצט ער דא, און ווער איז געזעסען פריהער — נאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאדנע פאלק דאס איז! איך מיין טאקי אונזערע אידעלעך זאלען נעזונט זיין. ס'איז נאר אייך אנדער בלוט, כלעבען!... האב איך מיר, הייסט דאס, נעטרוימט ווענען א קרעטשמע א ווארעמע, געפאנטאזיערט מכח א סאמאווער א הייסען, וכדומה אזעלכע גוטע זאכען, ביז נאט האט רחמנות געהאט, מיין ערל האט א סמאצקע געטהאן צום פערדעל, פאר־קערעווט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט, און עס האט זיך באוויזען א קליין גרוי שטיבעל, באשאטען מיט ווייסען פון אויבען ביז אראפ, א פעלד־קרעטשמע, וואס אינ'ם ווייסען שנייענדיגען פעלד זעהט זי אוים איינע אליין עפים משונה עלענד, ווי א פאר־וואלפענע, א פארגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע נאנץ ברייטליך, האט זיך מיין ערל נענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאהל ארייז, און איך האב מיך געלאזט גלייך אין קרעטשמע אריין, נעגעבען איין עפען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער, ניט אהין! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת, איבערגעדעקט מיט שוואר־צען, צוקאפענס שטעהען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע לייכטלעך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אפגעריסען־אפענע־שליסען, שלאגען זיך מיט די הענטלעך אין קאפ, קלאגען, ווינענען, יאמערען, שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס, מיט א זומערדיגער צעריסענער נאקידקע, עפים נאר נישט נאכ'ן סעזאן, שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די הענט און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"...

אט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאכט זיך, די זאך, וואָס זאָל זיין פאר מיר שווער. און עס האָט זיך ארויס־גערישען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאקי אליין אוועקפיהרען מיט מיין־ערל הייסט דאָס, פארשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָפּרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב גערעדט, האָט דאָס דאָזיגע געזיגדעל אלם מעהר געווויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף א מלאך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואכסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פארגעסען בשעת מעשה, אז בסך־הכל האָב איך גאָר מורא זיך צוצוריהרען צו א מת, און האָב אליין מיט מיינע הענט געהאלפען איהם ארויס־טראָגען און ארויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך א חצי פויגעל מיט נאָך א מזומן'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאטילייצע, אונטער־געווארטשעט אונטער דער נאָז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געווארען ווייכער, און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאָס הייסט, איך און, להבדיל, דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטש־מערקע חוה־נחמה, אזוי האָט מען זי גערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך געדענק דאָס אזוי ווי היינט, וואָרום א גאנץ וועג האָב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאן איהרער האָט מיר אָנגעזאָגט עטליכע מאל, וואָרום בשעת מע וועט זי באָדאָרפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען ווייסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך א גאנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויס־וועניג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען איהר מאנ'ס נאָמען, חאטש נעמט מיר אראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגענעבען זיין נאָמען אויף און צוגעזאָגט, אז איך וועל

שטיק געזונט האָט ביי מיר צונעמען דער דאָזיגער איר! וואָס מיר הונגער? וואָר מיר קעלט? איך האָב פּארגעסען אַלסדינג מיט אַלע מיט איינאַנדער און רופֿ זיך אָן צו איהם:

— איך פּאָהר פון זוואָהיל פּאָהר איך קיין ראַדאָמישלי, און א פּוהר האָב איך זעהר א וואויל־ע. איז אויב דאָס שטעדטל, וואָס איהר זאָגט, איז ניט ווייט פון דאָנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון געבען די פּוהר, און אַליין וועל איך צווואַרטען דאָ, אויב עס דארף ניט געדויערען.

— אוי, לאָנג לעבען זאָלט איהר פּאָר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! — מאכט ער צו מיר און חאפּט מיך שיער ארום קושען. — דאָס שטעדטל איז ניט ווייט פון דאָנען, סך־הכל א וועלסט פיער אָדער פינף. געדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי א שעה צייט, און איך שיק אייך באַלד אָפּ דאָס פּוהרל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאַנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגעמאַן אין די הענט אַריין, אין די פּיס אַריין, ער גיט אונז זיין פּוהר גיט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאַמע אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין א איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אַהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאַמע", זענען זיי צוגעפאַלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער־א־נייעם נאָך מיט מעהר פּרישקייט. נאָר א בשורה איז דאָס ביי זיי געווען אודאי א גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען א מענטש, וואָס טהוט מיט זיי א חסד; נאָר גאָט אַליין האָט איהם אַהער געבראַכט! מע האָט אויף מיר געקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפּים א מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם רייגעם אמת, איך אַליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין געוועהנליכען מענטשען און בין אויסגעוואַכסען מיט א מאָל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האבען זיך די נעמען אנגעהויבען פלאנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האב גאר ניט באמערקט, אז עס הויבט עפּים אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און שטארקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליטען געהט אויף נאט'ס בערגט, אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפּים הער איך וואַרטשען, פריהער שטילער־הייד, נאכדעם העכער און שטארקער, און איך וואלט געמעגט שוועה־רען, אז ער בענטשט מיך מיט א דרייגאַרענדיגער ברכה... פרעג איך איהם: גוי, וואס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט א שפּיי און מיט א רציחה, זאל נאט שומר ומציל זיין, און עס עפענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פארשיט מיך מיט וועלטער: סטייטש, זאגט ער, איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פער־דעל! איבער דעם, וואס מיר האבען נענומען א טוידטען אויפ'ן שליטען, איז דאס פערדעל אראפּ פונ'ם וועג, און מיר בלאנזען, און גאט וויסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, וואַרום אט ווערד נאכט, זענען מיר גאר פארפאלענע!... אודאי האט ער מיר אנגענומען א שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אפּפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אוים עולם־הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פארפאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואַרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שוואַרץ־יאהר וויסט וואו!... דער וועג איז פארשאטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאק־נאכט, דאס פערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער נאנצער וועלט! נעחאי וואלט ער זיך, זאגט ער, פריהער אויסגעבראכען א פוס, איידער ער האט זיך אפּגעשטעלט נעבען דער דאזיגער קרעטשמע! נעחאי־בי וואלט זיך,

קומען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וועט מען באַלד צונעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טוב'ניק, דאָם הייסט, אַלע ימים נוראים פאָהרט ער אַהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם גאָלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, גיט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּים האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט א פּוילען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אַלסדינג מיט א מאָל אַרויסגעפּלוינגען ביי מיר פונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האַלב וואָרט — נאָלע נאָרניט! מיינע אַלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר אָרום איין זאַך: איך פיהר א טוידטען — און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלען מבוּלבל ווערען ביי מיר אַלע מיינע מחשבות און איך זאָל פּארגעסען אפילו, וויי אזוי מע רופט מיך, וואָרום פון קינדווייז אָן האָב איך מורא פאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אַליין מיט א טוידטען נאָך ער־היום — איהר זאָלט מיך אָפּגיליטען! עס דאכט זיך מיר אוים, אז די האַלב־צוגעמאכטע כלומרשט־פּארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באַלד אויפעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אַליין קאָן מען פאַלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אַליין געפאַלען חלשות, אראָפּ פון זינען אָדער גאָר געבליבען אויפ'ן אָרט...

זענען מיר, הייסט דאָס, געפאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגענאָטען איינע פון מיינע קישענס און אָנידער־גאַלענט אין שליטען אין דער בריק ביי מיר צופּוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פאַלענטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך געגומען קוקען אַרויף אין הימעל אריין און שטילערהייד גע'חזר'ט

גלוסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאל געדויערען נאך און נאך, א סך זאל עס געדויערען, לאנג זאל עס געדויערען... נאר א זייטיגער כח, איך וויים ניט פון וואנען, שטעהט און טארעט מיך: „שלאף ניט, נח, שלאף ניט". און איך ריים אויף מיט גוואלד די אויגען, און פון יענער זיסקייט לאזט זיך אוים א מין קעלט אינוועניג אין אלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א מין מרה־שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט איין אומעט, זאל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אוים, אז מיין מת רודערט זיך, דעקט זיך אפ און קוקט אויף מיר מיט האלב־צוגעמאכטע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואם האסט דו געהאט צו מיר, יונגערמאן, אומברענגען א טוידטע אידינע, א מאמע פון קליינע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאזט, פייפט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גלייך אין אויהער אריין, רוימט מיר איין א שרעקליכען סור... און שרעקליכע מחשבות, מורא'דינע געדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאפ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאר, אז מיר אלע זענען דא אונטער'ן שניי, אלע: איך און, להבדיל, דער ערל און דאם פערדעל זיינם און דער מת... מיר אלע זענען טוידט, נאר דער מת — מערקווירדיג! — נאר דער מת אליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאצקעט דעם פערדעל עפים זעהר פריילעך, דאנקט גאט און צלמ"ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארויס א פייערעל. דאם פייע־רעל באווייזט זיך, ווערד באלד פארשוואונדען און באווייזט זיך נאך א מאל. „א ישוב", טראכט איך מיר, און דאנק און לויב גאט מיט'ן גאנצען הארצען, און רוף מיך אן צו מיין ערל: „אפנים, מיר זענען שוין, זאג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אוים, זאג איך, אז מיר זענען באלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהעריגען קורצען, שטילען טאן, שוין אהן א שום כעס, און עס וויגט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע נלעזעל בראָנפען, איידער ער האָט זיך נעלאָזט צורעדען טהון אזא נארישקייט — נעמען צו זיך איין אומגליק אין שליטען אריין, און איבער א האלבען שמאַרדאָווינעץ פּארפּאלען ווערען דאָ אין מיטען פעלד, צו אלדי רוחות, מיט'ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באשערט אָט דאָ א מיתה משונה אייג־ נעמען, אָבער דאָס פערדעל נעבאָך? וואָס האָט ער געהאט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט נעמעגט שוועדען, אז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך וויל איהם אויסרעדען דאָס האַרץ, זאָג איהם צו נאָך א חצי פוינעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפען, ווערד ער מלא כעס און זאָגט מיר נאָנץ אָפען, אז טאָמער וועל איך ניט אנשוויגען ווערען, נעמט ער און וואַרפט מיר נאָר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראָכט מיר: וואָס טהו איך, אשטייגער, אז ער נעמט טאקי חלילה און וואַרפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל, אז ער ווערד אין כעס?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענאָ־ רעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאָטש ניט אנשלאָפען ווערען, וואָרום, ראשית, ווי אזוי שלאָפט מען, אז סע ליגט א מת פאר די אויגען? והשנית, האָב איך געהערט, אז ווינטער אויפ'ן פּראָספּט טאָר מען ניט שלאָפען; מע קאָן אזוי פאוואלינקע אנשלאָפען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאפען א דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, ראָכט מיר, אוועקגעבען פאר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פאָלגען ניט, און זיי שליסען זיך פאוואלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער א מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער'ן ווייסען, מיעפען, ווייבען שניי, און עפים א מאָדנע זיסקייט צעגיסט זיך אין אלע מיינע אברים, און איך פיהל עפים א משוגה גוטסקייט, און עם

דעמאָלט, ווען ער פֿאַרדיענט; אַנדערש קאָן נאָר א מענטש ניט זיין אויפֿגעלעגט. פון וואַנען נעמט זיך דאָס, אַשטייגער, וואָס אונזערע ווייבער זענען א סך מעהר להוט נאָך געלט, ווי מיר, מאַנספֿאַר־שוינען? דאַכט זיך, ווער האַרעווען אויפֿ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאָר שא! מיר דאַכט, איך בין שוין וויעדער פֿאַרקראָכען קיין בויבעריס...

זענען מיר, הייסט דאָס, געקומען מיט גאָט'ס הילף אין שטעט־טעל אַריין נאָך פֿאַר־פֿריה. דאָס שטעדטעל האָט געהאַלטען נאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז נאָך געווען ווייט צו טאָג, קיין פֿייערעל זעהט מען ניט אין ערגיץ. קוים דערזעהען א שטיבעל מיט א גרויסען טהויער אוּן מיט א בעזעמעל אויפ'ן טהויער — א סימן פון אייַן אכסניא, האָבען מיר זיך אָפֿגעשטעלט, אַראָפֿגעקראָכען אוּן גע־נומען ביידע, איך מיט מיקיטא'ן, קלאָפֿען מיט די קולאַקעס אין טהויער אַריין. געקלאָפֿט־געקלאָפּט, קוים מיט צרות, גאָט האָט געהאָלפֿען, מיר האָבען דערזעהען א פֿייערעל אין פֿענסטער; נאָכ־דעם האָבען מיר דערהערט, עמיצער שליאָפֿעט מיט די פֿים אוּן עס לאָזט זיך הערען א קול פון יענער זייט טהויער: וועך איז?

— עפֿענט, זאָג איך, פֿעטער, וועט איהר פֿאַרדיענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? וועך זייט איהר? — מאַכט דאָס קול פון יענער זייט אוּן הויבט אָן עפֿענען דעם שלאָס.

— עפֿענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צו פֿיהרען אַהער א מת.

— א וואָס?

— א מת!

— וואָס הייסט א מת?

— א מת הייסט א געשטאָרבענער. א געשטאָרבענע אידינע האָב איך אַהער געבראַכט צו פֿיהרען פון א דאָרף, פון א קרעטשמע. אוּן פון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר געהערט, ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס אוּן

און איהם נעבען א קוש אין פּליצע פּאר דער גוטער בשורה, פּאר זיין גוטען קורצען שטיל־ען „עהע", וואָס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פּרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פּאר וואָס האָב איך איהם ביז אהער ניט געפּרענט זיין נאָמען. „מיקיטא" — ענטפּערט ער מיר קורץ מיט איין וואָרט, ווי זיין שטייגער. „מיקיטא?" — חזר איך איבער נאָך א מאָל, און דער נאָמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מאָדנעם חן. „עהע!" — ענטפּערט ער מיר דערויף, ווי געווינטליך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאָל מיר נאָך עפּים זאָגען, חאָטש צוויי־דריי ווערטער וויל זיך מיר פון איהם האָרכען, און מיקיטא ווערד מיט א מאָל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאָס פּערדעל זיינם ווערד ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאָך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פּערדעל; איך זאָג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פּערדעל. זעהר א וואויל פּערדעל! ענטפּערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאָג איך, אויך א וואויל־ער!" ענטפּערט ער מיר: „עהע". און מעהר ווי־ל מיין מיקיטא קיין וואָרט נישט זאָגען, חאָטש בראָק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פיינט, זאָג איך צו איהם, רערען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפּערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאָך מיך, ס'איז מיר פּרייליך, גוט און פּרייליך, גלייך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אטשאקאוו, אדער געפּונען איין אוצר, אדער אנטדעקט א נייעס, וואָס קיינער האָט דערפון ניט געוואוסט,— מיט איינעם וואָרט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! טאָמער וויסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואָלט אויפהויבען דאָס קול און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אָן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאָל, ס'איז מיר גוט אויפ'ן הארצען, זינג איך. מיינע זאָל לעבען וויסט שוין מיין כאראקטער, פּרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין, נח? וויפיעל האָסט דו פּאר־דיענט, וואָס דו האָסט זיך אזוי צעזונגען?" ביי די וויבער קומט אויס, נאָך זייער וויבערשען שכל, אז פּרייליך איז א מענטש נאָר

— איך האָב געראַטן א מת.

— א מת? פֿיהרט איהם צו צום שמש פון חברה־קדישא.

— וואו זיצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אַזוי רופֿט מען איהם?

— יחיאל רופֿט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג־אראָפֿ, טאקי ניט ווייט פון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד ווייסט איהר ניט? איהר זענט, אַפּנים, נישט קיין הינער? פון וואַנען איז א יונגערמאן?

— פון וואַנען איך בין? פון ראַדאָמישלי, א ראַדאָמישלי־ער בין איך, נאָר פֿאָהרען פֿאָהר איך פון זוואָהיל, און דעם מת פֿיהר איך פון א קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פון דער טשאכאָטקע.

— ניט דאָ געראַטן! וואָס זשע געהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? נאָר ניט. איך בין דורכגעפֿאָהרען פֿארביי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאָס, ער זיצט אין מיטען פעלד מיט פּיצלעך קינדער, ניטאָ זי וואו צו באַהאַלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פֿארדיענען עולם הבא, פֿאר וואָס ניט?

— די מעשה איז עפּים ניט גלאַט. — מאַכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פֿריהער מיט די גבאים.

— וועך זענען ביי אייך, אשטיינער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפּסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר־משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק. און רב יוסי, אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב

דיַ פּים האָבען אויסגעשלאָפען ווייטער, אזוי אויך דאָס ליכט אויו פּאַרלאָשען נעוואָרען — אין נעה שרייַ חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פּאַרדראָסען, אזוי איך הוף מיך אַן צו מיין ערל, ער זאָל מיר העלפען קלאָפען מיט די קולאַקעס אין פענסטער אַריין. אזוי מיר האָבען זיך נעזומען ביידע קלאָפען אויי נעשמאַק, אז דאָס פּייערעל האָט זיך וויערער אַנגעצונדען אזוי דאָס קול האָט זיך וויערער נעלאָזט הערען פון יענער זיים מהייער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? ווואָס פאַר א פּריטשעפּע?

— אין נאָמען ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גוטן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פּאַרגעסען וווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען חיה־מיכאל בת חנה־דבֿאל, מיין איך חנה־דבֿאל בת חודה־מיכאל, חנה־חודה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט גיט אויסגעהן פון דאָנען, שלים־מזל! אָט גים איך אויך אפּ מיט עמער וואַסער!

אזוי כאָטש זי מיר דער בעל־אכסניא אין שליאָפּקעס אויפּ פּיי'ס פענסטער אין פּאַרלאָשט דאָס פּייערעל — אין נעה מהו איהם עפּים!... ערשט העט־העט, אין א שעה אריבּ, אז עס האָט אַנגעהויבען שאַרין אויף מאָג, דאָס זיך אויסגעפּענט א שטיקל מהויער אין עס האָט זיך אויסגעשמעקט א שיאַרעצ כאָפּ מיט וויסע פּערערען אין רופט זיך אַן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געמאַכאַנעט אין די פענסטער אַריין?

— איך, ווער דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

רער אנדערער איד ווי׳ל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס, ווי מיר אלייז. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר הארכען פון וואסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטא־וועס ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפיס מאכען?" „מיט א אידען איז גוט קוגל עסען!" „דאס קאן נאר א איד!" „הערסט דו, דערויף איז דאך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפלימענטען. איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, איינער דעם אנדערען ווי׳ל ניט העלפען, — פאלט מען אויך אן אויפ׳ן כלל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערטה וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, ווייעדער אוועק קיין בויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאס, מיט׳ן שליטען אין מיטען מארק און ווארטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארוים־ווייזען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האט זיך געלאזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צוויי־דריי קוימענס האט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך געלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען באווייזען גאט׳ס באשעפענישען אין געשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציעגען און, להבדיל, אידען, ווייבער און מיידלעך, פארבונדען מיט ווארעמע שאלען און פאר־וויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־געפרוירען ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטעדטעל האט אויפ־געלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האט זיך אויפ־געחאפט, אפגעגאסען נעגעל־וואסער, געחאפט אויף זיך דאס מלבוש און געזומען זיך צו רער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת־הבורא, דאוונען, לערנען, זאגען תהלים, און די ווייבער צו די אויוונס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציעגען, און איך האב

שעפּס׳לען, ער איז דער גאנצער טהויער ביי אונז. א האַרטער איד, זאָג איך אייך פּריהער, איהר וועט איהם אזוי ניך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאַנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות! וועז וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָס הייסט וועז? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ׳ן דאַווענען.

— מזל־טוב אייך! וואָס־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאַטש אריין אביסעל אַנווארעמען זיך. ס׳איז ביי אייך א מין סדום, אפנים?

דערהערט די דאָזיגע ווערטער, האָט מיין בעל־אכסניא גאנץ פיין פּארשלאָסען צוריק דעם טהויער — אוז שא, שטיל, ווי אויף א בית־הקברות. וואָס טהוט מען ווייטער? מיר שטעהען מיט׳ן שליטען אין מיטען גאס, מיקיטא פייערט, וואַרטשעט, קראצט זיך אין דער פּאַטילייצע, שפייט אוז שיט מיט דרייגאַרענדיגע ברכות: „א מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ׳ן קרעטשמער אוז זוויף אלע קרעטשמערס פוז דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, חאפּט איהם דער רוח! אבער זיין פערדעל! וואָס האָט מען, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָס מע מאַרעט דאָס פוז הונגער אוז פוז קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאַטינע, וואָס וועיסט זי?... ס׳איז מיר א חרפּה, א בושה פאר דעם ערל, אוז איך טראַכט מיר בשעת מעשה: וואָס קלערט, אשטייגער, זיין קאָפּ וועגען אונז, אידען? וואָס פאר א פּנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אז איין איד דעם אַנדערען וועל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אַנ־ווארעמען אפילו, זענען מיר דאָך טאקי וועדטה דריי מאָל אזוי פיעל, וואָס מיר האָבען!... אוז אט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָס הייסט, איך געפין פאר רעכט אלסדינג, וואָס מיר האָבען, אוז מאָך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי געווייגטליך א איד בשעת

דאוונען, והשנית, האָב איך געקאָנט דערווייל אָנווארעמען אביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפּסעל האָט אויסגעדרעהט צו מיר דאָס פּנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענטש, א קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פּעטער גוף זיינער איז ווייט פונ׳ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאוונען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס הייסט, אויף אזא מין שפּראַך, וואָס באשטעהט פון מאכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּלייצעס, דרעהען אביסעל מיט׳ן קאָפּ און אביסעל מיט דער נאָז און א פּאָר לשון־קודש־וואָרטער וואַרפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פּארשטעהן וועלכם האָט נעקעהרט צו מיר און וועלכם צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפּסעל.

— עליכם שלום. אי־אָ... על הספּסל...

— א דאנק, איך בין שוין נענוג נעזעסען.

— נו־אָ?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך א בקשה, רב שעפּסעל. איהר וועט פּארדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראכט א מת.

— מת? מי מת?

— אָט דאָ ניט ווייט איז פּארהאן א קרעטשמע, זיצט דאָרט א איד איין אָרעמאן נעבאך, איז ביי איהם, ניט דאָ נעדאכט, געשטאָרבען דאָס ווייב פון דער טשאכאָטקע, געלאָזט קינדער קליינע,

מיך געזומען צו נאָכפרעגען זיך אויף די גבאים: וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאמען: וואָסער שעפסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פֿארהאַן, זאָגען זיי, דאָ אין שטעדטעל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסים. און אז איך האָב זיי געזאָגט, אז איך דאַרף צו די גבאים פון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און געזומען אויסטאָפּען ביי מיר, וואָס באַ־דאַרף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה־קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאָפּען און האָב זיי אַנטפּלעקט מיין האַרץ, אויסגעזאָגט דעם נאַנצען סוד מיט דער באָמבע, וואָס איך האָב אויף זיך געזומען. האָט איהר באַדאַרפט זעהען וואָס עס האָט זיך געטהאָן! איהר מיינט, מע האָט זיך געהאָפּט מיך באַפרייען פון׳ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפען איטליכער באַזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ׳ן שליטען, צי עס ליגט טאַקי דאָרטען א מת, צי ס׳איז איין אויסגעטראַכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען אַרום אונז א רעדעל פון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אַוועק און אויף זייער אָרט האָבען זיך צונויפ־געקומען אַנדערע מענטשען, געקוקט אין שליטען אריין, געשאָקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פּליצעס, זיך צעפרעגט, ווער איז דער בר־מינן, און פון וואַנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאַנען אהין. קוים־קוים האָב איך גע׳פּועל׳ט, מע זאָל מיר אָנווייזען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל דער גבאי. האָב איך איהם געטראָפּען שטעהן מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט, איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאַוונען אזוי געשמאַק, מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפּעלות, אז ממש די וועגט האָבען געזונגען. ער האָט גע־קנאַקט מיט די פינגער, געבאַמקעט און ג׳רבק׳עט זיך, געמאַכט משונה־מאַרנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, גאָר מחיה גַעווען, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב גלאָט הערען אזא מין

— אזוי? איהר זענט א יונגערמאן פון עולם הבא? נעהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטעל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאל אזוי גיך ניט שטאַרבען פון הונגער און פּריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איד! א יונגערמאן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! נעהט אייך געזונטער הייב מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פּאַרגלוסטען א חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך נעפּינען איין עצה אָהן אייך!

אזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך אַרויס מיט כעס און מיט א רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאל און אפשר דאָס לעצטע מאל, — פון יענעם פּריה־מאַרגען אָן האָב איך באַקומען עפּיס א באַזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אלט־פּרענקישע אידען, פּיינט נעקריגען די, וואָס דאַוונען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פּיינט נעקריגען פּרומאַקעס און אלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט גאָט, וואָס דיענען גאָט און וואָס טהוען אלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון גאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אמאליגע, ביי די פּרומאַקעס? עס קאָן זיין, אז נערעכט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז האָטש ניט אזוי גרויס, מע רעדט האָטש ניט מיט נאָט. אי, וועט איהר פרעגען, למאי שלאָגען זיך די היינטיגע אזוי פאר'ן אמת, לענען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאפט זיי אוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אוים, אז סע הויבט זיך גאָר ניט אָן? נאָר שא! איך בין שוין, דאכט זיך, וויעדער אין בויבעריק?...

האָט מיך, הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען וויטער? דאַרף מען געהן וויטער,

א גאָט׳ס רחמנות. וועז איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, ווייס איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך געטהאָן דער קרעטשמער אין מיטען פּעלד מיט א ברי־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברה־קדישא?...

— וואָסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז איין אָרעמאַן, איין עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פּאַרדיענען עולם הבא, רב שעפּסעל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי־א! נו־פע!

און מחמת איך האָב ניט פּארשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויעדער א מאל מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין נענומען דאַוונען נישט מיט אזא היטץ ווי פריהער, שוין אביסעל שטיל׳ער, נידעריגער מיט א טאָן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך־גיך, מיט׳ן קוריער־צוג, אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנגעפּאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט א מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַלי געמאכט א יריד, געקויעלט די קאָפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטעל איז איין אָרעם שטעדטעל, האָט אויף זיך נענוג אייגענע קבצנים, וואָס אז זיי שטאַרבען, מוז מען זיי נאָך מאכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פּרעמדע ערטער, פון דער גאנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האָב איך מיך פּאַרענטפערט ווי וויייט מענליך, אז איך בין גאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אז דאָס איז נישט מעהר ווי א מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפונען, זאָג איך, אין גאָס א טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר זענט דאָך, זאָג איך, איין עהרליכער איד, א פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פּאַרד״ען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָננעפּאַלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערנאָנגען די יאָהרען מיט וועדטער:

— אם כן, איז וואס? ווילט איהר, הייסט דאס, דער יונגער־מאן זאל פאהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאג איך. — וואס הייסט, איך וועל פאהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האט מיך, לאנג לעבען זאל ער, געוואלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האט רחמנות, באפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויבער איד א דארער מיט דינע פיינגער, דער וואס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאר עטליכע קערבלעך וועט דאס אייך קאסטען.

— וואס הייסט? — זאג איך. — לאדי איך האב גענומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האט מיך, לאנג לעבען זאל ער, געוואלט ארויסווארפען פון שליטען, זאגט איהר גאר געלט?

— האט איהר דערפאר עולם הבא! — מאכט צו מיר רב שעפסעל מיט אזא פאסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אפבאדען, ווי סע גההער צו זיין, נאר איך האלט מיך איין מיט אלע כחות, וואדרום איך בין דאך ביי זיי אין די הענט!

— לאזט זיך דיענען! — זאגט צו מיר איינער פון די אנ־דערע צוויי גבאים, דער וואס מע רופט איהם רב יוסי, א אידעל א קלייניס מיט א האלב בערדעל איין אויסגעפליקטס. — איהר דארפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האט אויף זיך נאך א באמבע: איהר האט נישט קיין פאפיערען, קיין פאפיערען האט איהר ניט.

— וואסערע פאפיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואנען וויסען מיר, וואר דער בר־מינן איז? אפשר

צו די איבעריגע, היימט דאָם, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ געטראָפען א נס, א נס מן השמים; איך האָב פּאַרשפּאַרט געהן צו די גבאים, וואָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר א נאָז קעגען א נאָז ביי דער טהיר, און א מאַך געטהאָן צו מיר:

— דאָם זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציעג?

— פון וואָסער ציעג? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן, היימט עס, וואָם האָט געבראַכט צו פיהרען אַהער א מת — זענט דאָם איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָם איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אלע אינאיינעם האַלטען איין עצה.

— האַלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָם איז שוין דאָ איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר. — פּאָהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַשׁמישלַי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען א דאַנק.

— א דאַנק אייך פּאר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פּאר וואָם. — מאַכען זיי צו מיר, און מיר חאַפּען זיך אריין אלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אלע דריי גבאים צוויישען זיך הויבען־אָן רעדען, שפּאַרען זיך, קריענען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אז ער איז תמיד א מחמיר, א האַרטער איד, וואָם איהם איז שווער אייניצו' בייסען; און רב שעפּסל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דריינגט זיי אויס מיט פּסוקים: „ענוי עירך קודמין" — אז די שטאַרט־אַרעמעלייט זענען בילכער. פּאלען־אָן אויף איהם יענע צוויי:

סטערע לאגע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ אריינגעחאפט; ס'איז מיר נעווען א בזיון מיט א פארדראָס מיט א הארצוועהטיג אינאיינעם. האָב איך מיך מיישב נעווען: וואָס וועל איך דאָ מאכען מיט זיי לאנגע מחזקות? געה איך און נעם ארויס דאָס טייסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט אריינגעחאפט. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאל זיך אָפשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אָנווארעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאָלט, ווען דעם קרעטש־מער'ס ווייב פארגלוסט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א איד איין אָרעמאן, א מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאל זיך קויפען עולם הבא, — באדארף עס מיך קאָסטען רבי־געלט. אָט האָט איהר אייך מיין טייסטער מיט געלט, איך פאר־מאָג ארום און ארום בסך הכל א קערבלעך עטליכע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פארשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך ארויס פון דאנען מיט'ן לעבען.

אפנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאָגט געווארען מיט הארץ, ווארום אלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צוויישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מיין טייסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס'איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטערטעל איז טאקי איין אָרעם שטערטעל, און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאָר נעמען אָנפאלען אויף א פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאוואי ראָשע" — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס'איז איין אָרעם שטערטעל. היינט עפים שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראָנפען, קרקע־גרעלר, געווויינטליך, צו ביסלעך, שיטען דארף מען ניט, ווארום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

איז דאָס גאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאכט צו מיר דעם הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אנדערן, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט'ן קאָפ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אליין ערגיץ געקויפט א אידינע, און אפשר טאקי אייער אייגען ווייב, און געבראכט צו פיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער'ס ווייב, טשאכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפנים, אז איך בין געוואָרען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדען דאָס הארץ, אז, אייגענטליך, זיי אליין וואָלטען ניט געהאט קיגען דעם גאַרנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאר־שטעהען נאָנץ גוט, אז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קויפער, נאָר איך בין דאָך פאָרט, זאָגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן איז ניט קיין זעקעל קארטאָפליס, מע האָט צו טהון מיט א טוידטען מענטשען, מיט א מת... ס'איז, זאָגט ער, ביי אונז פאראהן א ראבינער און, להבדיל, איין אוריאדניק, א פראָטאָקאָל מוז מען מאכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! א פראָטאָקאָל! א פראָטאָקאָל! — שטעלט־ארויס דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראָפ מיט אזעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפגעטהאָן עפּים אזעלכס, וואָס סע קומט מיר קרימינאל... איך האָב שוין מעהר קיין וועדטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי א שוויים איז מיר ארויסגעטראָטען אויפ'ן שטערן, און ס'איז מיר גענוגען, ניט פאר אייך געדאכט, נישט גוט אויף צו חלש'ען. איך האָב גוט פארשטאנען די וויסטע־פינ־

האלב קערבעל! חאטש א פערציגער ניט אונז! מיר זענען צוויי געבוירענע קאליקעס, איינער א בלינדער, דער אנדערער א קרומער, ניט אונז חאטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!...

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קאליקעס? — שרייט נאך א שלעפער און שטופט־אפ יענעם שלעפער מיט די פיס. — אט דאס הייסט ביי איהם קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן הענט, אהן פיס, אהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראנקע. ניט מיר חאטש, יונגערמאן, נאך א פיטאקעל, וועל איך זאגען קדיש נאך אייער שוויעגער, זי זאל האבען א ליכטיגען גן־ערן!

איצטער לאך איך; דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואהרום די חברה ארעמעלייט זענען געווארכסען ווי אויף הייוון. מע האט אין איין האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונמעגליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון ארויס א געשלעג; האבען זיך שוין אנגעהויבען קלויבען ארום אונז גויים אויך און גויעם און שקצים'לעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פארשטעהט איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק, רייטענדיג אויף א פערד, מיט א בייטשעל אין האנט, און האט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צעטריבען דעם גאנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אליין איז ער אראפ פון'ם פערד און צוגעגאנגען צו דער מטה חוקר ודורש זיין, וואס דא טהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען געשטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם געפעלען א פרעג טהון מיך, ווער בין איך, פון וואנען און וואוהין פאהר איך דאס? איז מיר געווארען „פרחה נשמתי", און בין נעבליבען אהן לשון. איך וויים ניט, וואס דאס

מילא, וואָס זאָל איך אייך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פֿאַרמאָגן די רי"ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאט! דאָס גאנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגעמאַן, וואָס האָט געבראכט א בר־מינן. אייגער דעם אנדערען האָט איבער־געגעבען די מעשה מיט א יונגעמאַן און מיט א בר־מינן זעהר א רייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואנען האָבען זיי געקומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגעמאַן, וואָס האָט געבראכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און אָרעמע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פים, האָב איך אזוי פיעל אָרעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פֿאַר דער שוהל איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפט פאַר די פֿאַלעס, גערייסען אויף שטיקלעך. א קליי־ניגקייט, א יונגערמאַן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס גאנצע געלט, און איבערהויפט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגע־הערט צו טענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגער־מאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט גע'טענה'ט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפערס און גערייסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען געשריען די אָרעמע לייט. — נישקשה, אז מע באגראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פאָר גראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט גענוג געלט! חוץ זיין שאָרען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!"

— יונגערמאַן! — שרייט איינער א שלעפער און שלעפט מיך ביי דער פֿאַלע. — יונגערמאַן! גיט אונז אויף צווייען איין

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אריין, זאלט איהר אויסקלערען עפּים א נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אוועקרופען אין בית אריין און מכבד זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאז ער זיך ניט דרעהען דאָ פאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אָדון דער אוראדניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האָט מיך געגומען צום פּראָטאָקאָל. עס זאל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעבעטן. איך נערענק נאָר, אז איך האָב עפּים געבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פּארשריבען אויף פּאפּיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?
— מאָוושע.
— דעם טאטען?
— איצקאָ.
— וויפיעל ביזט דו אלט?
— נייענצעהן יאָהר.
— א באָווייבטער?
— א באָווייבטער.
— קינדער פּארהאן?
— פּארהאן.
— וואָס איז דיין טהועבטם?
— א סוחר.
— וועך איז דאָס געשטאָרבען?
— מיין שוויעגער.
— ווי אזוי האָט זי געהייסען?

איז? דערזעה איך איין אוראדניק, לאז איך אפ הענט און פים, חאטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעריהרט, ווי מע זאגט, קיין פליעג אויף דער וואנט, און איך וויים נאנץ גוט, אז איין אוראדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואס לעבט מיט'ן אוראדניק, ווי אנ־דערע צוויי, געהען איינס צום אנדערען צו־נאסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך נאר ניט אפלויבען, וואס פאר א גוי דאס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראדניק, אנטלויף איך. אפנים, אז ס'איז א ירושה־זאך, וואהרום איך אליין, דארפט איהר וויסען, קום ארויס פון „געשמיסענע", פון די סלא־ווייטער הייסט דאס, טאקי פון די אמת'ע סלאוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס וועגען דעם האב איך צו דערצאהלען און צו דערצאהלען נאנצע פעק! נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, אויף יענער זייט בויבעריק?...

האט מיך, הייסט דאס, דער אדון דער אוראדניק גענומען אויפ'ן צימבאל: וועד בין איך און וואס בין איך און פון וואנען און וואהין פאהר איך? גאה דערצאהל איהם א מעשה, אז איך זיץ ביי'ם שוועהר אין זוואהיל אויף קעסט און דאס פאהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די גבאים, וואס זיי האבען מיך אויסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קלייניער וואס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפעס גע־סוד'עט זיך דארטען, און דער הויבער וואס מיט די דינע פינגער האט מיך דערווייל גאלהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואס איך זאל זאגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א היגער, נאר איהר זיצט ניט וויט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הייסט דאס די שוויעגער אייערע איז נפטר געווארען, זענט איהר

די רויטע וואַנסעס, געהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שווארצע דעק, טהוט א קוק דער נעשטאַרבענער אין פנים, טהוט א מאך מיט'ן קאָפּ, ווי אייגער הערט: „ס'איז עפּעס ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאַרבענע קאָנט איהר באהאלטען, און איהם, דעם דאָזיגען חברה-מאַן, מוז איך דאָ פּארהאלטען, ביז איך וועל אויספּארשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויעגער און אז זי איז געשטאַרבען פון א דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פּארשטעלען, ווי ביטער און פינסטער מיר איז געוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פּאר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעוויינט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעוויינט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס ווייגט איהר? — מאכט צו מיר יענער, דער קליניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס הארץ, אז ס'וועט מיר גאָר ניט שאָדען, וואָרום ממה נפשך: בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאַבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל" — לעגט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייבעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפּוואַרפען איהם צווי פלאַטפייערינג פּעטש אין בויד גראָבע באקען... גוואלד! וואָס האָט מיר געגוצט אויסטראכטען אזא מיאום'ען גראָבען ליגען, אריינמישען אהער די שוויעגער מייגע? עס געהט מיר טאקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל הערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעריגערהייד באגראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, נאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד ארין... און דבר'ט איהם, ער

— יענטע.
— איהר פאַטער?
— נרשון.
— וויפיל אלט איז זי געווען?
— פערציג יאָהר.
— פון וואַס איז זי געשטאָרבען?
— פון א דערשרעק.
— פון א דערשרעק?
— פון א דערשרעק.

— וואָס הייסט פון א דערשרעק? — מאַכט ער צו מיר און לענט־אַוועק די פּען, פּאַרוויכערט א פּאַפּיראָס און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּים, און איך פּיהל, אז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב געווען, איך האלט שוין במילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען ווייטער! און איך האָב איהם דערצעהלט א גאנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויעגער איז געזעסען איינע אליין איבער איין ארבייט, געארבייט א זאָק, און האָט זיך פּאַרגעסען, אז אין שטוב זיצט איהרם א יונגעל, אפּרים הייסט ער, שוין א בחור'ע פון א יאָהר דרייצעהן, נאָר איין אָפּגעריסענער נאָר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לענט צונויף אונטער דער שוויעגער'ס פּליי־צעם ביידע הענט און מאכט א ציענגלע אויף דער וואנט פונ'ם שאָטען און עפענט אויף דאָס מויל און טהוט א געשריי „מעעעע!" איז זי אראָפּגעפּאלען פונ'ם בענקעל, די שוויעגער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבען.

אזוי וועב איך איהם א לאַנג־מאַרנעם לינען, אוץ ער קוסט, לאָזט ניט אראָפּ קיין אויג פון מיר די גאנצע צייט, און איך רער, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך וויים אליין ניט וואָס... אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אויס, ווישט זיך אויס

איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען, און איבערהויפט פון דער שוויי-גער — דאס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאלט אן אנטלויף איך פון עולם הבא...

זאָל מיט'ן פּראָמאָקאָל מאכען בלאָ... דער אָדון איז א קלוגער אָדון, א דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאָנץ גוט, אז אלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'דבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צעריסט, אשטייגער, א העריגנ. אינגאנצען האָט ער דאָך מיך ארויפגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאָנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאט! איהר פאר־שטעהט דאָך שוין אליין, אז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אריין האָט מען מיך אויסגע־זעצט און א משפט האָב איך אויף זיך געהאט — נאָר דאָס איז נאָך אלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב געהאט נאָכדעם, אז ס'איז דערגאנגען צו מיין שוועהר און שוויעגער, אז זייער איידעם זיצט פאר א מת, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פּארשטעהט זיך, אז זיי זענען גלייך געקומען צו פאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויע־גער — אט דאָ האָט זיך ערשט פּארקאָכט די רעכטע חתונה: פון איין זייט פאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבע: „שענער בחור וואָס דו ביזט! וויבאלד אז די שוויענער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, היינט וואָר איז געווען די געשטאָרבענע?"... דאָס איז גומער איינס. והשנית, האָט זיך געגומען צו מיר די שוויעגער זאָל לעבען: „איך פּרעג דיך נאָר איין זאך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאט צו מיר נעמען און באגראבען מיך א לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפארשטענדליך, אז אויפ'ן משפט האָט זיך ארויסגעוויזען, אז איך בין ריין, ווי גינגאָלד; עס האָט געקאָסט גאלט, מע האָט אראָפגעבראכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די מיגדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באפרייט. נאָר וואָס